

**OKUL ÖNCESİ EĞİTİME DEVAM EDEN
ÇOCUĞU OLAN EBEVEYNLERİN ÇOCUKLARIN
KATILIM HAKLARINA İLİŞKİN
GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ**

Mükerreme Esra ÖZKARA
Yüksek Lisans Tezi
Danışman: Doç. Dr. Tuğçe AKYOL
Ocak, 2025
Afyonkarahisar

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL EĞİTİM ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**OKUL ÖNCESİ EĞİTİME DEVAM EDEN ÇOCUĞU
OLAN EBEVEYNLERİN ÇOCUKLARIN KATILIM
HAKLARINA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ**

Hazırlayan
Mükerreme Esra ÖZKARA

Danışman
Doç. Dr. Tuğçe AKYOL

AFYONKARAHİSAR, 2025

ETİK VE BİLİMSEL İLKELER SORUMLULUK BEYANI

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Okul Öncesi Eğitime Devam Eden Çocuğu Olan Ebeveynlerin Çocukların Katılım Haklarına İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi” adlı çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde bilimsel etik kurallara ve atıf gösterme ilkelerine riayet ettiğimi belirterek aksi bir durumun tespiti hâlinde sorumluluğun tamamen bana ait olduğunu kabul, beyan ve taahhüt ederim.

03/01/2025

İmza

Mükerreme Esra ÖZKARA

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ENSTİTÜ ONAYI

Öğrencinin	Adı- Soyadı	Mükerreme Esra ÖZKARA
	Numarası	2200698007
	Anabilim Dalı	Temel Eğitim
	Programı	Okul Öncesi Eğitimi
	Program Düzeyi	☒ Yüksek Lisans ☐ Doktora ☐ Sanatta Yeterlik
Tezin Başlığı	Okul Öncesi Eğitime Devam Eden Çocuğu Olan Ebeveynlerin Çocukların Katılım Haklarına İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi	
Tez Savunma Sınav Tarihi	03.01.2025	
Tez Savunma Sınav Saati	16.15	

Yukarıda bilgileri verilen öğrenciye ait tez, Afyon Kocatepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca jüri üyeleri tarafından değerlendirilerek ☒oy birliği – ☐oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Hacı İbrahim DELİCE
MÜDÜR

Bu tez, Enstitü Müdürlüğünce kontrol edilerek, elektronik imza kullanılarak onaylanmıştır.

ÖZET

OKUL ÖNCESİ EĞİTİME DEVAM EDEN ÇOCUĞU OLAN EBEVEYNLERİN ÇOCUKLARIN KATILIM HAKLARINA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ

Mükerreme Esra ÖZKARA

**AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL EĞİTİM ANABİLİM DALI**

Ocak, 2025

Danışman: Doç. Dr. Tuğçe AKYOL

Bu araştırmada, okul öncesi eğitime devam eden 48-66 aylık çocuğu olan ebeveynlerin çocukların katılım haklarına ilişkin görüşlerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada karma yöntem desenlerinden yakınsayan paralel desen kullanılmıştır. Araştırmanın nicel kısmının çalışma grubunu 2024-2025 eğitim öğretim yılında Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı resmi bağımsız anaokulları ve ilkokulların anasınıflarında öğrenim görmekte olan 48-66 aylık çocukların anne babaları olan toplam 200 anne baba, nitel kısmın çalışma grubunu ise toplam 6 anne baba oluşturmuştur. Araştırmada veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından hazırlanan Genel Bilgi Formu, anne babaların çocukların katılım hakkına yönelik görüşlerinin belirlenmesi için Çocuk Katılımı Ölçeği ve Ebeveyn Görüşme Formu kullanılmıştır. Araştırmada nicel verilerin analizinde, bağımsız örneklem T-testi, Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA), nitel verilerin analizinde ise içerik analizi yapılmıştır. Anne babaların çocukların katılım haklarına yönelik görüşlerinin çocuklarının daha önceden okula gitme durumuna, anne babaların mesleğine, öğrenim düzeyine, medeni durumuna göre anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği, çocuklarının cinsiyetine, yaşına, anne babaların yaşına, cinsiyetine göre anlamlı düzeyde farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. Anne babaların ailede çocuk katılımının desteklenmesi için çocukları ile iletişim kurup onlara saygı duymaları gerektiği ile ilgili farkındalığa sahip oldukları fakat çocuklarına söz hakkı verebilecekleri durumlar ile ilgili rehberliğe gereksinim duydukları belirlenmiştir.

Anahtar kelimeler: Aile, anne baba, çocuk katılımı, katılım hakkı, okul öncesi eğitim

ABSTRACT

EXAMINATION OF THE OPINIONS OF PARENTS WHO HAVE CHILDREN ATTENDING PRESCHOOL EDUCATION ON THEIR CHILDREN'S PARTICIPATION RIGHTS

Mükerreme Esra ÖZKARA

**AFYON KOCATEPE UNIVERSITY
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF PRIMARY EDUCATION**

January, 2025

Advisor: Doç. Dr. Tuğçe AKYOL

This research aimed to determine the opinions of parents who have 48-66 month old children attending pre-school education regarding their children's participation rights. A parallel design, which is a convergent mixed method design, was used in the research. The study group of the quantitative part of the research consisted of a total of 200 parents of children aged 48-66 months who were studying in the kindergartens of official independent kindergartens and primary schools affiliated with the Ministry of National Education in the 2024-2025 academic year, and the study group of the qualitative part consisted of a total of 6 parents. In the study, the General Information Form prepared by the researcher was used as the data collection tool, and the Child Participation Scale and Parent Interview Form were used to determine the parents' views on children's right to participation. In the study, independent sample T-test, One-Way Analysis of Variance (ANOVA) were used to analyze the quantitative data, and content analysis was used to analyze the qualitative data. It was concluded that parents' views on children's participation rights differ significantly according to their children's previous school attendance, parents' profession, education level, and marital status, but do not differ significantly according to their children's gender, age, or parents' age and gender. It has been determined that parents are aware of the need to communicate with and respect their children in order to support child participation in the family, but they need guidance regarding situations in which they can give their children the right to speak.

Keywords: Family, parents, child participation, right to participation, pre-school education

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ETİK VE BİLİMSEL İLKELER SORUMLULUK BEYANI	ii
ENSTİTÜ ONAYI	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLOLAR LİSTESİ	viii
ŞEKİLLER LİSTESİ	ix
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	x
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

1. ÇOCUK HAKLARI	7
1.1. BİRLEŞMİŞ MİLLETLER ÇOCUK HAKLARI SÖZLEŞMESİ	7
1.1.1. Yaşama Hakkı	13
1.1.2. Gelişme Hakkı	13
1.1.3. Korunma Hakkı	15
1.1.4. Katılım Hakkı	15
1.1.4.1. Katılım Hakkının Nitelikleri	17
1.1.4.2. Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde Katılım Hakkı ile İlgili Diğer Maddeler	18
1.1.4.3. Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde Ebeveynler ile İlgili Maddeler	20
1.1.4.4. Katılım Merdiveni Modeli	21
1.2. ÇOCUK HAKLARI KAVRAMININ ÖNEMİ	23
1.3. ÇOCUK KATILIMI	24
1.4. ÇOCUK KATILIMININ ÖNEMİ VE KAPSAMI	25
1.5. AİLEDE ÇOCUK KATILIMI	26
2. ANNE BABA TUTUMLARI	27
2.1. AİLE TUTUMU	28
2.2. DEMOKRATİK TUTUM	29
2.3. BASKICI VE OTORİTER TUTUM	30
2.4. AŞIRI KORUYUCU TUTUM	30
2.5. İZİN VERİCİ TUTUM	31
2.6. YETKİNCİ TUTUM	32
2.7. AİLE TUTUMLARI VE ÇOCUK KATILIMI	32

İKİNCİ BÖLÜM

ANNE BABA TUTUMLARI VE ÇOCUKLARIN KATILIM HAKKI İLE İLGİLİ ÇALIŞMALAR

1. ANNE BABA TUTUMLARI İLE İLGİLİ ÇALIŞMALAR	34
1.1. YURTDIŞINDA YAPILAN ÇALIŞMALAR	34
1.2. YURTİÇİNDE YAPILAN ÇALIŞMALAR	38
2. ÇOCUKLARIN KATILIM HAKKI İLE İLGİLİ ÇALIŞMALAR	40
2.1. YURTDIŞINDA YAPILAN ÇALIŞMALAR	40
2.2. YURTİÇİNDE YAPILAN ÇALIŞMALAR	45

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

1. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	49
1.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ.....	49
1.2. ARAŞTIRMANIN EVREN VE ÖRNEKLEMİ	51
1.3. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI.....	53
1.3.1. Genel Bilgi Formu	53
1.3.2. Çocuk Katılımı Ölçeği.....	53
1.3.3. Ebeveyn Görüşme Formu	54
1.4. VERİ TOPLAMA SÜRECİ	54
1.5. VERİLERİN ANALİZİ.....	54
2. ARAŞTIRMANIN BULGULARI	56
2.1. ARAŞTIRMANIN NİCEL VERİLERİNE İLİŞKİN BULGULAR.....	56
2.2. ARAŞTIRMANIN NİTEL VERİLERİNE İLİŞKİN BULGULAR	62
2.2.1. Anne ve Babaların Çocuk Katılımına İlişkin Görüşleri Temasına İlişkin Bulgular	63
2.2.2. Anne Babaların Çocukların Ailede Katılım Hakkına İlişkin Görüşleri Temasına İlişkin Bulgular	64
2.2.3 Anne Babaların Çocukların Okulda Katılım Hakkına İlişkin Görüşleri Temasına İlişkin Bulgular.....	66
TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER.....	68
KAYNAKÇA.....	73
EKLER DİZİNİ.....	86

TABLÖLER LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Tablo 1. Çocuk Hakları İle İlgili Uluslararası Standartların Yıllara Göre Gelişimi.....	8
Tablo 2. Nicel Boyutun Çalışma Grubuna İlişkin Demografik Özellikler	51
Tablo 3. Nitel Boyutun Çalışma Grubuna İlişkin Demografik Özellikleri.....	52
Tablo 4. Basıklık ve Çarpıklık Değerleri Tablosu	55
Tablo 5. Çocuk Katılım Ölçeğine İlişkin Betimsel İstatistik Sonuçları	57
Tablo 6. Anne Babaların Çocuklarının Cinsiyetlerine Göre ÇKÖ Puanlarına İlişkin Bağımsız Örneklem T-Testi Sonuçları.....	57
Tablo 7. Anne Babaların Çocuklarının Yaşlarına Göre ÇKÖ Puanlarına İlişkin ANOVA Testi Sonuçları.....	58
Tablo 8. Anne Babaların Çocuklarının Daha Önceden Okula Gitme Durumlarına Göre ÇKÖ Puanlarına İlişkin Bağımsız Örneklem T-Testi Sonuçları	58
Tablo 9. Anne Babaların Cinsiyetlerine Göre ÇKÖ Puanlarına İlişkin Bağımsız Örneklem T-Testi Sonuçları.....	59
Tablo 10. Anne Babaların Yaşlarına Göre ÇKÖ Puanlarına İlişkin ANOVA Testi Sonuçları.....	60
Tablo 11. Anne Babaların Medeni Durumlarına Göre ÇKÖ Puanlarına İlişkin Bağımsız Örneklem T-Testi Sonuçları.....	60
Tablo 12. Anne Babaların Mesleklerine Göre ÇKÖ Puanlarına İlişkin ANOVA Testi Sonuçları.....	61
Tablo 13. Anne Babaların Öğrenim Düzeylerine Göre ÇKÖ Puanlarına İlişkin ANOVA Testi Sonuçları.....	62
Tablo 14. Ana temalar ve Alt Temalar	63
Tablo 15. Anne ve Babaların Çocuk Katılımına İlişkin Görüşleri Teması.....	63
Tablo 16. Anne ve Babaların Ailede Katılım Hakkına İlişkin Görüşleri Teması.....	64
Tablo 17. Anne ve Babaların Okulda Katılım Hakkına İlişkin Görüşleri Teması.....	66

ŞEKİLLER LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Şekil 1. Katılım Merdiveni Modeli (1992).....	21
Şekil 2. Yakınsayan Paralel Desen.....	50

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

Akt.: Aktaran

BM: Birleşmiş Milletler

BM ÇHK: Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi

C: Cilt

ÇHS: Çocuk Hakları Sözleşmesi

S: Sayı

ss: Sayfa sayısı

T.C.: Türkiye Cumhuriyeti

UNICEF: Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu

Vd.: Ve diğerleri

GİRİŞ

Tarih boyunca çocukluk kavramı birçok farklı bakış açısı ile değerlendirilmiştir ve günümüze kadar bu bakış açıları değişerek devam etmiştir. Orta Çağın küçük yetişkin bakış açısından, günümüzün önemli bakış açısına kadar olumlu bir değişim gösterse de çocuğun temel hak ve özgürlüklerinin korunması için bu değişim yeterli olmamıştır (Akyol, 2020a). Çocuklar hala sosyoekonomik durumlarına, cinsiyetlerine veya geldikleri ailelere göre toplumun bazı kısıtlarına maruz kalabilmektedir. Çocuk kavramına yönelik algı, bakış açıları değişse de yüzyıllardır değişmeyen bakım, ilgi, barınma, korunma gibi bazı temel ihtiyaçlar değişmemektedir. Bu ihtiyaçlar çocukların en temel haklarıdır (Fidan ve Özaydın, 2019).

Çocuk hakları, en temel anlamıyla çocukların sahip olduğu yetki ve kazanımları ifade eder. Bu haklar çocukların birey olarak temel hak ve ödevlerini bilmelerini, kendileri ile ilgili konularda rol almalarını amaçlamaktadır (Uçuş ve Şahin, 2012). Bu amaçlar doğrultusunda çocukların yüksek yararı temel alınarak, çeşitli istek ve ihtiyaçları bir hukuki metin olan ‘Çocuk Hakları Sözleşmesi’ kapsamında ele alınmıştır. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 20 Kasım 1989 tarihinde kabul edilen sözleşme, çocukluk dönemini tanımlayarak, çocuklarla ilgili evrensel standartları oluşturan ve çocuk haklarını en açık şekilde ifade eden en geniş kabul görmüş insan hakları belgesidir. Sözleşmede yer alan bazı haklar, bütün hakların kullanılmasında ve devletlere yüklenen görevlerin yerine getirilmesinde temel ilke niteliği taşımaktadır. Bu temel ilkeler; ayırım gözetmeme, çocuğun yüksek yararı, yaşama ve gelişme hakkı, çocuğun görüşlerine saygı hakkı temel ilkelerdir (UNICEF, 2004).

Sözleşmedeki haklar yaşama, gelişme, korunma ve katılım olmak üzere toplam dört grupta yer almaktadır ve Madde 18 ve 27’de çocukların bakımı ve korunmasında en büyük sorumluluğun ailelere ait olduğu ifade edilmiştir (Akyüz, 2016). Ebeveynler çocukların temel gereksinimlerini karşılama ve koruma sorumluluğuna sahip olmakla birlikte çocukların kendi haklarını gerçekleştirebilmelerini destekleme konusunda sorumluluğa sahiptir (Dillen, 2006).

Madde 13’de belirtilen çocukların bilgi alma ve görüşlerini ifade etme hakları, yetişkinlerin çocuklara gerekli olanakları sunmalarını içermektedir. Madde 12 ve 13’de, çocukların aile, okul, sosyal ortamlar gibi farklı ortamlarda önemli konular hakkındaki görüşlerini ifade etmeleri konusunda aileleri, uzmanlar ve politikacılar tarafından

desteklenmeleri gerektiği vurgulanmaktadır (UNICEF, 2004). Çocukların katılım hakkı ile ilgili herhangi bir yaş sınırlaması yoktur. Çocukların kendilerini etkileyen durumları anlama becerileri gelişimsel düzeylere dayalı gerçekleşmemektedir. Çocukların bu becerileri, karşılaştıkları durumlara, yaşam deneyimlerine ve ailelerin kendilerine sundukları desteğe göre değişmektedir (Lansdown, 2010). Ailelerin evde çocuk haklarını etkili bir şekilde uygulayabilmeleri için çocuk hakları konusunda yeterli bilgi ve farkındalık düzeyine sahip olmaları gereklidir (Yurtsever, 2009). Ayrıca ailelerin çocuk haklarını bilmeleri ve yaşamlarında içselleştirebilmeleri önemlidir. Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde ailelere çocuk hakları eğitiminin verilmesi gerektiği ve aileler için geliştirilen eğitim programlarında ailede çocukların karar verme süreçlerinde yer almaları, görüşlerine gereken önemin verilmesi ve gelişen kapasitelerinin desteklenmesi gibi noktalara yer verilmesi vurgulanmaktadır (Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi, 2009).

Ayhan ve Tuğluk (2021) yapmış oldukları araştırmada ebeveynlerin çocuk haklarına ilişkin tutumlarının, ebeveynlere yönelik hazırlanan çocuk hakları programına göre değişimini incelemiştir. Araştırma sonucunda ebeveynlerin çocuk hakları konusunda eğitim almalarının, çocuk haklarına ilişkin tutumlarını geliştirdiği belirtilmiştir. Kızırmak ve Alkan Ersoy (2015) ilkökul birinci sınıfa devam eden çocukların annelerinin çocuk haklarına yönelik tutumlarının incelenmesi için yapılan bir çalışmada annelerin Ebeveyn Çocuk Hakları Tutum Ölçeğinden aldıkları puanlar öğrenim durumu, yaş, çalışma durumu gibi farklı kriterlere göre incelenmiştir. Araştırma sonucunda annelerin çocuk haklarına yönelik tutumlarının doğum büyüdüğü yer değişkenine göre anlamlı bir fark oluşturduğu görülürken, gelir düzeyi, medeni durum ve çocuk sayısı gibi değişkenlerin annenin tutumları üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark oluşturmadığı görülmüştür.

Kurtdede Fidan ve Özaydın (2019) ebeveynlerin diğer çocuk hakları arasında en az metafor geliştirdikleri hakkın katılım hakkı olduğu belirtilmiştir. Katılım hakkını düşünce özgürlüğü ile ifade ettikleri belirtilmiştir. Dinç'in (2015) çalışmasında ise ebeveynlerin öncelikli olarak çocukların görüşlerini ifade etmelerine yönelik olan katılım hakkında önem verdikleri belirtilmiştir. Sonuçlar incelendiğinde ebeveynlerin çocuk haklarına yönelik genel bilgilerinin olduğu fakat katılım hakkın yönelik daha kısıtlı bilgiye sahip oldukları belirtilmiştir. Anne babaları görüşlerini ele alan iki nitel araştırma yönteminin kullanıldığı araştırmada, ebeveynlerin çocukların kendi yaşamlarına katılım

durumlarına ilişkin bakış açılarının Hart'ın katılım merdiveni (Avcı ve Akar Gençler, 2017) ve oyun alanlarında anne çocuk iletişiminin katılım hakkı açısından (Avcı ve Yol, 2018) incelendiği görülmüştür. Tüm bunlardan yola çıkarak alanyazında 48-66 aylık çocuğu olan ebeveynlerin çocukların katılım haklarına ilişkin görüşlerinin belirlenmesine yönelik karma yönetime dayalı bir araştırmaya ihtiyaç duyulmuştur.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı okul öncesi eğitime devam eden 48-66 aylık çocuğu olan ebeveynlerin çocukların katılım haklarına ilişkin görüşlerinin belirlenmesidir.

Araştırmanın Önemi

Çocuk ve çocukluk kavramına atfedilen değer toplumlara, kültürlere, inançlara ve çağlara bağlı olarak değişime uğramaktadır (Acehan vd., 2013). Çocuk Hakları Sözleşmesine göre, 18 yaşın altındaki her insan çocuk olarak betimlenmektedir (United Nations Children's Fund, 2009). İnsan gelişiminde kapsam ve nitelik açısından oldukça önemli bir zaman dilimi olan ve 0-6 yaş dönemini kapsayan okul öncesi dönemde önemli beceriler kazanılmaktadır. Çocukların gelişim alanlarının desteklenmesi, kendi hak ve sorumluluklarının farkında olmaları için kendi haklarını bilmeleri, görüşlerini serbestçe ifade edebilmeleri ve kendilerini ilgilendiren konularda karar verebilmeleri çocuk hakları ile ilgilidir. Çocukların haklarının doğru bir biçimde korunması için çocukların yaşadığı toplumdaki her bireyin çocuk haklarını bilmesi ve uygulamaya geçirmesi gereklidir (Kozikoğlu, 2019).

Çocuk Hakları Sözleşmesi, çocuk haklarını en belirgin şekilde ifade eden, uluslararası düzeyde çocuk hakları ile ilgili düzenlenen, günümüze kadar en iyi kabul görmüş insan hakları belgesidir (Polat, 1997). Dünyadaki birçok ülkenin de kabul ettiği Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne (1989) göre çocukların yaşama, korunma, gelişme ve katılım haklarına sahip oldukları belirtilmektedir (Kızılırmak, 2015). Katılım hakkı, çocukların kendilerini ilgilendiren durumlarda, yaşlarına ve gelişim düzeylerine uygun şekilde görüşlerini ifade edebilmelerini, toplanma, dernek kurma gibi aile ve toplumda aktif birey olmalarını sağlayan bir haktır (Lansdown, 2001; UNICEF, 2009). Katılım hakkı ile tüm çocukların görüşlerini ifade edebilme kapasitesine sahip oldukları, görüşlerini rahatlıkla ifade edebilecekleri, kendilerini ilgilendiren durumlardan haberdar olmaları, görüşlerinin ciddiye alınmaları ve yaşlarına ve olgunluk düzeylerine göre görüşlerine saygı duyulmaları gerektiği vurgulanmaktadır (Landsdown, 2005).

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde çocukların aktif katılımcılar olarak toplumda yer almaları gerektiği ve ailelerin bu hakların destekleyicileri olarak vurgulanması, aile ilişkilerinin demokratik özellikler kazanmasını desteklemektedir.

Çocukların kendi haklarını, demokratik tutum ve davranışları öğrenmeye başladıkları ilk sosyal ortam ise ev ortamıdır (Ersoy, 2011). Ailelerin bu yüzden demokratik tutumlar sergilemeleri gereklidir. Olumlu ebeveyn çocuk etkileşimi, çocukların fikirlerine saygı duymak, çocukların görüşlerini ve duygularını ifade edebilmelerine fırsat vermek gibi deneyimler demokratik ebeveyn tutumunu içermektedir. Demokratik tutum sergileyen anne babalar, çocukların görüşlerine önem verir ve çocukların katılım hakkına saygı duyarlar (Ersoy, 2010; Kent Kükürtcü, 2011). Ebeveynler çocukların demokratik tutum ve davranışları kazanabilmeleri için etkin katılım sağlama, model olma, etkili iletişim kurma, oyunlardan yararlanma gibi süreçlerden yararlanabilir (Ersoy, 2010). Demokratik bir aile ortamında çocukların farklı konular ile ilgili tercihleri belirlenmeli ve görüşleri alınarak tartışmalara katılmaları sağlanmalıdır (Yeşilkayalı ve Demirtaş, 2016).

Alanyazında ilkokul ve daha sonraki öğretim kademelerine devam eden çocukların anne babalarının çocuk haklarına ilişkin görüşlerinin (Akgül, 2014; Deb ve Mathews, 2012; Ersoy, 2011; Genç ve Güner, 2016; Kesayak, 2018; Kurtde Fidan ve Özaydın, 2019) ve tutumlarının (Kızılırmak ve Alkan Ersoy, 2015; Yeşilkayalı ve Demirtaş, 2016; Özel, 2023) farklı değişkenler açısından incelendiği çalışmaların olduğu görülmektedir. Anne babaların ve çocukların görüşlerinin karşılaştırılmasına dayalı çalışmaların da (Cherney, 2010; Kosher, 2018; Day vd., 2006; Taşkın, 2019) yapıldığı görülmektedir. Ailelerin sosyo-ekonomik düzeyinin (Ersoy, 2011; Tatlı vd., 2012) çocuk haklarına yönelik tutumlarında etkili olduğu sonuçlarına ulaşılan çalışmalar da görülmektedir.

Okul öncesi çocuklarının ailelerinin çocuk haklarına yönelik tutumlarını (Kızılırmak, 2015; Yurtsever, 2009) ve görüşlerini (Dinç, 2015) ele alan sınırlı sayıda çalışma gerçekleştirildiği görülmektedir. Coşgun (2019) tarafından gerçekleştirilen çalışmada ise, ebeveynlerin çocukların katılımına yönelik görüşlerini belirlemek amacıyla bir ölçek geliştirilmiştir. Okul öncesi dönemdeki çocukların hem annelerinin hem de babalarının çocukların katılım hakkına yönelik görüşlerini inceleyen karma desende bir çalışmanın ise henüz gerçekleştirilmediği görülmüştür. Tüm bunlardan yola çıkarak okul öncesi çocuklarının ebeveynlerinin çocukların katılım hakkına yönelik

görüşlerini inceleyen bir çalışmaya ihtiyaç olduğu düşünülmektedir. Çocukların katılım sürecine ilişkin ilk deneyimlerini kazanmaya başladığı ve katılım hakkının gerçekleşmesinde oldukça etkili olan ailede (Adhikari, 2016), anne babaların görüşlerinin alınması oldukça önemlidir. Bu araştırmadan elde edilen sonuçların çocuğu okul öncesi eğitimine devam eden ebeveynlerin çocukların katılım hakkına yönelik anne babaların çocukların katılım haklarını destekleme biçimlerinin ortaya çıkarılması açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Ayrıca çocukların yaşamında ve gelecek yaşantılarında önemli olan katılım hakkının ailede gerçekleştirilmesini ele alan araştırmalara farklı bir bakış açısı kazandıracağı düşünülmektedir.

Araştırmanın Problemleri

Problem Cümlesi

Okul öncesi eğitime devam eden 48-66 aylık çocuğu olan ebeveynlerin çocukların katılım haklarına ilişkin görüşleri nedir?

Alt Problemler

1. Okul öncesi eğitime devam eden 48-66 aylık çocuğu olan ebeveynlerin çocukların katılım haklarına ilişkin görüşleri (cinsiyetlerine, yaşlarına, medeni durumlarına, mesleğine, çocuklarının cinsiyetine, çocuğunun yaşına, daha önce okul öncesi eğitim kurumuna devam etme durumu) değişkenlerine göre farklılık göstermekte midir?

2. Okul öncesi eğitime devam eden 48-66 aylık çocuğu olan ebeveynlerin çocukların katılım haklarına ilişkin görüşleri nasıldır?

Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları

Araştırmanın kuramsal çerçevesi anne baba tutumları, ailede katılım hakkı konuları ile ilgili oluşturulmuştur. Bu kavramsal çerçeve üzerine yapılan literatür taraması ulaşılabilen kaynaklar ile sınırlıdır.

Bu araştırma, 2024-2025 eğitim-öğretim yılında Afyonkarahisar ilinde Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı bağımsız anaokulları ve ilkokulların anasınıflarına öğrenim gören çocukların anne babaları ile sınırlıdır. Araştırma, "Çocuk Katılımı Ölçeği" ve "Ebeveyn Görüşme Formu" kullanılarak elde edilen veriler ile sınırlıdır.

Araştırmanın Sayıltıları

Araştırmada kapsamında kullanılan ölçme araçlarının hedeflendiği gibi ebeveynlerin çocukların katılım hakkına ilişkin görüşlerini güvenli şekilde ölçtüğü varsayılmıştır. Araştırmada ölçme araçlarının objektif olarak cevaplandığı ve gerçek durumları yansıttığı varsayılmıştır.

Tanımlar

Çocuk: 0-18 yaş arasındaki tüm bireyler çocuk olarak tanımlanmaktadır (UNICEF, 2004).

Katılım: Birey veya bireylerin görüşlerini özgürce ifade etme, kendilerini etkileyen konularda karar alma sürecine dahil olma hakkına, görüşlerine yaş ve gelişim düzeylerine uygun olarak gereken ağırlığın verilmesidir (Çocuk Hakları Avrupa Konseyi, 2012).

Katılım Hakkı: Çocuğun kendini ilgilendiren her konuda görüşlerini serbestçe ifade etme özgürlüğüdür (UNICEF, 2009).

Anne baba tutumu: Ebeveynlerin çocuklarına yönelik sergiledikleri davranışların, iletişim biçimlerinin ve çocuklarıyla olan etkileşimlerinin genel bir ifadesidir (Yavuzer, 2016).

BİRİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde araştırmanın kuramsal çerçevesine yer verilmiştir. Bu kapsamda çocuk hakları, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi, yaşama hakkı, gelişme hakkı, katılım hakkı, korunma hakkı, çocuk hakları kavramının önemi, çocuk katılımı, çocuk katılımının önemi ve kapsamı, ailede çocuk katılımı, anne baba tutumları, demokratik tutum, baskıcı ve otoriter tutum, aşırı koruyucu tutum, izin verici tutum, yetkinci tutum, aile tutumları ve çocuk katılımı, anne baba tutumları ve çocuk katılım hakkı ile ilgili çalışmalar başlıkları açıklanmıştır.

1. ÇOCUK HAKLARI

Çocuk hakları, her çocuğun doğuştan sahip olduğu temel hak ve özgürlükleri ifade eder. Bu haklar, çocukların fiziksel, zihinsel ve duygusal gelişimlerini güvence altına almak için uluslararası anlaşmalar ve yasalarla korunmaktadır. (Smith, 2020). Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, dünya genelinde çocukların eğitim, sağlık, barınma, oyun oynama ve istismar edilmekten korunma gibi temel haklarını tanımaktadır. Çocuk hakları, her çocuğun eşit fırsatlara sahip olması ve insan onuruna uygun bir yaşam sürmesi için önemlidir. Bu nedenle, çocukların haklarının korunması ve savunulması, toplumun tüm bireylerinin sorumluluğundadır.

1.1. BİRLEŞMİŞ MİLLETLER ÇOCUK HAKLARI SÖZLEŞMESİ

Çocuk Hakları Sözleşmesi, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 20 Kasım 1989'da kabul edilmiş, 26 Ocak 1990'da onaylanarak 2 Eylül 1990'da yürürlüğe girmiştir. Türkiye, bu sözleşmeyi 14 Eylül 1990'da imzalamıştır (Doğan, 2000). Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin amacı, her çocuğun yaşadığı toplumda aktif ve sorumluluk sahibi bir birey olmasını sağlamaktır (UNICEF, 1998). Bu sözleşme, insan hakları ilke ve standartlarını çocukların bakış açısıyla yeniden tanımlayan bir belgedir. (Kesayak, 2018).

Çocuk Hakları Sözleşmesi, ABD hariç 194 ülke tarafından imzalanmış olmasıyla uluslararası alanda en yaygın kabul gören belgelerden biridir (Müftü, 2001). Sözleşme, çocukların yaşama, gelişme, korunma ve katılım hakları olmak üzere dört ana hak kategorisini içerir (Aydaşo, 2023). Çocukların medeni, kültürel, ekonomik, siyasi ve sosyal haklarını kapsamlı şekilde bir araya getiren ve yasal bağlayıcılığı olan ilk uluslararası anlaşmadır (Britto ve Ulkuer, 2012). Sözleşme; bir giriş, üç ana bölüm ve toplamda 54 maddeden oluşur. Giriş kısmı, sözleşme'nin dayandığı temel ilkeleri

tanımlar. İlk bölümde, sözleşmeye taraf devletlerin üstlenmesi gereken yükümlülükleri içeren esaslar yer alır (Akyüz, 2001). İkinci ve üçüncü bölümler ise, sözleşme'nin yürürlüğe girme şartlarını, uygulanma koşullarını ve denetim süreçlerini belirleyen maddeleri kapsar (Kesayak, 2018).

Tablo 1. Çocuk Hakları İle İlgili Uluslararası Standartların Yıllara Göre Gelişimi

1924	Milletler Cemiyeti tarafından Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi Kabul edilmiştir. Bu bildirme çocuklarla ilgili sosyal sorumluluk bilincini artırmaya yönelik maddeler içermektedir. Genel olarak bildirmede yer alan maddeler göz önünde bulundurulduğunda bu maddeler çocukların gelişimlerinin öneminin altını çizmekte, hasta oldukları veya risk altında oldukları zaman özel bakım ihtiyaçlarını vurgulamakta, ekonomik sömürüden korunmaları gerektiğinin önemini belirtmektedir (UNICEF, 2009).
1948	Birleşmiş Milletler Genel Kurulu (BM GK) tarafından İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ilan edilmiştir. Bu beyannamede yer alan 25 madde çocukların özel ilgi ve bakım ihtiyacını kapsamaktadır (UNICEF, 2009).
1959	BM GK tarafından Çocuk Hakları Beyannamesi Kabul edilmiştir. Bu beyanname ile çocukların eğitim, korunma, sağlık, ayrımcılığa maruz kalmama, isim ve vatandaşlık hakkı olduğu vurgulanmaktadır (UNICEF, 2009).
1966	Uluslararası Sivil ve Siyasal Haklar Sözleşmesi ve Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme kabul edilmiştir. Bu sözleşmeler çocukların eğitim hakkını ve istismardan korunma hakkını güçlendirmektedir (UNICEF, 2009).
1973	Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) tarafından 138 Sayılı Asgari Yaş Sözleşmesi kabul edilmiştir. Bu sözleşmeye göre bireylerin çalışma yaşı 18 olarak belirlenmiş ve bu yaştan önce bireylerin çalışması sağlık, güvenlik ve ahlaki açıdan sakıncalı olduğu için sınırlandırılmıştır (UNICEF, 2009).
1979	BM GK Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi kabul edilmiştir. Bu sözleşme maddeleri sadece kadınların değil kız çocuklarının da ayrımcı davranışlara maruz kalmasının önlenmesini açısından kapsayıcı olmuştur (UNICEF, 2009).
1989	BM GK tarafından Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi kabul edilmiştir (UNICEF, 2009).
1990	BM ÇHS'ne taraf olan devletler tarafından bu sözleşme yürürlüğe konulmuş ve Birleşmiş Milletler Çocuk Zirvesi'nde sözleşmeye taraf olan devletlerin ulusal düzeyde çocukların yaşatılması, geliştirilmesi ve korunmasına dair eylem planları hazırlanması kararlaştırılmıştır (UNICEF, 2009).
1999	ILO tarafından 182 Sayılı En Kötü Biçimlerdeki Çocuk İşçiliğinin Yasaklanması ve Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Acil Eylem Sözleşmesi kabul edilmiştir. Bu sözleşme ile çocukların ticari ve bağımlı olarak çalıştırılması, pornografik yayın üretiminde kullanımı, çatışmalarda çocuk asker olarak kullanımı gibi durumların önlenmesi amaçlanmıştır (UNICEF, 2009).
2000	BM GK tarafından Çocuk Haklarına Dair Sözleşmeye ek olarak seçmeli Çocukların Silahlı Çatışmalara Dahil Olmamaları Konusunda Seçmeli Protokol ve Çocuk Satışı, Çocuk Fahişeliği ve Çocuk Pornografisi ile İlgili İhtiyari Protokol olmak üzere iki protokol yayınlamıştır (UNICEF, 2009).

Tablo 1 (Devam). Çocuk Hakları İle İlgili Uluslararası Standartların Yıllara Göre Gelişimi

2001	Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi (BM ÇHK) tarafından ‘Genel Yorum No. 1 Eğitimin Amaçları’ ile ilgili bir genel yorum yayınlamıştır. Komite tarafından taraf devletlere çocuklara yaşam becerileri kazandıracak ve haklarını içeren bir kültürü yaygınlaştıracak eğitim hakkının tanınmasının önemi vurgulanmıştır (Committee on the Rights of the Child, 2001).
2002	BM GK tarafından ilk kez devlet yetkililerinin, Sivil Toplum Kuruluşu yetkililerinin, aktivistlerin ve çocukların katılımı ile çocuklara daha güvenilir ve sağlıklı bir dünya sunmak için toplantı düzenlenmiştir. Geçmiş on yılın çalışmalarının ve gelecek on yılın hareket planlarının tartışıldığı bu toplantı Çocuk Haklarıyla ilgili konuların uluslararası platformlarda gündeme gelmesini sağlamak açısından büyük önem taşımakta ve çocuklara kendilerini ilgilendiren konularla ilgili söz hakkı tanımaktadır. BM ÇHK tarafından ‘Genel Yorum No. 2 Bağımsız Ulusal İnsan Hakları Kuruluşlarının Çocuk Haklarının Yaygınlaştırılmasındaki ve Korunmasındaki Rolü’ başlıklı bir genel yorum yayınlamıştır. Bu genel yorumun temel amacı taraf devletlerin Sözleşme’nin uygulanmasının yaygınlaştırılmasının ve izlenmesinin sağlanmasına yönelik bağımsız bir kurum oluşturmaktır (Committee on the Rights of the Child, 2002).
2003	BM ÇHK tarafından ‘Genel Yorum No. 3 HIV/AIDS Ve Çocuk Hakları, Genel Yorum No. 4 Çocuk Hakları Sözleşmesi Bağlamında Ergen Sağlığı ve Gelişimi ve Genel Yorum No. 5 Çocuk Hakları Sözleşmesi Genel Uygulama Önlemleri ’ genel yorumları yayınlamıştır. Genel Yorum No.3’ün amacı taraf devletlerin HIV/AIDS’ten çocukları korumasına yönelik önlemler alması ve bu devletler tarafından HIV/AIDS olan çocukların haklarından eksiksiz yararlanabilmesinin sağlanmasıdır. Genel Yorum No. 4 ise taraf devletlerin ergenlik dönemindeki gençlere yönelik eğitim ve sağlık hizmetlerinin kapsamını belirlemesi ve ergen risk davranışlarına yönelik önleyici politikalar oluşturulmasını kapsamaktadır. Genel Yorum No.5 ise taraf devletlerin BM ÇHS uygulanmasına yönelik yasal, idari ve finansal önlemleri üzerine yoğunlaşmaktadır (Committee on the Rights of the Child, 2003a, 2003b, 2003c)
2005	BM ÇHK ‘Genel Yorum No.6 Refakatsiz ve Ayrılmış Çocuklarla İlgili Olarak Menşе Ülkeleri Dışında Gözetilecek Hususlar ve Genel Yorum No. 7 Erken Çocuklukta Çocuk Haklarının Uygulanması’ başlıklı genel yorumları yayınlamıştır. Genel Yorum No.6 ile refakatsiz ve ayrılmış çocukların özellikle güç koşullarına dikkat çekmek; bu konumdaki çocukların haklarına sahip olup bu haklarından yararlanabilmeleri için yapılacak çalışmalarda taraf devletlerin karşılaştıkları çok yönlü sorunları özetlemek ve bu çocukların korunmaları, bakımı ve uygun biçimde gözetilmeleri için kılavuzlar sunmayı amaçlamaktadır. Genel Yorum No.7 ise taraf devletlerin erken çocukluk dönemindeki çocuklara ilişkin yükümlülöklere önem verilmesini ve bu dönemdeki çocukların haklarından yararlanma düzeyinin artırmalarını amaçlamaktadır. Ayrıca bu genel yorum ile erken çocukluk dönemdeki çocukların haklarından yararlanabilmeleri için politikalar, yasal düzenlemeler, profesyonel eğitimler ve araştırmalar gerçekleştirilmesine katkıda bulunulması hedeflenmektedir (Committee on the Rights of the Child, 2005a, 2005b).
2007	BM ÇHK Genel Yorum No.10 Çocuk Ceza Adaletinde Çocuk Hakları genel yorumu ile çocuk suçlarına yönelik taraf devletlerin sözleşme ile uyumlu adalet politikası geliştirmelerine katkı koymak ve çocuk suçlarına yönelik rehabilite edici önlemler geliştirilmesine destek olmak amaçlanmaktadır (Committee on the Rights of the Child, 2007).

Tablo 1 (Devam). Çocuk Hakları İle İlgili Uluslararası Standartların Yıllara Göre Gelişimi

2009	BM ÇHK Genel Yorum No.11 Yerli Halklara Mensup Çocuklar Ve Sözleşme’de Yer Alan Hakları ve Genel Yorum No.12 Çocuğun Katılım Hakkı genel yorumlarını yayınlamıştır. Genel Yorum No.11 ile taraf devletlerin yerli halka veya azınlık grubuna dahil olan çocukların ayrımcılığa maruz kalmadan özellikle kendi kültüründen yararlanma, kendi dinine inanma ve uygulama ve kendi dilini kullanma hakkından yararlanması sağlamaya yönelik önlemler alması amaçlanmaktadır. Genel Yorum No.12 ise çocukların adli ve idari ortamlarda, eğitim, aile, tıbbi bakım, oyun, dinlenme ve kültürel etkinliklerde, acil durumlarda kendi görüşlerini ifade edebilmesi ve bu görüşlerin dikkate alınmasının sağlanması amacıyla oluşturulmuştur. Bu genel yorum taraf devletlerin çocukların kendilerini ilgilendiren her konuda görüşlerini ifade edebilmeleri ve bu görüşlerin dikkate alınmasına yönelik önlemler geliştirmesini kapsamaktadır (Committee on the Rights of the Child, 2009a, 2009b).
2011	BM ÇHK tarafından Genel Yorum No.13 Çocuğun Şiddetin Her Türünden Masun Olma Hakkı ile ilgili yayınlanan genel yorum çocuklara yönelik şiddetin yaygınlığı ve yoğunluğu gerekçesi ile yayınlanmıştır. Bu belgede amaç taraf devletlerin çocuklara yönelik şiddetin her türünün önlenmesinde yasal, yargısal, idari, sosyal ve eğitsel önlemleri ile ilgili açıklamalarda bulunmak ve taraf devletleri bu önlemleri almaya yönelik harekete geçirmektir (Committee on the Rights of the Child, 2011).
2013	BM ÇHK tarafından Genel Yorum No.14 Çocuğun Yüksek Yararının Birinci Planda Ele Alınması, Genel Yorum No. 15 Çocuğun Ulaşılabilir En Yüksek Sağlık Standartlarından Yararlanması, Genel Yorum No. 16 Devletin İş Sektörünün Çocuk Hakları İle İlgili Üzerindeki Etkisi ile İlgili Yaptırımları, Genel Yorum No. 17 Çocuğun Dinlenme, Kendine Ait Zamanı Değerlendirme, Oyun, Eğlence, Kültürel ve Sanatsal Etkinliklere Katılma Hakkı genel yorumları yayınlanmıştır. 14 numaralı genel yorum taraf devletlerce çocuğun yüksek yararının ve buna saygının yaşama geçirilmesini amaçlamaktadır. Devletler, kamu birimleri, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları tarafından alınan ve çocukları ilgilendiren kararların, ailelerin ve çocuklarla birlikte çalışan kişilerin çocuğun yüksek yararını doğrultusunda çalışmalar yapması vurgulanmaktadır. Genel Yorum No. 15 ise taraf devletlerin çocuğun sağlık hizmetlerinden yararlanma hakkına yönelik yasal düzenlemeler yapmasının, her çocuğun kaliteli sağlık hizmetlerinden yararlanabilmesini sağlamasının ve bu hakkın uygulamasının izleme ve değerlendirme çalışmalarının sözleşme maddeleri ışığında düzenli olarak gerçekleştirmesinin altını çizmektedir. Genel Yorum No.16 ise amaç devletin iş sektöründeki kurumların Çocuk Hakları konusunda savunuculuk, bilinçlendirme etkinlikleri düzenleme gibi konularda aktif olmaları için teşvik etmesi amacıyla hazırlanmıştır. 17 numaralı genel yorum ise çocukların dinlenme, boş zaman değerlendirme ve kültürel aktivitelerden daha yüksek oranda yararlanmasını sağlamak adına devletlere bazı yükümlülükleri hatırlatmak, bu konularla ilgili çocuklarla çalışan uzmanların ve sivil toplum kuruluşlarının rolü ve sorumlulukları ile ilgili bilgilerin altını çizmek amacıyla hazırlanmıştır (Committee on the Rights of the Child, 2013a, 2013b, 2013c, 2013d).
2014	Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesine Yönelik Genel Yorum No.31 ile birleştirilmiş Çocuk Hakları Komitesi Genel Yorum No.18 Çocuklara Zarar Veren Uygulamalar ile ilgili genel yorum yayınlanmıştır. Bu genel yorumun amacı kadınlarla birlikte özellikle kız çocuklarının istismara ve ihmale maruz kalmasının engellenmesine yönelik taraf devletlerce alınabilecek önlemlerin belirlenmesidir (Committee on the Rights of the Child, 2014).

Tablo 1 (Devam). Çocuk Hakları İle İlgili Uluslararası Standartların Yıllara Göre Gelişimi

2016	Genel Yorum No. 19 Çocuk Haklarının Farkındalığına Yönelik Kamu Bütçesi ile ilgili genel yorum taraf devletlerin ilgili devlet kurumlarının bütçelerine Çocuk Haklarının farkındalığının artırılmasına yönelik planlanan etkinliklere için bütçe ayırmasını amaçlamaktadır. Genel Yorum No. 20 Ergenlik Dönemindeki Çocukların Haklarının Uygulanması ile ilgili genel yorum ise taraf devletlerin bireyin yaşantısında önemli bir yere sahip ergenlik dönemi ile ilgili çalışmalar gerçekleştirmesini ve ergenlik dönemindeki gençlerin hakları ile ilgili bilgilendirmeleri için girişimlerde bulunulmasını içermektedir (Committee on the Rights of the Child, 2016).
2017	Genel Yorum No. 21 Sokaktaki Çocukların Durumu başlıklı genel yorum taraf devletlerin sokaktaki çocuklarla ilgili bütüncül ve hak temelli bir strateji geliştirmeleri ve uygulamalarını içermektedir. Bu genel yorumda sokakta yaşayan, çalışan çocukların sıklıkla haklarının ihlal edildiğinden ve bu çocukların gelişimlerinin desteklenmesi için uzun dönemli ulusal stratejik planlara ihtiyaç duyulduğunun altı çizilmektedir (Committee on the Rights of the Child, 2017).

Kaynak: Koran, 2017.

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin kökenine bakıldığında, genellikle 1924 Çocuk Hakları Bildirgesi ve 1959 BM Çocuk Hakları Bildirgesi'nin doğal bir devamı olarak kabul edilmektedir. Sözleşmenin temelinde yatan süreçler incelendiğinde, 1924 Bildirgesi'nin, Birinci Dünya Savaşı'nın ardından çocuk hakları alanında özel bir öneme sahip olduğu görülür. Bu bildirge, çocukların korunma ve ihtiyaçlarının karşılanması haklarına odaklanır; çocukların fiziksel ve ruhsal gelişimleri için gerekli olanakların sağlanması, gıda ve sağlık hizmetleri, engelli çocuklara destek, yasal sorunlar karşısında rehabilitasyon, yetim ve evsiz çocuklara yardım gibi haklara vurgu yapar (Aydaşo, 2023).

Sözleşmenin dayandığı temel esaslar ise şu şekildedir (Kesayak, 2018):

- Tüm insanlar doğuştan insan onuruna sahiptir. Dünyada özgürlük, barış ve adaletin temeli, hakların devredilmezliği ve eşitlik ilkesidir.
- İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ve Uluslararası İnsan Hakları Sözleşmesi'nde, herkesin hak ve özgürlüklerden yararlanabileceği, ırk, renk, dil, din, cinsiyet, siyasi veya başka bir durumdan kaynaklanan hiçbir ayırım yapılmaksızın bu haklara sahip olacağı ilkesi vurgulanır.
- Ailelerin, toplumsal işlevlerini tam olarak yerine getirebilmeleri için gerekli desteği ve korumayı almaları zorunludur.
- İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, her çocuğun özel bakım ve yardıma hakkı olduğunu kabul eder.

- Çocukların barış, hoşgörü, özgürlük, eşitlik ve dayanışma değerleriyle yetiştirilmesi, toplumda kendine özgü bir yaşam sürdürebilmesi için gereklidir.

- Çocuğun kişiliğinin olumlu gelişimi için mutluluk, sevgi ve anlayış dolu bir aile ortamına ihtiyaç duyduğu kabul edilir.

- 1959 tarihli Çocuk Hakları Beyannamesi ve diğer uluslararası belgelerdeki ilkeler, çocuk haklarının temellerini oluşturur.

“Bütün çocukların özel bakıma ve yardıma hakkı vardır” ilkesi, anne-babaların ve çocuktan sorumlu diğer kişilerin çocuğa rehberlik etme ve yönlendirme görevlerini çocuğun en yüksek yararını gözeterek yerine getirmelerini gerektirir. Bu ilke, çalışan ebeveynlerin bu sorumluluklarını daha kolay yerine getirebilmeleri için devletleri de gerekli düzenlemeleri yapmaya ve destek sağlamaya zorunlu kılar (Fazlıoğlu, 2007).

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, aynı zamanda İkinci Dünya Savaşı sonrasında gelişen insan hakları döneminin bir yansımasıdır. Sözleşme, çocuk hakları hukukunun gelişimini etkileyen pek çok hüküm içermektedir. Sağlık ve refah için yeterli bir yaşam standardı hakkını öne çıkaran Sözleşme, çocukluk ve annelik dönemlerini özel bakım ve desteğe ihtiyaç duyan dönemler olarak tanımlar. Eğitim hakkı konusunda ise herkesin bu hakka sahip olduğunu ve en azından ilköğretim düzeyinde eğitimin ücretsiz sağlanması gerektiğini belirtir (Aydaşo, 2023).

Türkiye, Birleşmiş Milletler Genel Merkezinde 29-30 Eylül tarihlerinde düzenlenen "Çocuklar için Dünya Zirvesi" sırasında ilk kez imzaya açılan Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne, dönemin Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın imzasıyla katılarak sözleşmeyi ilk imzalayan ülkeler arasında yer aldı. Ancak sözleşmenin yürürlüğe girmesi için gereken meclis onay süreci 9 Aralık 1994'te tamamlanabildi. Onay sırasında, Türkiye, Lozan Antlaşması ve Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın ilgili maddeleri doğrultusunda 17., 29. ve 30. maddeleri kendi yorumlama hakkını saklı tutarak kabul etmiştir. Sözleşme, 27 Ocak 1995 tarihinde 22184 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak 4058 sayılı yasa ile iç hukuk kuralı haline geldi. Sözleşmenin tarafı olduktan sonra Türkiye, iç hukuk normlarını gözden geçirerek sözleşme ile çelişen düzenlemeleri belirlemek ve gerekli değişiklikleri yapmakla yükümlüdür. Türkiye, sözleşmeyi 14 Eylül 1990'da imzalamış ve imza sürecinde sözleşmenin belirli maddelerine çekince koyarak 17., 29. ve 30. maddeleri, T.C. Anayasası ve Lozan Antlaşması'nın ilke ve ruhuna uygun şekilde yorumlama hakkını saklı tuttuğunu ifade etmiştir. (Fazlıoğlu, 2007).

Sözleşme'nin dört temel ilkesi bulunmaktadır. Bu ilkeler, çocuğun üstün yararının gözetilmesi ilkesi (Madde 3), ayrımcılık yapmama ilkesi (Madde 2), çocuğun yaşama ve sağlıklı gelişim hakkının temin edilmesi ilkesi (Madde 6) ve çocuğun katılım hakkını sağlama ilkesi (Madde 12) olarak ifade edilebilmektedir (Kabanov, 2020).

Sözleşmede yer alan haklar “yaşama”, “korunma”, “gelişme” ve “katılma” haklarıdır.

1.1.1. Yaşama Hakkı

Yaşama hakkı, tüm hakların temelini oluşturan en vazgeçilmez haktır ve herkes için geçerlidir. Bu hakkın sağlanmadığı bir ortamda diğer hakların hayata geçirilmesi mümkün değildir. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 6. maddesinde, her çocuğun temel yaşama hakkına sahip olduğu açıkça belirtilmiştir. Bu hak, sözleşmenin temel ilkeleri doğrultusunda hiçbir ayırım gözetmeksizin tüm çocuklar için geçerlidir. İnsan haklarına ilişkin tüm uluslararası belgelerde yaşama hakkı güvence altına alınmış ve bu hak dokunulmaz olarak kabul edilmiştir.

Madde 6: Her çocuk temel yaşama hakkına sahiptir.

1. Taraf Devletler, her çocuğun temel yaşama hakkına sahip olduğunu kabul ederler.
2. Taraf Devletler, çocuğun hayatta kalması ve gelişmesi için mümkün olan azami çabayı gösterirler.

Yaşama hakkı, korunması gereken mutlak bir hak olmasının yanı sıra, bir ülkenin insan haklarına ve çocuk haklarına olan yaklaşımını değerlendirmek için önemli bir ölçüt olarak görülmektedir. Türkiye Cumhuriyeti'nin 1982 Anayasası da yaşama hakkını güvence altına almakta ve bu hakkın dokunulmaz olduğunu vurgulamaktadır.

Çocukların hayatta kalmaları için yapılan çalışmalar, onların sadece fiziksel olarak korunmalarını değil, aynı zamanda sağlık, eğitim ve gelişim gibi alanlarda desteklenmelerini de kapsamalıdır. Ayrıca, bu çabalar hiçbir ayrımcılığa izin vermeksizin tüm çocuklara eşit şekilde sunulmalıdır. Çocukların yaşama haklarının korunması ve geliştirilmesi, sağlıklı ve eşitlikçi bir toplumun inşasında kritik bir rol oynar. (Kurt, 2015).

1.1.2. Gelişme Hakkı

Gelişme hakkı, çocukların kendi potansiyellerini tam anlamıyla gerçekleştirebilmeleri için ihtiyaç duydukları fırsatları ve koşulları kapsar. Bu hak, eğitimden dinlenmeye, kültürel etkinliklerden düşünce, din ve vicdan özgürlüğüne kadar geniş bir alanı içerir. Çocukların fiziksel, zihinsel, duygusal ve sosyal gelişimlerini

desteklemek için gerekli olan bu unsurlar, onların birey olarak hayata hazırlanmasında temel bir rol oynar. Eğitim, çocukların bilgi ve becerilerini geliştirmelerini sağlarken; dinlenme ve oyun oynama hakkı, onların ruhsal ve fiziksel sağlığını destekler. Aynı şekilde, kültürel faaliyetlere katılım ve inançlarını özgürce ifade etme hakkı, çocukların kendilerini daha iyi tanımalarına ve toplum içinde yer bulmalarına katkıda bulunur. Gelişme hakkı, her çocuğun eşit fırsatlara sahip olması gerektiği ilkesine dayanır ve bu hakların korunması, çocukların mutlu, üretken ve bilinçli bireyler olarak yetişmeleri için vazgeçilmezdir. (Dirican, 2018).

Gelişme hakkı, sözleşmenin 6., 27., 28. ve 31. maddeleri çerçevesinde tanımlanmış ve korunmaktadır. Sözleşmenin 6. maddesi, çocukların tam potansiyellerine ulaşabilmeleri için gelişimlerinin desteklenmesi gerektiğini belirtirken, 27. madde çocukların fiziksel, zihinsel ve sosyal gelişimlerini sağlamak için yaşam standartlarının uygun bir şekilde iyileştirilmesini öngörür.

Eğitim hakkı (Madde 28), çocuğun bilgi ve becerilerini geliştirmesi için bir araç olarak tanımlanırken, 31. madde ise çocukların dinlenme, oyun oynama ve kültürel etkinliklere katılma hakkını kapsar. Bu maddeler, çocukların birey olarak gelişimlerini desteklemek için temel unsurları içermektedir (UNICEF, 1989).

Madde 28

1. Taraf Devletler, çocuğun eğitim hakkını kabul ederler ve bu hakkın fırsat eşitliği temeli üzerinde tedricen gerçekleştirilmesi görüşüyle özellikle:

- İlköğretimi herkes için zorunlu ve parasız hale getirirler;
- Ortaöğretim sistemlerinin genel olduğu kadar mesleki nitelikte de olmak üzere çeşitli biçimlerde örgütlenmesini teşvik ederler ve bunların tüm çocuklara açık olmasını sağlarlar ve gerekli durumlarda mali yardım yapılması ve öğretimi parasız kılmak gibi uygun önlemleri alırlar;
- Uygun bütün araçları kullanarak, yükseköğretimi yetenekleri doğrultusunda herkese açık hale getirirler;
- Eğitim ve meslek seçimine ilişkin bilgi ve rehberliği bütün çocuklar için elde edilir hale getirirler;
- Okullarda düzenli biçimde devamın sağlanması ve okulu terketme oranlarının düşürülmesi için önlem alırlar.

2. Taraf Devletler, okul disiplininin çocuğun insan olarak taşıdığı saygınlıkla bağdaşır biçimde ve bu Sözleşme'ye uygun olarak yürütülmesinin sağlanması amacıyla gerekli olan tüm önlemleri alırlar.

3. Taraf Devletler eğitim alanında, özellikle cehaletin ve okuma yazma bilmemenin dünyadan kaldırılmasına katkıda bulunmak ve çağdaş eğitim yöntemlerine ve bilimsel ve teknik bilgilere sahip olunmasını kolaylaştırmak amacıyla uluslararası işbirliğini güçlendirir ve teşvik ederler. Bu konuda, gelişmekte olan ülkelerin gereksinimleri özellikle gözönünde tutulur.

Madde 31

1. Taraf Devletler çocuğun dinlenme, boş zaman değerlendirme, oynama ve yaşına uygun eğlence (etkinliklerinde) bulunma ve kültürel ve sanatsal yaşama serbestçe katılma hakkını tanırlar.

2. Taraf Devletler, çocuğun kültürel ve sanatsal yaşama tam olarak katılma hakkını saygı duyarak tanırlar ve özendirirler ve çocuklar için, boş zamanı değerlendirmeye, dinlenmeye, sanata ve kültüre ilişkin (etkinlikler) konusunda uygun ve eşit fırsatların sağlanmasını teşvik ederler.

Gelişme hakkı, çocukların yalnızca hayatta kalmalarını değil, aynı zamanda kaliteli bir yaşam sürmelerini sağlamak adına onların fiziksel ve zihinsel ihtiyaçlarının karşılanmasını da içermektedir. Bu nedenle, sözleşmenin hükümleri, çocukların eğitim, sağlık, oyun ve kültürel katılım gibi alanlardaki haklarını koruyarak onların tam ve dengeli bir birey olarak büyümelerine olanak tanımaktadır. (Hodgkin & Newell, 2007).

1.1.3. Korunma Hakkı

Korunma hakkı, çocukların her türlü ihmal, istismar ve sömürüye karşı korunmasını temel alan bir hak grubudur. Bu haklar, özellikle savunmasız durumda olan çocukların güvence altına alınmasını hedefler. Mülteci çocuklar için özel koruma önlemleri, ihmal ve istismara maruz kalmış çocukların desteklenmesi ve rehabilitasyon süreçleri bu kapsamda yer alır. Korunma hakkı, çocukların fiziksel ve duygusal güvenliklerini sağlamak için gerekli olan tüm tedbirlerin alınmasını zorunlu kılar ve onların sağlıklı bir şekilde büyüebilmeleri için güvenli bir ortam oluşturmayı amaçlar. Bu haklar, toplumun tüm kesimlerinin çocukların refahını gözetten bir yaklaşım benimsemesini gerektirir. (Dirican, 2018).

Çocuk hakları, çocukların sosyal eşitsizlikler, ihmal ve istismar gibi olumsuz muamelelerden korunmalarını sağlamakla kalmaz, aynı zamanda kendilerini özgürce ifade edebilmelerine olanak tanır ve demokratik değerlerin benimsenmesine katkı sunar. Bu nedenle, çocuk hakları son derece büyük bir öneme sahiptir. Çocuk haklarının korunması, tüm dünyada günümüzdeki en kritik sorunlardan biri olarak kabul edilmektedir. Çocuk haklarının etkin bir şekilde korunabilmesi için, toplumların bu hakları benimsemesi gereklidir. Gelecek nesillerin özgüveni yüksek, hak ve sorumluluklarını bilen ve aynı zamanda başarılı bireyler olmaları için çocuklara haklarını öğretmek ve bu hakları tanımalarını sağlamak büyük bir önem taşımaktadır. (Fidan ve Özaydın, 2019).

1.1.4. Katılım Hakkı

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin temel ilkeleri arasında bulunan katılım hakkı çocukların karar verme süreçlerine dahil olmalarıdır (Tomanovic, 2003).

Katılım hakkı, çocukların görüşlerini özgürce ifade etme, toplanma, dernek kurma, kendilerini ilgilendiren her konuda karar verme yetkisine sahip olma gibi aile ve toplum içinde aktif bir birey olmasını sağlayan haklardır (Akyol, 2020a; UNICEF, 2009). Katılım hakkı, çocukların aktif bir vatandaş ve toplumsal rollerini bilen bireyler olması için gereklidir (Ersoy, 2011; Şahin ve Polat, 2012). Katılım hakkı çocukların yaşları ve olgunluk düzeyleri göz önünde bulundurularak görüşlerine saygı duyulmasını da içerir (Landsdown, 2005). Sözleşmenin 12. maddesinde çocuğun görüşüne saygı (Akyüz, 2001) yer almakta olup, bu madde çocuğun katılım sürecini kapsamaktadır (UNICEF, 2004).

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi (BM ÇHS) Madde 12’de çocuğun katılımı şu şekilde ifade edilmektedir: (BM ÇHS, 2009):

Madde 12

1. Taraf Devletler, görüşlerini oluşturma yeteneğine sahip çocuğun kendini ilgilendiren her konuda görüşlerini serbestçe ifade etme hakkını bu görüşlere çocuğun yaşı ve olgunluk derecesine uygun olarak, gereken özen gösterilmek suretiyle tanırlar.

2. Bu amaçla, çocuğu etkileyen herhangi bir adli veya idari kovuşturmada çocuğun ya doğrudan doğruya veya bir temsilci ya da uygun bir makam yoluyla dinlenilmesi fırsatı, ulusal yasanın usule ilişkin kurallarına uygun olarak çocuğa, özellikle sağlanacaktır.

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi (BM ÇHK) tarafından yayınlanan Genel Yorum 12’de (2009) bu hakkın, Taraf Devletlere hakkın tanınması ve uygulanmasını sağlamak için açık bir yasal yükümlülük getirdiği ifade edilmiştir. Madde 12’de çocukların kendilerini ilgilendiren her konuda görüşlerini ifade etme hakkına sahip oldukları vurgulanmaktadır (UNICEF, 2004). Çocukların yaş ve olgunluk düzeyine göre görüşlerine gereken önemin verilmesi gerektiği belirtilmektedir (Landsdown, 2005). Çocukların görüşlerini ifade ederken, onlara baskı ya da herhangi bir zorlama yapılmamalıdır (Akyüz, 2001). Bu maddede çocukların görüşlerini oluşturma sürecinde yetişkinlerin rehberlik etmeleri öngörülmektedir (Akyol, 2020a). Ayrıca Madde 12 çocukların görüşlerine verilen önemin sadece yaşları ile belirlenemeyeceğini bilgi, deneyim, çevre, sosyal ve kültürel etmenlerin çocukların görüş oluşturma süreçlerine önemli katkılar sunduğunu belirtmektedir (UNICEF, 2009). Bu madde, çocukların vereceği tüm kararların uygulanacağı ya da çocukların sahip oldukları potansiyelin dikkate alınmayacağı anlamını taşımamaktadır. Yetişkinlerin çocuklar ile daha etkili ve kapsamlı diyaloglar kurması gerekliliğini de vurgulamaktadır (Landsdown, 2004).

Sözleşme’de katılım hakkı ile ilgili diğer maddeler; Madde 13 ifade özgürlüğü, Madde 14 görüş, inanç ve vicdan özgürlüğü ve Madde 15 dernek kurma ve barış içinde toplantı yapma özgürlüğüdür (UNICEF, 2004).

Madde 13

1. Çocuk, düşüncesini özgürce açıklama hakkına sahiptir; bu hak, ülke sınırlarına bağlı olmaksızın; yazılı, sözlü, basılı, sanatsal biçimde veya çocuğun seçeceği başka bir araçla her türlü haber ve düşüncelerin araştırılması, elde edilmesi ve verilmesi özgürlüğünü içerir.

2. Bu hakkın kullanılması yalnızca:

1. Başkasının haklarına ve itibarına saygı;
2. Milli güvenliğin, kamu düzeninin, kamu sağlığı ve ahlakın korunması nedenleriyle ve kanun tarafından öngörülmek ve gerekli olmak kaydıyla yapılan sınırlamalara konu olabilir.

Madde 14

1. Taraf Devletler, çocuğun düşünce, vicdan ve din özgürlükleri hakkına saygı gösterirler.

2. Taraf Devletler, ana-babanın ve gerekiyorsa yasal vasilerin; çocuğun yeteneklerinin gelişmesiyle bağdaşır biçimde haklarının kullanılmasında çocuğa yol gösterme konusundaki hak ve ödevlerine, saygı gösterirler.

3. Bir kimsenin dinini ve inançlarını açıklama özgürlüğü kanunla öngörülmek ve gerekli olmak kaydıyla yalnızca kamu güvenliği, düzeni, sağlık ya da ahlâki ya da başkalarının temel hakları ve özgürlüklerini korumak gibi amaçlarla sınırlandırılabilir.

Madde 15

1. Taraf Devletler, çocuğun dernek kurma ve barış içinde toplanma özgürlüklerine ilişkin haklarını kabul ederler.

2. Bu hakların kullanılması, ancak yasayla zorunlu kılınan ve demokratik bir toplumda gerekli olan ulusal güvenlik, kamu güvenliği, kamu düzeni yararına olarak ya da kamu sağlığı ve ahlâkın ya da başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amaçlarıyla yapılan sınırlamalardan başkalarıyla kısıtlanılamaz.

Madde 13’te çocuğun ifade ettiği görüşlerde sınırlandırılmama hakkı olduğunu vurgulamaktadır (BM ÇHS, 2009). Ayrıca Madde 13 çocukların görüşlerini ifade etme sürecini kapsamlı bir şekilde ele almaktadır (Akyol, 2020a). Sözleşme’nin 12., 13. ve 15. maddeleri ile çocukların ailede, okulda ve toplumsal yaşamdaki aktif katılımlarının sağlanması amaçlanmaktadır (Akyüz, 2001).

1.1.4.1. Katılım Hakkının Nitelikleri

Katılım hakkının nitelikleri, katılım hakkının uygulama sürecindeki özellikleri içermektedir (Akyol, 2020a). Katılım hakkının nitelikleri şu şekildedir (BM ÇHS, 2009):

Saydam ve bilgilendirici: Çocukların katılımının nasıl sağlanacağı, kapsamı, amacı ve olası etkileri, çocukların yaşlarına ve gelişim düzeylerine uygun bir biçimde bilgi edinmelerine dayanmalıdır.

Gönüllü niteliği: Çocuklar, kendi istekleri doğrultusunda görüşlerini ifade etme hakkına sahiptir ve istedikleri zaman katılımlarını sonlandırabilirler.

Saygılı niteliği: Çocukların ifade ettikleri görüşlere, dinleyiciler tarafından saygı gösterilmesi gereklidir.

İlgili niteliği: Çocuğun katılımı, çocuğun yaşamını doğrudan etkileyen konuları kapsamalıdır.

Çocuk dostu niteliği: Ortamların ve çalışma yöntemlerinin, çocukların yeteneklerine uygun şekilde düzenlenmesi ve katılım süreçlerine uygun bir biçimde hazırlanması gerekmektedir.

Kapsayıcı niteliği: Katılımın, ayrımcılık ve önyargılardan tamamen bağımsız olması gereklidir.

Eğitim ile desteklenmiş: Yetişkinlerin, çocuklarla çalışırken çocukların sürece aktif katılımını sağlamak amacıyla katılım hakkı konusunda bilgi ve becerilerini geliştirmeleri için destek almaları gereklidir.

Güvenli ve riske karşı duyarlı: Yetişkinlerin, çocuklara yönelik şiddet, sömürü veya katılımlarını olumsuz yönde etkileyebilecek herhangi bir duruma karşı önlem alması gerektiği vurgulanmaktadır.

Hesap verebilir: Değerlendirme ve izleme süreçlerinde, çocukların katılımı hakkında geri bildirim alınmasını kapsamaktadır. (BM ÇHS, 2009).

1.1.4.2. Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde Katılım Hakkı ile İlgili Diğer Maddeler

Katılım hakkının Madde 2, Madde 3, Madde 6 ve Madde 17 ile ilgili olduğu belirtilmektedir (Lansdown, 2001; UNICEF, 2006).

Madde 2

1. Taraf Devletler, bu Sözleşme'de yazılı olan hakları kendi yetkileri altında bulunan her çocuğa, kendilerinin, ana-babalarının veya yasal vasilerinin sahip oldukları, ırk, renk, cinsiyet, dil, siyasal ya da başka düşünceler, ulusal, etnik ve sosyal köken, mülkiyet, sakatlık, doğuş ve diğer statüler nedeniyle hiçbir ayırım gözetmeksizin tanır ve taahhüt ederler.

2. Taraf Devletler, çocuğun ana-babasının, yasal vasilerinin veya ailesinin öteki üyelerinin durumları, faaliyetleri, açıklanan düşünceleri veya inançları nedeniyle her türlü ayırma veya cezaya tâbi tutulmasına karşı etkili biçimde korunması için gerekli tüm uygun önlemleri alırlar.”

Madde 3

1. Kamusal ya da özel sosyal yardım kuruluşları, mahkemeler, idari makamlar veya yasama organları tarafından yapılan ve çocukları ilgilendiren bütün faaliyetlerde, çocuğun yararı temel düşüncedir.

2. Taraf Devletler, çocuğun ana-babasının, vasilerinin ya da kendisinden hukuken sorumlu olan diğer kişilerin hak ve ödevlerini de gözönünde tutarak, esenliği için gerekli bakım ve korumayı sağlamayı üstlenirler ve bu amaçla tüm uygun yasal ve idari önlemleri alırlar.

3. Taraf Devletler, çocukların bakımı veya korunmasından sorumlu kurumların, hizmet ve faaliyetlerin özellikle güvenlik, sağlık, personel sayısı ve uygunluğu ve yönetimin yeterliliği açısından, yetkili makamlarca konulan ölçülere uymalarını taahhüt ederler.

Madde 6

1. Taraf Devletler, her çocuğun temel yaşama hakkına sahip olduğunu kabul ederler.

2. Taraf Devletler, çocuğun hayatta kalması ve gelişmesi için mümkün olan azami çabayı gösterirler.”

Madde 17

1. Taraf Devletler, kitle iletişim araçlarının önemini kabul ederek çocuğun; özellikle toplumsal, ruhsal ve ahlâki esenliği ile bedensel ve zihinsel sağlığını geliştirmeye yönelik çeşitli ulusal ve uluslararası kaynaklardan bilgi ve belge edinmesini sağlarlar.

2. Taraf Devletler; Kitle iletişim araçlarını çocuk bakımından toplumsal ve kültürel yararı olan ve 29 uncu maddenin ruhuna uygun bilgi ve belgeyi yaymak için teşvik ederler;

3. Çeşitli kültürel, ulusal ve uluslararası kaynaklardan gelen bu türde bilgi ve belgelerin üretimi, değişimi ve yayımı amacıyla uluslararası işbirliğini teşvik ederler;

4. Çocuk kitaplarının üretimini ve yayılmasını teşvik ederler;

5. Kitle iletişim araçlarını azınlık grubu veya bir yerli ahaliye mensup çocukların dil gereksinimlerine özel önem göstermeleri konusunda teşvik ederler;

6. 13 ve 18’inci maddelerde yeralan kurallar gözönünde tutularak çocuğun esenliğine zarar verebilecek bilgi ve belgelere karşı korunması için uygun yönlendirici ilkeler geliştirilmesini teşvik ederler.

Madde 2’de ırk, renk, cinsiyet, dil, etnik köken, engellilik gibi durumlarda ayırım gözetmeksizin her çocuğun görüşlerini rahatlıkla ifade etme hakkı olduğu belirtilmektedir (UNICEF, 2006). Madde 3’de kamu ve özel kuruluşlar, mahkemeler ve idari makamlar tarafından gerçekleştirilen etkinliklerde çocukların yüksek yararına saygı gösterilmesi gerektiği ifade edilmektedir (BM ÇHK, 2009). Yaşama ve gelişme hakkı Madde 6’da çocukların dinlenilme süreçleri gelişen kapasiteleri doğrultusunda desteklenmesi gerektiği bu bağlantıyı oluşturmuştur (UNICEF, 2006). Bilgi edinme hakkı Madde 17 ile katılım hakkı ilişkilidir. Çocukların görüşlerini ifade edebilmeleri için kendilerini ilgilendiren durumlarda yaşları ve yetenekleri ile ilgili bilgiye erişim hakkına sahip olmaları gereklidir (BM ÇHK, 2009).

1.1.4.3. Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde Ebeveynler ile İlgili Maddeler

Madde 5, çocukların gelişen kapasitelerini dikkate alarak yapılan aile rehberliğine vurgu yapmaktadır.

Madde 5

Taraf Devletler, bu Sözleşme'nin çocuğa tanıdığı haklar doğrultusunda çocuğun yeteneklerinin geliştirilmesi ile uyumlu olarak, çocuğa yol gösterme ve onu yönlendirme konusunda ana-babanın, yerel gelenekler öngörüyorsa uzak aile veya topluluk üyelerinin, yasal vasilerinin veya çocuktan hukuken sorumlu öteki kişilerin sorumluluklarına, haklarına ve ödevlerine saygı gösterirler.

Bu madde, ailelerin ve çocuğa bakmakla yükümlü diğer bireylerin rehberliğinin “*çocukların gelişmekte olan kapasiteleri*” ile uyumlu olması ve çocuk haklarının uygulama süreçlerini desteklemesi gerektiğini ele almaktadır. Çocukların farklı alanlarda yetenekleri geliştikçe ve becerileri arttıkça ihtiyaçları olan yetişkin rehberliği azalır ve kendilerini ilgilendiren durumlarda daha çok söz sahibi olmaya başlarlar (Lansdown, 2005).

Aileler çocuk haklarının gerçekleştirilebilmesi için de gerekli sorumluluğa sahiptir (Dillen, 2006). Madde 18'de ve Madde 27'de çocukların bakımı ve korunması için sorumluluğun ailede olduğu belirtilmektedir (Akyüz, 2016).

Madde 18

Çocukların yetiştirilmesi ve gelişiminde anne-baba ortak sorumluluğa sahiptir. Devlet, çocuk bakım hizmetlerini destekler.

1. Taraf Devletler, çocuğun yetiştirilmesinde ve gelişmesinin sağlanmasında ana-babanın birlikte sorumluluk taşıdıkları ilkesinin tanınması için her türlü çabayı gösterirler. Çocuğun yetiştirilmesi ve geliştirilmesi sorumluluğu ilk önce ana-babaya ya da durum gerektiriyorsa yasal vasilere düşer. Bu kişiler herşeyden önce çocuğun yüksek yararını gözönünde tutarak hareket ederler.

2. Bu Sözleşme'de belirtilen hakların güvence altına alınması ve geliştirilmesi için Taraf Devletler, çocuğun yetiştirilmesi konusundaki sorumluluklarını kullanmada ana-baba ve yasal vasilerin durumlarına uygun yardım yapar ve çocukların bakımı ile görevli kuruluşların, faaliyetlerin ve hizmetlerin gelişmesini sağlarlar.

3. Taraf Devletler, çalışan ana-babanın, çocuk bakım hizmet ve tesislerinden, çocuklarının da bu hizmet ve tesislerden yararlanma hakkını sağlamak için uygun olan her türlü önlemi alırlar.

Madde 27

1. Taraf Devletler, her çocuğun bedensel, zihinsel, ruhsal, ahlâksal ve toplumsal gelişmesini sağlayacak yeterli bir hayat seviyesine hakkı olduğunu kabul ederler.

2. Çocuğun gelişmesi için gerekli hayat şartlarının sağlanması sorumluluğu; sahip oldukları imkânlar ve mali güçleri çerçevesinde öncelikle çocuğun ana-babasına veya çocuğun bakımını üstlenen diğer kişilere düşer.

3. Taraf Devletler, ulusal durumlarına göre ve olanakları ölçüsünde, anababaya ve çocuğun bakımını üstlenen diğer kişilere, çocuğun bu hakkının uygulanmasında yardımcı olmak amacıyla gerekli önlemleri alır ve gereksinim olduğu takdirde özellikle beslenme, giyim ve barınma konularında maddi yardım ve destek programları uygulatırlar.

4. Taraf Devletler, Taraf Devlet ülkesinde veya başka ülkede bulunsun; ana-babası veya çocuğa karşı mali sorumluluğu bulunan diğer kişiler tarafından, çocuğun bakım giderlerinin karşılanması sağlamak amacıyla her türlü uygun önlemleri alırlar. Özellikle çocuğa karşı mali sorumluluğu olan kişinin, çocuğun ülkesinden başka bir ülkede yaşaması halinde, Taraf Devletler bu konuya ilişkin uluslararası anlaşmalara katılmayı veya bu tür anlaşmalar akdinin yanı sıra başkaca uygun düzenlemelerin yapılmasını teşvik ederler.

1.1.4.4. Katılım Merdiveni Modeli

Roger Hart (1992) tarafından geliştirilen Katılım Merdiveni Modeli çocukların katılım düzeylerini somut bir şekilde belirlemek için geliştirilmiştir.

Şekil 1. Katılım Merdiveni Modeli (1992)

Katılım merdiveni manipülasyon-zorlama, dekorasyon, maskotluk-göstermelik katılım, bilgilendirerek görevlendirme, danışılarak bilgilendirme, yetişkinlerin başlattığı kararların çocuklarla birlikte alındığı projeler, çocukların başlattığı ve yönettiği projeler, çocukların öncülük ettiği yetişkinlerle ortak alınan kararlar olmak üzere toplam sekiz basamaktan oluşmaktadır (Hart, 1992). İlk üç basamakta katılım yer almamaktadır, diğer beş basamakta ise katılım çocukların artan sorumluluk ve karar verme süreçlerine göre derecelendirilmiştir (Mayne vd., 2018).

1. Manipölasyon-Zorlama: Katılım merdiveninin en alt basamağı olan bu düzeyde çocukların yetişkinler tarafından dahil oldukları durumlar/konular ile ilgili bir bilgisi yoktur. Bazı süreçlerde çocuğa danışılmakla birlikte çocuklara herhangi bir bilgi sunulmamaktadır (Hart, 1992).

2. Dekorasyon: Merdivenin ikinci basamağı olan dekorasyon basamağında, çocuklar yetişkinler tarafından bir süs ya da dekor olarak kullanılmaktadır. Çocuklar içinde bulundukları durumu kavrayamazlar fakat yetişkinler durumu çocuklar organize etmiş gibi davranırlar (Hart, 1992).

3. Maskotluk-Göstermelik Katılım: Katılım merdiveninin üçüncü basamağında, çocuklara söz hakkı veriliyor izleniminin olduğu, çocukların görüşlerinin göstermelik bir şekilde önemsendiği aslında çocukların kendilerini ifade etme fırsatlarının olmadığı durumlardır. Bu süreçte çocuklar sembolik bir katılım gösterir, çocuk katılımının sağlandığı izlenimi verilir (Hart, 1992).

4. Bilgilendirerek Görevlendirme: Katılım merdiveninin dördüncü basamağında çocuklar dahil oldukları süreçler ile ilgili bilgilendirilip, görevlendirilirler. Başka bir deyişle, çocuklar süreçlere göstermelik olarak değil etkin bir şekilde katılır (Hart, 1992).

5. Danışılarak Bilgilendirme: Katılım merdiveninin beşinci basamağında, yetişkinler tarafından gerçekleştirilen projelere çocuklar da yer almaktadır. Tüm bu projelerde çocuklar gönüllü bir şekilde katılır, görüşleri alınır ve yetişkinler tarafından dönütler verilir (Hart, 2016).

6. Yetişkinlerin Başlattığı, Kararların Çocuklarla Beraber Alındığı Projeler: Katılım merdiveninin altıncı basamağında, projeler yetişkinler tarafından başlatılır, karar verme sürecinde yetişkinler ve çocuklar birlikte yer alır (Hart, 1992). Çocuklar belirli bir aşamaya kadar karar verme süreçlerine dahil oldukları için katılım gerçekleşir (Hart, 2016).

7. Çocuklar Tarafından Başlatılan ve Yönetilen Projeler: Katılım merdiveninin yedinci basamağında projeler çocuklar tarafından başlatılır ve yönetilir. Çocuklar kararları verir, yetişkinler ise kararları destekleyici roledir. Yetişkinler tüm süreci dikkatli bir şekilde gözlemler ve çocuklara gereksinim duydukları durumlar dışında müdahale etmezler (Hart, 2016).

8. Çocuklar Tarafından Başlatılan, Yetişkinlerle Alınan Ortak Kararlar: Katılım merdiveninin son basamağında çocuklar projeyi başlatır ve yönetir. Çocuklar tarafından

başlatılan bu süreç yetişkinler ile paylaşılır, karar verme sürecine çocuklar ve yetişkinler birlikte dahil olurlar (Hart, 2016).

1.2. ÇOCUK HAKLARI KAVRAMININ ÖNEMİ

Çocuk hakları, yasalar ve toplum kuralları tarafından desteklenen ve çocukların sahip olduğu sosyolojik, psikolojik, politik ve fiziksel hakların tamamı olarak tanımlanan kazanımlardır. Bu haklar, dünyadaki tüm çocukların sağlıklı bir şekilde yaşaması, korunması, gelişmesi ve özgürce düşünme hakkı gibi temel haklarının hukuki yollarla güvence altına alınması olarak ifade edilebilir (Akyüz, 2018). Çocuk hakları, çocukların gelişimlerini olumsuz yönde etkileyebilecek durumların önlenmesini ve onların eğitim, sağlık, barınma, eğlence gibi temel ihtiyaçlarının karşılanmasını sağlayacak haklar olarak tanımlanmaktadır (Hançer, 2019). Ayrıca çocuk hakları, çocuk olarak kabul edilen her birey için ortak bir iyilik hali yaratmayı, tüm çocukların haklarını öğrenmelerini ve kendilerini ilgilendiren meselelerde sorumluluk alabilmelerini amaçlamaktadır (Karakoç, 2018). Bu bağlamda çocuk haklarının hukuki olarak korunması, çocukların haklarını bilmesi, bu hakları kullanması ve ihlal durumunda haklarını savunabilmesi önemlidir. Aynı şekilde toplumun diğer bireylerinin de çocuk hakları konusunda bilinçlenmesi gerekmektedir. Çocuk haklarının öneminin anlaşılmasından önce, çocukların yaşları nedeniyle bazı haklardan mahrum bırakılmalarına ilişkin anlayışlara tepki olarak, çocuk hakları yasal olarak daha fazla güvence altına alınmış ve bu konuda gereken özenin gösterilmesi gerektiği vurgulanmıştır (Turanlı, 2004 akt. Pulat, 2024).

Çocuk hakları ile ilgili farklı görüşler bulunmaktadır. Holt, çocuklar için daha kapsamlı bir haklar listesi savunarak, bu listeye oy kullanma, çalışma, mülk edinme, seyahat etme, koruyucusunu seçme, garanti edilen gelir sağlama, yasal ve mali sorumluluk taşıma, eğitim sürecini denetleme, ilaç kullanma ve araba sürme gibi hakları dahil etmektedir. (Holt, 1974). Diğer taraftan, Pinchbeck ve Hewitt ise çocukların temel haklarına daha odaklanarak, yeterli beslenme, giyim, sağlık hizmeti, uygun eğitim ve öğretim ile sömürü, zulüm ve ihmale karşı korunma gibi hakları ön plana çıkarmaktadır. (Pinchbeck ve Hewitt, 1969). Franklin (1993) gençlerin, yetişkinlerle eşit haklara sahip olması gerektiği savunmakta ve çocuk haklarının "diğer haklardan ne daha az ne de daha fazla" olması gerektiği belirtmektedir. Bu tartışma, çocuk hakları çerçevesinden çıkarak, daha geniş bir insan hakları perspektifine taşınması gerektiğini ifade etmektedir. Zeytinoğlu ve Kozcu (1990) çocukların korunması ile çocuk haklarının korunmasının birbirine zıt değil, aksine birbirini tamamlayan unsurlar olduğunu belirtmektedir.

Örneğin, çocukları çalışmaya zorlamak ile onlara çalışma hakkı tanımamak farklı durumlar arasındadır. Yetişkinlerin çocuklara yönelik tutumlarının ve bakış açılarının değişmesi, bu değişimin yasal düzenlemelerle desteklenmesi gerekmektedir.

Çocuk hakları konusunda iki önemli konu öne çıkmaktadır. Birincisi, ailelerin ve okulların çocuklar üzerindeki ilgi ve haklarının varlığı, ikincisi ise bu hakların etkin bir şekilde hayata geçirilmesidir (Akengin, 2008). Bu bağlamda, çocuk haklarının etkili bir şekilde uygulanabilmesi, çocuğun aile ve toplum içindeki rolünü belirleyen hukuki düzenlemelerin hayata geçirilmesine bağlıdır. Ayrıca, çocukların bedensel, zihinsel, duygusal, sosyal ve ahlaki gelişimlerini destekleyecek önlemlerin alınması da çocuk hakları ile doğrudan ilişkilidir (Kaya, 2011). Çocukların yetişkinler ile eşit haklara sahip olması, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi ile güvence altına alınmıştır. Sözleşme, ayrımcılığın engellenmesi, çocuğun yüksek yararının öncelikli tutulması, yaşama ve gelişme hakkı ile çocuğun görüşlerinin dikkate alınması gibi önemli ilkeler sunmaktadır. (Gültekin ve Gürdoğan Bayır, 2016). Çocuk hakları, bir toplumun sağlıklı bir şekilde gelişmesinde büyük öneme sahiptir. Bu kavram yasal olarak güvence altına alınmış olsa da, uygulamada durumun her zaman böyle olmadığı açıktır. Ayrıca, çocukların bu haklar konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıkları da bilinmektedir. (Durualp vd., 2017).

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi tarafından yayınlanan Genel Yorum 7’de erken çocukluk döneminin bu hakların gerçekleştirilmesi için kritik bir dönem olduğu belirtilmiştir (UNICEF, 2006). Ayrıca küçük çocukların da sözleşmede yer alan tüm haklara sahip oldukları vurgulanmıştır.

1.3. ÇOCUK KATILIMI

Katılım, bireyin kendi yaşamını ve yaşadığı toplumu ilgilendiren kararlara dahil olma sürecidir (Akyüz, 2016). Aynı zamanda katılım çocukların konuşma, dinleme ve karar verme etkinliklerinde yer almaları ve yetişkinlerin çocukların görüşlerini dikkate alıp uygulamaya geçirme süreçleridir (Alderson, 2008). Leinonen ve dig. (2014) ise katılımı çocukların kendi yaşamlarını ilgilendiren konularda görüşlerinin, deneyimlerinin ve kararlarının ele alınması olarak tanımlamaktadır.

Katılımın çocukları dinlemek ve çocukların görüşlerini bildirmeleri gibi gibi farklı boyutları vardır (Weckström vd., 2021). Tüm bu bileşenler, çocuk haklarının uygulamaya

geçirilmesi için gereklidir (Lopez vd., 2012). Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde katılım süreci yasal bir boyut kazanmıştır (UNICEF, 2004).

1.4. ÇOCUK KATILIMININ ÖNEMİ VE KAPSAMI

Çocuk katılımının önemi, çocukların seslerinin duyulması ve onların haklarını savunabilmesi için fırsatlar yaratmasında yatar. Birçok araştırma, çocukların karar alma süreçlerine katılmalarının, onların öz saygılarını artırdığını, sosyal beceriler kazandığını ve özgüvenlerinin güçlendiğini ortaya koymaktadır. Çocukların katılımı, aynı zamanda toplumda eşitlik, adalet ve saygı kültürünü güçlendirir. Bu, onların hem okulda hem de toplumda etkin bireyler olarak yetiştirmelerine olanak tanır. (Lansdown, 2001).

Çocukların ailede, okulda ve toplumdaki katılım süreçleri onların benlik algısı, duygusal iyi oluşluk, öz-yeterlilik ve sosyal etkileşim düzeyleri ile bağlantılıdır (United Nations Children's Fund, 2006). Katılım süreçleri aynı zamanda, çocukların özgüven ve yeterlilik duygularının, sosyal farkındalıklarının gelişmesine katkı sağlayacaktır (Davis, 2007). Görüşlerini ifade edebilmeleri konusunda desteklenen ve olanaklar sunulan başka bir deyişle katılım süreçleri geliştirilen çocuklar, yetişkinlik döneminde gerekli yaşam becerilerine ve yeteneklere sahip bireyler olacaktır (Maconochie, 2013).

Lansdown (2010) çocukların katılım süreçlerinin desteklenmesinin çocuklar açısından yararlarını aşağıdaki gibi belirtmektedir:

- Çocukların farklı gelişim alanları desteklenir.
- Çocukların özgüvenleri ve benlik saygıları gelişir ve öz yeterlilikleri artar.
- Çocukların yeteneklerini geliştirmek için daha fazla olanaklara ulaşmalarını sağlar.
- Çocuklar kendi hakları hakkında farkındalık kazanırlar.
- Çocukların bulunduğu sosyal ve kültürel ortamlarda demokratik süreçlerin gelişmesine katkı sağlar.

Çocuk katılımı, yalnızca okul yönetiminde değil, aynı zamanda evde, toplumda ve sosyal hizmetlerde de önemlidir. Çocukların eğitim ve sosyal hayatlarına katılımı, onların toplumsal rol ve sorumluluklarını anlamalarına yardımcı olur. Ayrıca, çocukların eğitim ortamlarında katılımı, pedagojik açıdan da faydalıdır. Eğitimciler, çocukların katılımını destekledikçe, onların öğrenme süreçlerine daha aktif katılmalarını sağlayarak, daha etkili bir öğrenme ortamı oluştururlar. Bu bağlamda, çocukların görüşleri, öğretim

yöntemlerinin geliştirilmesi ve okul politikalarının şekillendirilmesinde önemli bir rol oynar. (Alderson, 2000).

Çocuk katılımı, çocukların sadece eğitim politikalarında değil, aile içi ilişkilerde ve toplumsal yaşamda da aktif rol almalarını kapsar. Çocuklar, kendilerine dair kararlar alırken, aileleri ve öğretmenleri ile işbirliği yaparak, karar verme süreçlerine dahil olmalıdırlar. Bu şekilde, çocukların katılımı sadece hakların tanınması değil, aynı zamanda onların günlük yaşamda etkin birer aktör olmalarını sağlayan bir süreçtir. (Alderson, 2000).

1.5. AİLEDE ÇOCUK KATILIMI

Çocuklar eğitim hayatlarına başlamadan önce katılım hakkını ailede öğrenirler (Şallı İdare, 2018). Ailede çocukların kendileri ile ilgili verilen kararlara katılma ve kendi davranışlarını düzenleme fırsatı verilirse evde demokratik bir süreç gerçekleşir (Başaran, 2005). Ailede alınan kararlara çocukları dâhil etme onların gereksinimlerinin etkili bir şekilde karşılanmasını (Mason, 2008) ve çocukların aktif olarak yer aldıkları kararların uygulama sürecinde de (Kiely, 2005) daha az zorluk yaşamalarını sağlayacaktır. Ayrıca çocukların görüşlerini almak sadece katılım haklarının değil, diğer tüm haklarının gerçekleştirilmesi için gerekli koşulların sağlanmasını, çocukların demokratik karar alma biçimlerini öğrenmelerini ve potansiyellerini gerçekleştirebilmelerini sağlar.

Çocuk Hakları Avrupa Konseyi (2016) çocukların aile ortamı da dâhil olmak üzere yaşamlarındaki tüm alanlarındaki haklarını savunmaktadır. Sözleşmede yer alan Madde 3’de, çocukları ilgilendiren her durumda çocukların yüksek yararının korunması belirtilmektedir ve farklı maddelerde de anne babaların sorumlulukları ifade edilmektedir (UNICEF, 2004).

Anne babalar ya da çocuğa bakmakla yükümlü kişiler, çocukları ilgilendiren durumlarda çocukların görüşlerini dikkate almalı ve bu görüşlere gereken özeni göstermelidir. Erken yaşlardan itibaren aile ortamında çocukların görüşlerinin dikkate alınması katılım hakkının aileden yerel düzeye doğru giderek toplumsal açıdan yaygınlaştırılmasına katkı sağlayacaktır (Lansdown, 2005).

Anne babalar çocuk katılımını arttırmak için çocukları ile olan ilişkilerini gözden geçirerek kendilerine şu soruları sorabilirler (Erbil, 2016):

- Çocuk kavramı ve kendi çocuğum benim için neyi ifade ediyor?

- Çocuğumun gereksinimlerine karar verirken nerelerden bilgi alıyorum? Çocuğumun gereksinimlerini belirlerken onun da fikrini alıyor muyum?

- Çocuğuma bana herhangi bir konu ile ilgili soru sorduğunda ona nasıl tepki veriyorum?

- Çocuğumun soru sorma süreçlerini destekliyor muyum?

- Ailemizi ilgilendiren kararlarda çocuğuma söz hakkı veriyor muyum?

- Evimiz ve ailemiz ile hangi konularda çocuğuma söz hakkı veriyorum?

- Çocuğumu yeterli bir şekilde dinliyor muyum ve çocuğumun söylediklerine nasıl tepkiler veriyorum?

- Bazı konularda çocuğuma danışıp, onun fikirlerini alıyor muyum?

2. ANNE BABA TUTUMLARI

Ebeveynlerin çocuklarına karşı tutarlı ve düzenli bir şekilde sergiledikleri davranış biçimleri, çocukların duygusal ve ruhsal uyumu üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Olumlu ve destekleyici tutumlar, çocuğun gelişimine fayda sağlarken, olumsuz ve kısıtlayıcı tutumlar ise çeşitli ruhsal sorunların ortaya çıkmasına yol açabilir (Seven, 2008). Ailede çocuğa yönelik tutumlar, ailenin yapısı ile birlikte çocuğun kişilik gelişimini şekillendiren önemli bir faktördür (Kaya vd., 2012). Çocukların ailelerinden aldıkları tutumlar, onların kişilik gelişimlerini, benlik algılarını ve çevrelerindeki insanlarla kurdukları ilişkileri üzerinde önemli bir etki yaratmaktadır. (Aydoğdu ve Dilekmen, 2016).

Ebeveynlerin sergilediği tutumlar genellikle otoriter, demokratik, izin verici ya da ihmalkâr olmak üzere farklı kategorilerde incelenir. Otoriter tutumlar, çocuğun bireysel düşüncelerini ifade etme alanını daraltabilir ve özgüven eksikliğiyle sonuçlanabilirken, demokratik tutumlar çocuğun bağımsızlık duygusunu, problem çözme becerilerini ve sağlıklı sosyal ilişkiler kurma kapasitesini destekler (Baumrind, 1991). İzin verici tutumlar ise çocuğun sınırsız özgürlük hissiyle kontrolsüz davranışlar geliştirmesine neden olabilir. İhmalkâr tutumlar, çocuğun kendini değersiz hissetmesine ve duygusal bağlanma sorunlarına yol açabilir (Maccoby & Martin, 1983). Bu bağlamda, ailelerin tutumlarının yalnızca çocukluk döneminde değil, bireyin yetişkinlikteki davranışlarını ve ruh sağlığını da etkileyebileceği görülmektedir. Örneğin, araştırmalar, çocukluk döneminde sevgi ve destek gören bireylerin ilerleyen yaşlarda daha sağlıklı ilişkiler

kurduğunu ve kendine güvenen bir kişilik geliştirdiğini göstermektedir (Yılmaz ve Kaya, 2019). Bu nedenle, ebeveynlerin çocuklarına yönelik tutumlarında dengeli, sevgi dolu ve rehberlik edici bir yaklaşım benimsemeleri büyük önem taşır.

Ebeveyn tutumları, çocukların kişilik gelişiminde önemli bir etkiye sahiptir (Özdemir vd., 2012). Ebeveyn tutumları genellikle "otoriter, demokratik, aşırı koruyucu ve izin verici" olmak üzere dört ana kategoriye ayrılmaktadır. Otoriter ve aşırı koruyucu tutumlar, çocukların özerkliklerini kısıtlayıcı olarak değerlendirilirken, demokratik tutumlar ise çocukların daha bağımsız ve özgüvenli bir şekilde gelişmelerini destekler (Alabay, 2017; Özdemir vd., 2012; Sak vd., 2015). Kağıtçıbaşı (2010) gerçekleştirdiği kültürlerarası araştırmalarında ebeveyn tutumlarının, ailelerin yetiştirme tarzlarının ve inançlarının çocuğun özerklik gelişimini etkilediğini ortaya koymuş, aynı zamanda çocuğun benlik algısının, içinde yaşadığı toplum ve kültür tarafından şekillendirildiğini kanıtlamıştır. Alabay (2017)'da, araştırmasında demokratik ebeveyn tutumunun ardından ikinci sırada aşırı koruyucu tutumun yer aldığını belirtmekte ve bu durumun, çocukların kendi başlarına yapabilecekleri işleri bile ebeveynlerinin yapmaya yönelik geleneksel Türk aile yapısından kaynaklandığını ileri sürmektedir.

Çocuk haklarının aile içinde etkili bir şekilde uygulanabilmesi için ebeveynlerin bu konuda yeterli bilgiye ve farkındalığa sahip olmaları oldukça önemlidir. Ailelerin yalnızca çocuk haklarını bilmesi değil, aynı zamanda bu hakları günlük yaşamlarına entegre ederek içselleştirmeleri gereklidir. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi de bu bağlamda ailelere yönelik çocuk hakları eğitiminin önemine dikkat çekmektedir. Sözleşmede, ailelerin çocuklarını karar alma süreçlerine dahil etmeleri, onların görüşlerine değer vermeleri ve gelişim kapasitelerini desteklemeleri gerektiği vurgulanmaktadır. Ailelere yönelik eğitim programlarının bu unsurları kapsayacak şekilde düzenlenmesi, çocukların haklarına saygılı bir ortamda büyümelerini sağlamada önemli bir rol oynamaktadır (Akyol, 2020a).

2.1. AİLE TUTUMU

Ebeveyn tutumları, çocukların kişilik gelişiminde önemli bir etkiye sahiptir (Özdemir vd., 2012). Ebeveyn tutumları genellikle "otoriter, demokratik, aşırı koruyucu ve izin verici" olmak üzere dört ana kategoriye ayrılmaktadır. Otoriter ve aşırı koruyucu tutumlar, çocukların özerkliklerini kısıtlayıcı olarak değerlendirilirken, demokratik tutumlar ise çocukların daha bağımsız ve özgüvenli bir şekilde gelişmelerini destekler

(Alabay, 2017; Özdemir vd., 2012; Sak vd., 2015). Kağıtçıbaşı (2010), gerçekleştirdiği kültürlerarası araştırmalarında ebeveyn tutumlarının, ailelerin yetiştirme tarzlarının ve inançlarının çocuğun özerklik gelişimini etkilediğini ortaya koymuş, aynı zamanda çocuğun benlik algısının, içinde yaşadığı toplum ve kültür tarafından şekillendirildiğini kanıtlamıştır. Alabay (2017)'da, araştırmasında demokratik ebeveyn tutumunun ardından ikinci sırada aşırı koruyucu tutumun yer aldığını belirtmekte ve bu durumun, çocukların kendi başlarına yapabilecekleri işleri bile ebeveynlerinin yapmaya yönelik geleneksel Türk aile yapısından kaynaklandığını ileri sürmektedir.

Çocuk haklarının aile içinde etkili bir şekilde uygulanabilmesi için ebeveynlerin bu konuda yeterli bilgiye ve farkındalığa sahip olmaları oldukça önemlidir. Ailelerin yalnızca çocuk haklarını bilmesi değil, aynı zamanda bu hakları günlük yaşamlarına entegre ederek içselleştirmeleri gereklidir. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi de bu bağlamda ailelere yönelik çocuk hakları eğitiminin önemine dikkat çekmektedir. Sözleşmede, ailelerin çocuklarını karar alma süreçlerine dahil etmeleri, onların görüşlerine değer vermeleri ve gelişim kapasitelerini desteklemeleri gerektiği vurgulanmaktadır. Ailelere yönelik eğitim programlarının bu unsurları kapsayacak şekilde düzenlenmesi, çocukların haklarına saygılı bir ortamda büyümelerini sağlamada önemli bir rol oynamaktadır. (Akyol, 2020).

2.2. DEMOKRATİK TUTUM

Demokratik tutum, bireylerin farklı görüşlere saygı göstermesi, eşitlik ilkesine uygun davranması ve hak temelli bir anlayış benimsemesi olarak tanımlanabilir. Bu tutum, bireyin sadece kendisinin değil, toplumun bütününün refahını gözetme sorumluluğunu içerir. Ayrıca demokratik bir tutum, empati, açık iletişim ve iş birliğini destekleyerek toplumsal barışın temel taşlarından biri haline gelir (Smith, 2020).

Anne baba tutumları, çocukların kişilik gelişiminde, özgüven kazanımında ve toplumsal uyumlarında belirleyici bir rol oynar. Demokratik tutum sergileyen ebeveynler, çocuklarının birey olarak değer gördüğünü hissetmelerine olanak tanır. Bu tutumda anne baba, çocuklarına sevgi ve saygı temelinde yaklaşırken onların fikirlerine önem verir, karar alma süreçlerine dahil eder ve karşılıklı iletişimi teşvik eder.

Demokratik tutumun temel özellikleri arasında sınırların net şekilde belirlenmesi, ancak bu sınırların sevgi ve açıklıkla iletilmesi yer alır. Bu yaklaşım, çocukların hem özgürlük hem de sorumluluk bilinci geliştirmelerine yardımcı olur. Örneğin, bir çocuk bir

kuralı ihlal ettiğinde, ebeveynler cezalandırıcı değil, rehberlik edici bir tutum sergiler ve çocuğun davranışını anlamasına destek olur (Yılmaz ve Demir, 2022).

2.3. BASKICI VE OTORİTER TUTUM

Anne-babaların, çocuklarının davranış ve tutumlarını belirli geleneksel standartlara göre şekillendirmeye, kontrol etmeye ve değerlendirmeye çalıştığı bir ebeveynlik yaklaşımıdır. Bu tür bir aile ortamında, "zorla denetim" ve "sevgiyi kısıtlayarak denetim" gibi tutumlar yaygındır. Sürekli denetim altında olan çocuk, her hareketine karşı ne tür bir tepki alacağını bilemediği için sürekli bir kaygı içinde olur. (Kent Kükürtcü, 2011). Otoriter ebeveynlik tutumunda, anne babalar katı bir disiplin yaklaşımını benimser ve çocuklar, duygusal destek ve ilgi bakımından eksik kalan bir ortamda büyürler. (Sak vd., 2015).

Otoriter tutum gösteren ebeveynlerde yetişmiş bir çocuğun kaygı aşama düzeyleri yüksek, özsaygısı düşük, saldırganlığı ve çeşitli uyum sorunlarının görüldüğü ifade edilmektedir (Richters, 2010; Sümer vd., 2010). Aile içinde tüm kurallara sorgulama yapmadan uyulması mecburiyetinde bırakılan çocuk, hayatının ilerisinde otorite karşısında beklentileri yerine getiren kişiler olmaktadır. Çocukların karşı karşıya geldikleri problemleri şiddet ile çözüme ulaştırmaya çalıştıkları ifade edilmektedir (Derman Taner ve Başal, 2013; Snyder vd., 2003). Baskıcı ve otoriter tutuma sahip olan ebeveynlerin çocuklarında özgüven eksikliği ortaya çıkabilmekle beraber, sosyalleşmeden de uzak kalmaktadırlar. Sosyal ortamlara girdikleri zaman çekingen olmaktadır. (Ersay ve Kanat, 2021).

2.4. AŞIRI KORUYUCU TUTUM

Bebeklik ve erken çocukluk döneminde ailelerin koruyucu tutumları, çocuğun fiziksel gelişimi açısından önemli ve faydalı olabilir. Ancak, bu tutum zamanla çocuğun özgürlük isteğiyle çatışmaya girebilir, çünkü ilerleyen yıllarda çocuk daha fazla bağımsızlık arayacaktır. Aileler, çocuklarına özgür ve sosyal bir ortam sunmak yerine daha korunaklı, sınırları belirli ve sürekli koruma çabası içinde, keskin çizgilerle sınırlanmış bir ortam yaratabilirler. Aşırı korumacı ebeveynlik tarzının en büyük olumsuz etkisi, çocukların korkak ve bağımlı bireyler olarak yetişmeleridir. Çocuklar, sürekli "yardım" alarak aşırı şımartıldıklarında, kendi başlarına zorlukları çözme ve sorunları aşma yeteneklerini geliştiremezler. Bu durum, çocukların anne-babaya bağımlı

kalmalarına, girişimcilik yeteneklerinden yoksun olmalarına ve kendi kararlarını verememelerine yol açar. (Cizrelioğulları ve Kilili, 2021).

2.5. İZİN VERİCİ TUTUM

İzin verici ebeveynler, çocuklarının istek ve davranışlarına her zaman hoşgörüyü yaklaşıp ve onları kabul ederler. (Sak vd., 2015: 974). Bu tutumda ebeveynler yüksek düzeyde kabul edilebilir yaklaşımda bulunurlar ve ebeveynlerin çocuklarına yönelik sınırlamalar getirmeleri ve çocuğun üzerindeki kontrolleri düşük olmaktadır. Ebeveynler tarafından çocuğa yüksek düzeyde özgürlük verilmekte ve meydana gelen olaylarda çocuk tarafından yalnız başına karar verebilmesi fırsatı tanınır. İzin verici tutuma sahip olan ebeveynler tarafından istenmedik eylemler göz ardı edilir. Çocuk saldırıya eğilimli eylemlerde bulunsan da kısıtlılık getirmezler. Ayrıca bu tutuma sahip ebeveynler tarafından çocuğun tüm istekleri yerine getirilmeye çalışılır. (Ersay ve Kanat, 2021).

İzin verici ebeveyn tutumu, çocuklara özgürlük alanı sağlarken, belirli sınırların eksikliği nedeniyle bazı olumsuz sonuçlara da yol açabilir. Bu tür bir yaklaşımla yetiştirilen çocuklar, genellikle sınırları ve kuralları öğrenmede zorlanabilirler. Bu durum, onların sosyal hayatta karşılaştıkları otorite figürlerine veya toplumsal kurallara uyum sağlamada güçlük yaşamalarına neden olabilir. Ayrıca, çocukların her isteğinin yerine getirilmesi, onların sabır, sorumluluk ve hayal kırıklığıyla başa çıkma becerilerinin gelişimini olumsuz etkileyebilir.

Ebeveynlerin, çocukların karar alma süreçlerinde onları tamamen serbest bırakmaları, bazı durumlarda çocukların yanlış seçimler yapmalarına ve bunun sonuçlarıyla yüzleşmekte zorlanmalarına yol açabilir. Bunun sonucunda, çocuklar kendilerini güvensiz hissedebilir veya karar verme yetilerini tam anlamıyla geliştiremeyebilirler. Örneğin, saldırgan davranışlar gibi olumsuz eylemlere müdahale edilmediğinde, çocuk bu davranışların kabul edilebilir olduğunu düşünerek sosyal ilişkilerinde sorunlar yaşayabilir (Ersay & Kanat, 2021).

Uzmanlar, izin verici ebeveynlik yaklaşımının olumlu yönlerini koruyarak denge sağlanması gerektiğini vurgulamaktadır. Çocuklara özgürlük ve sevgi dolu bir ortam sunulurken, aynı zamanda açık sınırların ve rehberliğin sağlanması önemlidir. Çocuğun isteklerini karşılamadan yanı sıra, uygun olmayan davranışlarda rehberlik etmek ve sorumluluk almayı öğretmek, onların sağlıklı bir birey olarak gelişimine katkı sağlayacaktır.

2.6. YETKİNCİ TUTUM

Yetkinci ebeveynler, çocuklarının başarılı olmasına yönelik aşırı beklentiler içine girerler. Çocuklarının diğerlerinden daha başarılı olmasını ister ve sık sık onları başka çocuklarla karşılaştırırlar. Bu tür tutumlar genellikle zorlu şartlar altında büyüyen ve maddi imkânsızlıklarla karşılaşan ailelerde görülür. Çocuk yetiştirme yöntemlerinin doğruluğunu sürekli sorgular ve bu konuda kaygılı olurlar. Anne-babalar bu kaygılarını bazen çocuklarına yansıtarak, aşırı endişe duygusu oluşturabilirler. Bu durum, çocuğun üzerinde olumsuz etkiler yaratabilir; çocuk ya aşırı hırslı ve cesur olur ya da başarısız ve çekingen bir kişilik geliştirir. (Kent kükürtcü, 2011).

Yetkinci ebeveynlerin bu tutumları, çocukların özgüvenlerini ve özsaygılarını doğrudan etkileyebilir. Çocuklar, ebeveynlerinin yüksek beklentilerini karşılayamadıklarında kendilerini yetersiz hissedebilir ve bu durum, psikolojik sorunlara yol açabilir. Sürekli bir karşılaştırma ortamında büyüyen çocuklar, başkalarıyla kıyaslanmanın bir yaşam standardı olduğunu düşünebilir ve bu da bireysel kimliklerini oluşturma süreçlerini olumsuz etkileyebilir.

Bu tür aile tutumları, genellikle başarı odaklı toplumlarda daha yaygın görülür. Anne-babaların çocuklarının akademik, sosyal ya da sportif başarılarına aşırı önem vermesi, çocuğun kendi ilgi alanlarını ve yeteneklerini keşfetmesini engelleyebilir. Çocuklar, kendi isteklerinden çok ebeveynlerinin beklentilerini yerine getirmeye odaklanarak stresli ve baskı altında bir çocukluk geçirebilir.

Uzmanlar, bu tür durumların önüne geçebilmek için ebeveynlerin çocuklarının bireysel yeteneklerini tanımaları ve onları destekleyici bir tutum sergilemeleri gerektiğini belirtmektedir. Çocukların başarılarının, yalnızca akademik ya da rekabetçi alanlarla sınırlı olmadığını anlamak ve onların ilgi alanlarına saygı göstermek, hem ebeveyn-çocuk ilişkisini güçlendirecek hem de çocukların sağlıklı bir kişilik geliştirmesine yardımcı olacaktır (Kent Kükürtcü, 2011).

2.7. AİLE TUTUMLARI VE ÇOCUK KATILIMI

Anne ve babaların bakış açılarının çocukların gelişimlerini büyük ölçüde etkiledikleri bilinmektedir. Yapılan çalışmalar incelendiğinde anne babaların çocuk katılımına yönelik görüşlerinin (Kızılırmak vd., 2015; Kurtde Fidan vd., 2019; Taşkın 2019); anne baba tutumlarının, aile katılımının ve rol model olmanın önemine değindikleri görülmüştür (Akyol, 2020b; Yurtsever, 2009). Anne babaların çocuk

katılımına yönelik görüşlerinin belirlenmesine yönelik yapılan çalışmada (Akyol, 2020b); anne babaların katılım hakkının gerçekleşmesinde destek olmalarının ve aile rolünün önemi vurgulanmıştır. Bu çalışmayı destekleyen başka bir çalışmada ise (Kosher, 2018), ebeveynlerin ve çocukların tutumlarının katılım hakkının gerçekleştiği ortama ve duruma göre belirtilmiştir. Ayrıca anne babaların katılıma ilişkin tutumlarının, çocukların farklı ortamlarda ki katılımı hakkının gerçekleşmesini etkilediği belirtilmektedir. Yapılan başka bir çalışmada (Yurtsever, 2009) aile ve çocuğa ilişkin bazı değişkenlerin anne ve babaların çocuk haklarına yönelik tutumlarına etkileri incelenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre anne babaların çocuk haklarına yönelik tutumlarının ebeveyn otorite tipine ve çocuğun cinsiyetine göre farklılık gösterdiği sonucuna varılmıştır. Ayrıca sonucunda yetkici ve serbest otorite tipine sahip olan anne ve babaların çocuklarının haklarına karşı bakım ve korumadan yana tutum sergiledikleri işaret edilmektedir.

Çocuk katılımının gerçekleşmesinde aile tutumunun rolü büyüktür. Demokratik ve destekleyici bir aile ortamı, çocukların düşüncelerini özgürce ifade etmelerini teşvik ederken, otoriter ve baskıcı tutumlar bu süreci engelleyebilir. Ailelerin çocukların görüşlerine değer vermesi, onları dinlemesi ve karar alma süreçlerinde çocukların da sesinin duyulmasını sağlaması, çocukların özgüvenlerini ve sorumluluk duygularını geliştirmede etkili bir rol oynar. Ailelerin çocuklarının fikirlerine önem veren ve onları teşvik eden bir yaklaşım benimsemeleri gereklidir.

İKİNCİ BÖLÜM

ANNE BABA TUTUMLARI VE ÇOCUKLARIN KATILIM HAKKI İLE İLGİLİ ÇALIŞMALAR

1. ANNE BABA TUTUMLARI İLE İLGİLİ ÇALIŞMALAR

1.1. YURTDIŞINDA YAPILAN ÇALIŞMALAR

Burger (2017) tarafından yapılan çalışmada, çocukların okulda katılım haklarını nasıl değerlendirdiklerini ve bu değerlendirmelerin, katılım haklarının uygulanabilmesi için gerekli sosyal ve psikolojik kaynakların bir sonucu olarak değişip değişmediğini incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışma sonuçlarına göre, çocukların büyük bir kısmı okulda katılım haklarını kullanabileceklerini belirtmişlerdir. Elde edilen bulgular, çocukların katılım haklarına dair değerlendirmelerinin, sınıflar, okullar veya şehir ilçeleri arasında sistematik bir fark göstermediğini ortaya koymaktadır

Sandberg ve Eriksson'un (2010) tarafından yapılan çalışmada, okul öncesi personelinin çocukların günlük anaokulu yaşamındaki katılımına dair görüşlerini incelemeyi ve katılımcı çocukların sahip olduğu özelliklerle ilgili deneyimlerini belirlemeyi amaçlanmıştır. Araştırma bulguları, çocukların öz belirleme ve günlük hayat yönetimine katılımının, personel tarafından yüksek katılımın güçlü göstergeleri olarak değerlendirildiğini ortaya koymaktadır. Görüşmelerin sonuçları ise okul öncesi personelinin, çocuklara çevrelerindeki dünyayı anlama ve tutarlılık duygusu kazandırma yoluyla, okul öncesi dönemde çocukların yönetiminin ve günlük yaşama katılımlarının desteklendiğini ifade ettiklerini göstermektedir.

Ejieh ve Akinola (2009) tarafından yapılan çalışmada, Nijeryalı ilkokul öğrencilerinin çocuk hakları konusundaki farkındalık düzeylerini ve bu hakları kullanma konusundaki tutumlarını incelemeyi amaçlanmıştır. Sonuçlar, öğrencilerin yaklaşık dörtte üçünün haklarını kullanmaya isteksiz olduklarını göstermiştir. Çalışmanın sonunda, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin Nijerya'daki okullarda belirlenen hedeflere ulaşmada etkili olmadığı ifade edilmiştir.

Roggman vd. (2008) çalışmasında, ebeveynlerin çocuklarının gelişiminde oynadığı rolü ve aile katılımının çocuk üzerindeki etkilerini açıklamaktadır. Çocukların sosyal, bilişsel ve motor becerilerini destekleyen aile uygulamalarına yer verilmektedir.

Dunst vd., (2007) araştırmasında, aile odaklı yardım uygulamalarının, çocukların gelişimi ve ailelerin katılım sürecindeki etkilerini incelemektedir. Araştırmanın sonuçları, ebeveynlerin eğitim düzeyi ve bilinçli katılımının, çocuk gelişimi üzerinde pozitif etkiler yarattığını göstermektedir.

Nelson ve arkadaşları (2007) izin verici ebeveyn tutumlarının ergenler üzerindeki etkisini incelemiştir. Çalışma, izin verici ebeveyn tutumlarının ergenlerde düşük düzeyde sorumluluk ve disiplin problemlerine yol açtığını bulmuştur. Ancak, bu tutumların aynı zamanda ergenlerin daha bağımsız ve kendine güvenen bireyler olarak yetişmesine de katkı sağladığı belirlenmiştir.

Sheridan ve Pramling-Samuelson (2001) tarafından yapılan çalışmada, 5 yaşındaki çocukların karar alma ve karar verme süreçlerine dair düşüncelerini keşfetmek ve okul öncesi eğitim ortamlarının, eğitimsel kalite açısından, çocukların deneyimlerine nasıl etki ettiğini incelemek amaçlanmıştır. Araştırma sonucunda, çocukların katılımının ve günlük etkinliklere olan etkilerinin çoğunlukla öğretmenler tarafından kontrol edildiği belirlenmiştir.

Epstein vd. (2001) tarafından yapılan çalışmada, okul, aile ve toplum arasındaki işbirliğinin, öğrencilerin akademik başarısı ve katılımı üzerindeki etkilerini ele alınmaktadır. Epstein, işbirliğinin yapılandırılmış bir çerçeve içinde gerçekleşmesi gerektiğini ve bunun çocuklar için pozitif sonuçlar doğurduğunu savunmaktadır.

Fan ve Chen (2001) tarafından yapılan çalışma, ebeveyn katılımının öğrencilerin akademik başarısı üzerindeki etkilerini incelemekte ve ebeveynlerin eğitim düzeyi ve çocuklarına sundukları desteğin kritik bir faktör olduğunu ortaya koymaktadır. Katılımın, özellikle düşük eğitim düzeyindeki aileler için daha önemli olduğu vurgulanmaktadır.

Harris (1998) ebeveyn tutumlarının çocukların psikolojik sağlıkları üzerindeki etkisini araştırmıştır. Araştırma, demokratik ve destekleyici ebeveyn tutumlarının, çocuklarda daha düşük depresyon ve anksiyete seviyeleri ile ilişkili olduğunu göstermiştir. Otoriter ve ihmalci tutumlar ise çocuklarda psikolojik problemleri artırmıştır.

Darling ve Steinberg (1993) çalışmasında ebeveyn tutumlarının çocukların duygusal gelişimi üzerindeki etkisini ele almışlardır. Bu çalışma, ebeveyn tutumlarının sadece çocukların davranışlarını değil, aynı zamanda duygusal ve psikolojik gelişimlerini de şekillendirdiğini vurgulamaktadır. Araştırma sonucunda, demokratik ebeveyn

tutumlarının, çocukların duygusal sağılığını iyileştirdiğini ve daha sağılam bir psikolojik temele sahip olmalarına yardımcı olduğu bulunmuştur. Otoriter tutumlar, çocuklarda kaygı ve depresyon gibi olumsuz psikolojik durumların gelişmesine yol açabilmektedir.

Steinberg (1992) çalışmasında, ebeveynlerin çocuklarına karşı sergiledikleri tutumların, özellikle akademik başarıları üzerindeki etkilerini incelemiştir. Araştırmada, demokratik ebeveyn tutumlarının, çocukların okulda daha başarılı olmasına katkı sağladığı bulunmuştur. Aksi takdirde, otoriter ve ihmal edici ebeveyn tutumlarının düşük akademik başarı ve motivasyon eksikliği ile ilişkilendirildiği gözlemlenmiştir.

Lamborn ve arkadaşları (1991) otoriter ebeveyn tutumlarının ergenlerin davranışları üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Bu çalışmada, otoriter ebeveyn tutumlarının, ergenlerde daha fazla isyan ve davranışsal uyumsuzluk yarattığı gözlemlenmiştir. Bunun yerine, demokratik ebeveyn tutumları ergenlerde daha sağılıklı gelişim ve uyumlu davranışlara yol açmıştır.

Maccoby & Martin (1983) tarafından yapılan çalışmada, ebeveyn tutumlarını Baumrind'in modeline dayanarak daha da detaylandırmış ve ebeveynlerin çocukların sosyal becerileri üzerindeki etkilerini incelenmiştir. Araştırmada, demokratik ebeveyn tutumlarının çocukların sosyal becerilerini geliştirdiğini ve onlara sağılıklı ilişki kurma yetenekleri kazandırdığını bulunmuştur. Otoriter tutumlar ise çocukların sosyal ilişkilerde zorluk yaşamalarına yol açmıştır.

Vygotsky (1978) çalışmasında, sosyal etkileşimlerin bireyin bilişsel gelişimindeki rolünü vurgulamaktadır. Çocukların gelişim sürecinde, daha bilgili bir bireyden (ebeveyn veya öğretmen) rehberlik almasının, öğrenme ve katılım süreçlerini hızlandırdığı ifade edilmektedir.

Baumrind (1967) tarafından yapılan klasik araştırmalar, ebeveyn tutumlarını demokratik, otoriter ve serbest olarak sınıflandırmış ve demokratik tutumun çocukların sorumluluk duygusu ve özgüven gelişimi üzerinde olumlu etkiler yarattığını göstermiştir. Darling ve Steinberg (1993) çocukların ergenlik dönemindeki davranışlarının, ebeveynlerin tutumlarına ve aile içinde uygulanan disiplin stratejilerine bağılı olarak farklılık gösterdiğini belirtmiştir. Demokratik tutumlar, ergenlerin hem özgürlük hem de sınır kavramlarını dengeli bir şekilde deneyimlemelerine olanak tanır.

Lamborn ve arkadaşlarının (1991) kültürlerarası ebeveynlik çalışması, farklı kültürlerde ebeveynlik stillerinin çocuk gelişimi üzerindeki etkilerini incelemiştir.

Demokratik tutumların, birçok farklı kültürden çocukların akademik başarıları ve psikolojik sağlığı üzerinde olumlu etkiler yarattığı belirlenmiştir. Maccoby ve Martin (1983) tarafından yapılan çalışmada ebeveynlik stilleri, sıcaklık ve kontrol boyutları açısından değerlendirilmiştir. Demokratik ebeveynlerin çocukları üzerinde hem akademik hem de sosyal alanlarda daha olumlu sonuçlar gözlemlenmiştir.

Baumrind (1966) çalışmasında, ebeveyn tutumlarını üç ana tipe ayırarak (otoriter, demokratik, izin verici) bu tutumların çocuk gelişimi üzerindeki etkilerini araştırmıştır. Araştırma sonucunda, demokratik ebeveyn tutumlarının çocuklarda özgüven, bağımsızlık ve sağlıklı sosyal becerilerle ilişkilendirildiği; otoriter tutumların ise çocuklarda daha fazla kaygı ve uyum problemi yarattığı bulunmuştur. İzin verici tutumlar ise genellikle çocuklarda disiplin eksiklikleri ve sorumsuzluk gibi olumsuz sonuçlarla ilişkilendirilmiştir.

Çalışmalar, çocukların katılım hakları ve ebeveyn tutumlarının çocuk gelişimi üzerindeki etkilerini kapsamlı bir şekilde ele almaktadır. Çocukların katılım hakkı, onların bireysel gelişimlerini ve topluma entegrasyonlarını destekleyen önemli bir unsurdur. Çocukların karar alma süreçlerine dahil edilmesi, özgüven, motivasyon ve akademik başarıyı artırırken, toplumda daha demokratik bir anlayışın gelişmesine katkı sağlamaktadır. Demokratik ebeveyn tutumları, çocukların duygusal, sosyal ve akademik gelişimini olumlu yönde etkilerken; otoriter ve izin verici tutumlar genellikle olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Destekleyici ve bilinçli ebeveynlik, çocukların psikolojik sağlığı ve özgüven gelişiminde kritik bir role sahiptir. Kültürel farklılıklar, ebeveynlik stillerinde belirgin değişikliklere yol açmakla birlikte, demokratik tutumların evrensel olarak olumlu etkileri görülmektedir. Eğitim ortamlarında çocukların katılımı, onların öz yönetim becerilerini ve toplumsal farkındalıklarını geliştirmektedir. Çocukların eğitim süreçlerine dahil edilmesi, eğitimin daha kapsayıcı ve etkili olmasını sağlamaktadır. Ancak bu uygulamaların yaygın olmadığı ve daha fazla çaba gerektiği anlaşılmaktadır. Çocukların haklarının uygulanması, ailelerin, eğitimcilerin ve toplumun bilinçlenmesini gerektirir. Demokratik yaklaşımların yaygınlaştırılması, hem çocukların bireysel gelişimlerini hem de toplumsal refahı artırabilir. Ebeveyn eğitim programları, çocukların gelişimine katkı sağlamak için kritik bir ihtiyaçtır. Çocuk katılımı konusunda farkındalık yaratacak politikaların geliştirilmesi, özellikle toplumsal ve eğitimsel bağlamlarda önemlidir.

1.2. YURTIÇİNDE YAPILAN ÇALIŞMALAR

İdare (2018) tarafından yapılan araştırmada, okul öncesi çocuklar ve öğretmenlerinin görüşlerine dayanarak, okul öncesi eğitim ortamlarında çocukların katılım düzeyini incelemeyi amaçlamıştır. Araştırmanın örneklemini 4-6 yaş arasında 612 çocuk ve 289 öğretmen oluşturmaktadır. Araştırmada veriler “Okul Öncesi Sınıfında Katılım Hakkı Ölçeği” aracılığı ile toplanmıştır. Araştırma sonucunda, mesleki deneyim ve yaş değişkenlerinin etkinlikler alt boyutunda değişim gösterdiği bulunmuştur.

Şalcı (2018) çalışmasında Türkiye'de ebeveyn tutumları üzerine yapılmış lisansüstü tezleri inceleyerek, ebeveyn tutumlarının yaş, eğitim durumu ve çocuk sayısı gibi değişkenlere göre farklılık gösterdiğini ortaya koymaktadır. Ayrıca, ebeveyn tutumlarının çocukların davranışları, sosyal ve akademik becerileri üzerindeki etkileri de ele alınmıştır.

Çalışkan Sarı ve Şahin-Acar (2018) tarafından yapılan araştırmada, anne sıcaklığının yüksek olmasının çocuğun duygu düzenleme gelişimini hızlandırdığını göstermektedir. Benzer şekilde, annenin olumlu tutumlarının çocuğun duygusal gelişimine katkı sağladığı vurgulanmaktadır.

Koç (2018) tarafından yapılan çalışmada, ergenlik dönemi ile ilgili ebeveyn tutumlarının ergenlerin davranışları üzerindeki etkisini araştırılmıştır. Ebeveynlerin ergenlik dönemindeki çocuklarına karşı daha anlayışlı ve destekleyici tutumlar sergilemesinin, ergenlerin psikolojik ve duygusal gelişimlerini olumlu yönde etkilediği bulunmuştur. Otoriter tutumların ise, ergenlerde isyan ve uyumsuzluk gibi davranış bozukluklarına yol açtığı gözlemlenmiştir.

Ceylan (2017) araştırmasında ebeveyn tutumlarının çocukların sosyalleşme süreçleri üzerindeki etkilerini incelemektedir. Baskıcı ve otoriter tutumların çocukların içe kapanıklığına ve sosyal uyum sorunlarına yol açabileceği; demokratik tutumların ise olumlu sosyal becerileri desteklediği sonucuna varılmıştır.

Koran (2017) tarafından yapılan araştırmada, okul öncesi öğretmenleri ve çocukların eğitim ortamlarında katılım hakkına ilişkin anlayışlarını değerlendirmek üzere bir ölçek geliştirmeyi; öğretmenlerin ve çocukların katılım konusundaki anlayışlarını keşfetmeyi ve bu anlayışları geliştirmeye yönelik hazırlanan eğitim programının etkilerini incelemeyi amaçlanmıştır. Araştırma sonucunda; Ölçek geliştirme örnekleminde yer alan

öğretmen ve çocukların "Okul Öncesi Sınıfında Katılım Hakkı Ölçeği" yanıtlarına göre, eğitim ortamlarındaki katılım anlayışlarının düşük olduğu görülmüştür.

Şanlı ve Öztürk (2015) tarafından yapılan “Anne Babaların Çocuk Yetiştirme Tutumları ve Tutumlar Üzerine Kültürün Etkisi” isimli araştırmada, farklı kültürlerdeki anne-baba tutumlarının çocukların gelişimi üzerindeki etkilerini incelemektedir. Kültürel farklılıkların ebeveyn tutumlarını nasıl şekillendirdiği ve bu tutumların çocukların bilişsel, duygusal ve sosyal gelişimlerine olan yansımaları ele alınmıştır.

Erdoğan (2015) tarafından yapılan çalışmada anne ve baba tutumlarının çocukların sosyal becerileri ile olan ilişkisini araştırılmıştır. Çalışma, demokratik ebeveyn tutumlarının çocukların sosyal becerilerini geliştirdiğini, otoriter ve izin verici tutumların ise çocukların sosyal becerilerinin sınırlı olmasına neden olduğunu belirtmiştir.

Öztürk ve Bayraktar (2013) tarafından yapılan çalışmada, anne-baba tutumlarının çocukların duygusal gelişimine olan etkilerini incelemiştir. Şefkatli ve ilgi gösteren ebeveyn tutumlarının çocukların duygusal gelişimlerini desteklediği, duygusal zeka ve empati gibi becerilerde artış sağladığı bulunmuştur. Otoriter tutumlar ise çocukların duygusal olgunlaşma süreçlerini engellemiştir.

Çelik (2012) tarafından yapılan çalışmada, anne ve baba tutumlarının çocukların psikolojik sağlıkları üzerindeki etkilerini incelenmiştir. Araştırma, şefkatli ve destekleyici ebeveyn tutumlarının, çocukların psikolojik sağlık durumunu olumlu yönde etkilediğini bulmuştur. Otoriter ve ilgisiz tutumların ise çocuklarda depresyon ve kaygı düzeylerini artırdığı belirlenmiştir.

Sümer vd. (2010) çalışmasında, Türkiye'de ebeveyn tutum ve davranışlarının çocuk ve ergenler üzerindeki psikolojik etkilerini araştırmaktadır. Baskıcı, disiplinli ve aşırı koruyucu tutumların olumsuz; demokratik ve kabul edici tutumların ise olumlu etkileri olduğu saptanmıştır.

Washington (2010) tarafından yapılan araştırmada, 5-6 yaş grubundaki çocuklara yönelik, daha önce uygulanmamış bir program geliştirerek, erken çocukluk döneminde çocuklarda kendi hakları konusunda farkındalık oluşturmak amaçlanmıştır. Araştırmanın örneklemini 5-6 yaş grubunda bulunan 285 okul öncesi eğitimi öğrencisi ve 285 veliden oluşmaktadır. Araştırmada veriler “Çocuk Hakları Eğitimi Aile Ölçeği” ve “Çocuk Hakları Eğitimi Çocuk Soru Listesi” aracılığı ile toplanmıştır. Araştırma sonucunda,

program uygulamalarının ardından, deney grubundaki çocukların çocuk hakları konusunda farkındalık kazandığı gözlenmiştir.

Yılmaz (2010) tarafından yapılan çalışmada anne ve baba tutumlarının çocukların akademik başarıları ile ilişkisini incelenmiştir. Ebeveynlerin çocuklarına olan tutumlarının, özellikle eğitim sürecinde çok önemli bir rol oynadığı belirlenmiştir. Çocukların okul başarıları, anne-babanın eğitime verdikleri değer ve çocuklarına sağladıkları destek ile paralel bir şekilde artmıştır.

Demir (2006) tarafından yapılan çalışmada Türkiye'deki farklı aile yapılarında anne-baba tutumlarının çocukların davranışlarına etkisini incelemiştir. Araştırma, demokratik ebeveyn tutumlarının çocuklarda daha iyi sosyal uyum ve yüksek özsaygı ile ilişkilendirildiğini göstermiştir. Otoriter tutumların ise çocuklarda agresif davranışların artmasına neden olduğunu ortaya koymuştur.

Çalışmalar, çocukların katılım hakları, ebeveyn tutumlarının çocuk gelişimi üzerindeki etkileri ve kültürel farklılıkların bu süreçlere katkısını kapsamlı bir şekilde ele almaktadır. Demokratik ve destekleyici ebeveyn tutumlarının çocuğun sosyal, duygusal ve akademik gelişiminde çok önemli bir rol oynadığı vurgulanmaktadır. Ayrıca, erken çocukluk döneminde hak farkındalık programlarının yaygınlaştırılması, çocukların özgüvenini ve toplumsal katılımını artırabilecek önemli bir adım olarak değerlendirilmektedir. Araştırmalarda elde edilen bulgular, çocuk haklarının ve olumlu ebeveyn tutumlarının, bireysel gelişimden toplumsal refaha kadar geniş bir etkisi olduğunu göstermekte ve eğitim politikalarına, aile rehberliğine ve toplumsal bilinçlendirme programlarına daha fazla yatırım yapılması gerektiğinin önemini göstermektedir.

2. ÇOCUKLARIN KATILIM HAKKI İLE İLE İLGİLİ ÇALIŞMALAR

2.1. YURTDIŞINDA YAPILAN ÇALIŞMALAR

Clark (2014) tarafından yapılan çocuk katılımı ve eğitimdeki yeri çalışmasında; çocuk katılımının eğitime entegrasyonunu incelemiştir. Çalışmada, okulda çocukların karar alma süreçlerine dahil edilmesinin, onların eğitimdeki motivasyonlarını ve başarılarını artırdığına dair bulgulara ulaşılmıştır. Çocukların eğitimde katılım hakkını kullandıkları takdirde, daha etkin öğrenme süreçlerine ve daha yüksek akademik başarıya sahip oldukları gözlemlenmiştir.

Bessell (2013) tarafından yapılan çocuk katılımı ve politikadaki yeri çalışmasında; çocukların katılım hakkının sadece sosyal hizmetlerde değil, aynı zamanda politika

yapımında da etkili olabileceğini savunmuştur. Çocukların katılımı, politika yapım süreçlerinde daha sürdürülebilir ve kapsayıcı kararların alınmasına olanak tanımaktadır. Çalışmada, çocukların katılım hakkının gelişmiş demokratik toplumlarda önem kazandığı belirtilmiştir.

Tisdall (2012) tarafından yapılan katılım ve güç araştırmasında, çocukların katılım hakkı ile güç ilişkilerini incelemiştir. Araştırma, çocukların katılım süreçlerine dahil edilmesinin sadece bir hak meselesi değil, aynı zamanda sosyal güç dinamikleriyle ilgili bir konu olduğunu vurgulamaktadır. Çocuklar, katılım süreçlerine daha fazla dahil olduklarında, sadece kendi haklarını değil, aynı zamanda toplumsal değişim için de güç sahibi olabilirler.

Bergen (2011) çalışmasında, çocukların demokrasiye katılımını incelemiş ve çocukların politik süreçlere dahil edilmesinin önemini vurgulamıştır. Araştırma, çocukların politik katılım hakkının, onları daha aktif ve sorumlu birer vatandaş olarak yetiştirdiğini savunmaktadır. Çocukların politik kararlar alırken katılımının, onların demokratik bilincini artırdığını ve toplumsal sorumluluklarını geliştirdiğini bulmuştur. Ayrıca, çocukların görüşlerinin dikkate alınmasının, toplumda daha eşitlikçi ve adil bir sistemin oluşturulmasına katkı sağladığı ifade edilmiştir.

Thomas ve Percy-Smith (2010) tarafından yapılan çocuk katılımı araştırmasında, çocukların katılım hakkının topluluk geliştirme projelerinde nasıl uygulandığını analiz etmişlerdir. Çalışma, çocukların aktif katılımıyla projelerin daha sürdürülebilir ve etkili olduğunu ortaya koymuştur.

Coady (2009) çalışmasında, çocukların sağlık hizmetleri ve tedavi süreçlerine katılımını araştırmıştır. Çocukların sağlık hizmetleriyle ilgili kararlar alırken görüşlerinin dikkate alınmasının önemini ele almıştır. Çocukların sağlık hizmetleriyle ilgili kararlar alınırken katılımının, tedavi süreçlerini daha etkili hale getirdiği ve çocukların sağlıklarına olan ilgilerini artırdığı bulunmuştur. Bu süreç, çocukların sağlıklı yaşam alışkanlıkları geliştirmelerine de yardımcı olmaktadır.

Tisdall (2008) çalışmasında çocukların aile içindeki karar alma süreçlerine katılımını araştırmıştır. Ailedeki çocukların katılımının, onların duygusal gelişimleri ve aile içindeki ilişkiler üzerindeki etkilerini incelemiştir. Araştırma, çocukların aile içindeki kararlar alınırken görüşlerinin dikkate alınmasının, aile üyeleri arasında daha güçlü bir

bağ oluşturduğunu ve çocukların özgüvenlerini geliştirdiğini bulmuştur. Çocukların katılım hakkı, ailede daha sağlıklı iletişimin ve anlayışın gelişmesine yardımcı olmuştur.

Lundy (2007) çalışmasında çocukların katılım hakkının eğitimde nasıl uygulanabileceğini ve çocuk hakları eğitimi araştırmıştır. Çocukların katılım hakkı ile ilgili eğitim programlarının, çocukların haklarını anlamalarını ve savunmalarını sağladığını bulmuştur. Ayrıca, çocukların karar alma süreçlerine katılımının, onların empati, toplumsal sorumluluk ve sosyal beceriler geliştirmelerine katkı sağladığı belirlenmiştir.

Graham (2006) çalışmasında, çocukların katılım hakkı ile psikolojik refahları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çocukların karar süreçlerine katılmasının, onların psikolojik refahını artırdığı ve bağımsızlıklarını geliştirdiği bulunmuştur. Çocukların görüşlerinin dikkate alınmasının, onlara daha fazla özsaygı ve duygusal denge kazandırdığı belirlenmiştir.

Day vd. (2006) araştırmasında, aile otoritesinin çocukların bakım, korunma ve bağımsız karar alma tutumları üzerindeki etkisi incelenmiştir. Çalışmaya, 6., 8. ve 10. sınıflarda eğitim gören 121 çocuk ile 67 anne katılmıştır. Araştırma sonuçlarında, annelerin bakım ve koruma eğilimlerinin yetkeci bir tutumla ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, bağımsız karar almayı destekleyen annelerin de yetkeci bir yaklaşıma sahip oldukları gözlemlenmiştir. Küçük yaş grubunda ise hem annelerin hem de çocukların bakım ve korumaya yönelik tutumları tercih ettikleri belirlenmiştir.

Benzer bir çalışma yapan Sutton (2003), ebeveynlerin çocuk haklarına, aile otoritesine ve çocukların cinsel eğitimine dair tutumlarını araştırmıştır. 120 ebeveynin katılımıyla gerçekleştirilen çalışmada, çoğu ebeveynin çocukların cinsel eğitimlerinde bağımsız karar hakkını reddettiği görülmüştür. Ebeveynler, çocukların cinsel eğitimi hakkında karar vermenin aileye ait olması gerektiğini savunmuş ve bu konuda çocukların kendi kararlarını vermelerinin uygun olmadığını düşünmüşlerdir. Bu sonuçlar, ebeveynlerin bakım ve korunma tutumları ile çocukların cinsel eğitim hakkı arasında anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır.

Chawla (2002) tarafından yapılan çocuk katılımı ve çevre ilişkisi ile ilgili çalışmada; çocukların çevre ve toplumlarına dair karar alma süreçlerine katılımının, çevreye duyarlı ve toplum odaklı bireyler yetiştirilmesinde önemli bir etken olduğunu ortaya koymuştur. Araştırmada, çocukların çevresel kararlar alırken seslerinin

duyulmasının, onların çevre bilincini arttırdığı ve daha sürdürülebilir yaşam alışkanlıkları geliştirmelerine yardımcı olduğu vurgulanmıştır.

Lansdown (2001) çalışmasında, çocukların eğitim süreçlerine katılım hakkının nasıl uygulanabileceğini ve bunun çocukların gelişimi üzerindeki etkilerini incelemiştir. Araştırma, özellikle okullarda çocukların katılımına nasıl daha fazla fırsat verilebileceğini ele almıştır. Çocukların eğitimle ilgili kararlar almasına izin verilmesinin, onların özsaygılarını artırdığı ve okul başarısını olumlu yönde etkilediğini bulmuştur. Ayrıca, çocukların katılımı ile eğitim süreçlerinin daha demokratik ve kapsayıcı hale geldiği belirtilmiştir.

Shier (2001) tarafından yapılan katılım çerçevesi çalışmasında, çocukların katılımını kolaylaştırmak için pratik bir çerçeve geliştirmiştir. Çalışma, katılım süreçlerini basamaklandırarak uygulayıcılara rehberlik etmektedir.

Morrow (1999) çalışmasında, çocukların katılım süreçlerini araştırırken kullanılan nitel yöntemlere odaklanmaktadır. Çocukların fikirlerini ifade edebilmesi için uygun ortamların sağlanmasının gerekliliğini ve yetişkin-çocuk iletişiminin önemini vurgulamaktadır.

Wolfe (1998) anneler ve çocukların çocuk haklarına yönelik bakış açılarını incelemiştir. Araştırmaya, 6., 8. ve 10. sınıfta okuyan 141 çocuk ile 107 anne katılmıştır. Katılımcılara, kısa hikayelerdeki karakterlerin haklarını bilip bilmedikleri ve bu haklarla ilgili verdikleri kararların mantıklı olup olmadığı sorulmuştur. Çocuklar arasında çocuk haklarını anlama düzeyinde sınıflara göre fark bulunmazken, anneler arasında önemli farklılıklar tespit edilmiştir. Küçük sınıflardaki çocukların annelerinin bakım ve koruma eğilimi daha yüksekken, bu çocukların ise özerklikten yana oldukları gözlemlenmiştir.

Hart (1997) çalışmasında çocukların kamu politikalarına katılımını araştırmış ve bir model geliştirmiştir. Çocukların toplumsal sorunlara ve kamu politikalarına katılımını teşvik etmenin yollarını araştırmıştır. Çocukların toplumsal sorunlarla ilgili görüşlerini paylaşmalarını sağlamak için sekiz aşamalı bir katılım modelini geliştirmiştir. Bu modelde, çocukların katılımının sadece bilgi toplama değil, aynı zamanda aktif karar alma süreçlerine dahil edilmeleri gerektiği vurgulanmıştır.

Decoene ve DeCock'un (1996) araştırmasında, çocukların çocuk hakları öğretiminden hoşlandıkları ve bu alandaki etkinliklere ilgi gösterdikleri ortaya çıkmıştır. Çocuk hakları eğitimi almış olan çocukların, almayanlara kıyasla diğer çocuklara ve

yetişkinlere daha saygılı davrandıkları gözlemlenmiştir. Covell ve Howe (1999) ise çocuk hakları eğitimi alan çocukların haklar konusunda daha bilinçli oldukları ve başkalarının haklarına saygı gösterme eğiliminde oldukları sonucuna ulaşmıştır. Çocuk hakları eğitiminin, bireylerde haklara saygı tutumunu geliştirmek için önemli olduğunu vurgulayan araştırmacılar, eğitim alan çocukların farklı özelliklere sahip arkadaşlarını daha çabuk kabul ettiklerini ve haklar hakkında daha doğru bilgiye sahip olduklarını belirtmişlerdir.

Hart (1992) çalışmasında, çocukların katılım haklarının çeşitli seviyelerde gerçekleştiğini ve bunların “Katılım Merdiveni” adlı bir modelle açıklanabileceğini savunmaktadır. Model, çocukların gerçek anlamda karar alma süreçlerine dahil edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Deci vd. (1985) araştırmasında, öz belirleme teorisi üzerine kurulu olan bu eser, insanların motivasyonlarını anlamaya odaklanmaktadır. İçsel motivasyonun, bireylerin kendi kararlarını alabilmeleri ve destekleyici bir çevrede bulunmaları ile arttığı ifade edilmektedir. Çocukların katılım süreçlerinde bu yaklaşımın önemi büyüktür.

Bronfenbrenner (1979) araştırmasında, insan gelişiminin ekolojik sistemler içinde nasıl şekillendiğini açıklamaktadır. Mikro, mezo, ekso ve makro sistemler, bireyin çevresiyle etkileşimini anlamada kullanılır. Özellikle aile ve okul ortamları gibi mikro düzeydeki etkileşimlerin çocuğun gelişiminde kritik bir rol oynadığı vurgulanmaktadır.

Piaget (1952) çalışmasında, çocukların bilişsel gelişim süreçlerini anlamak için evre temelli bir model sunmaktadır. Çocukların çevreyle etkileşim yoluyla öğrenme ve problem çözme becerilerini geliştirdiği ifade edilmektedir. Bu yaklaşım, katılım süreçlerini anlamada önemli bir temel sağlamaktadır.

Çalışmalar, çocuk katılımının çeşitli alanlardaki (eğitim, politika, aile, sağlık ve toplumsal projeler) önemini ve etkilerini kapsamlı bir şekilde ele almaktadır. Clark (2014) ve Lansdown (2001), çocukların eğitim süreçlerine katılımının motivasyonlarını ve akademik başarılarını artırdığını göstermiştir. Lundy (2007), çocuk katılımına dair eğitim programlarının çocukların haklarını anlamalarını sağladığını ve empati, toplumsal sorumluluk gibi becerilere katkıda bulunduğunu vurgulamıştır. Katılımın teşvik edilmesi, eğitimin demokratikleşmesi ve çocukların özsaygılarının gelişmesi için kritik önem arz etmektedir. Çalışmalar, çocuk katılımının bireysel, toplumsal ve çevresel alanlarda olumlu etkiler yarattığını açıkça göstermektedir. Çocukların karar alma süreçlerine aktif

katılımı, onların özgüvenlerini, duygusal dengelerini ve toplumsal farkındalıklarını artırmakta; demokratik, kapsayıcı ve sürdürülebilir bir toplumun temelini oluşturmaktadır. Bu nedenle; çocuk katılımını teşvik eden politikaların uygulanması, eğitim süreçlerinde çocukların daha fazla söz sahibi olması, ailelerin ve toplulukların çocukların katılım hakkına ilişkin farkındalıklarının artırılması gerekmektedir. Bu tür girişimler, çocukların gelecekte daha bilinçli, sorumlu ve etkili bireyler olarak topluma katkı sağlamalarını destekleyecektir.

2.2. YURTİÇİNDE YAPILAN ÇALIŞMALAR

Aydaşo (2023) tarafından yapılan araştırmada, İnsani Gelişmişlik Raporu doğrultusunda, dünyanın farklı bölgelerinden listenin üst sıralarında yer alan ülkeler arasından örnek devletler seçilerek, bu devletlerin Çocuk Hakları Komitesi tarafından sunulan nihai gözlem raporlarının incelenmesi ve insani gelişmişlik düzeyi yüksek olarak kabul edilen bu ülkelerin çocuk hakları konusunda ne durumda olduklarının değerlendirilmesi hedeflenmiştir. Araştırma sonuçları, çocuk hakları alanında hala önemli gelişmelerin gerektiğini ortaya koymaktadır.

Çelik ve Yalçın (2019) tarafından yapılan çalışmada, sosyal hizmet alanında çocukların katılım hakkını ele almışlardır. Bu araştırma, çocukların sosyal hizmetlerde karar alma süreçlerine katılımını ve bunun hizmet kalitesine etkilerini incelemiştir. Araştırma, sosyal hizmetlerde çocukların katılımının, çocukların daha sağlıklı bir şekilde desteklenmesine ve rehabilitasyon süreçlerinin daha etkili olmasına katkı sağladığını bulmuştur. Ayrıca, çocukların katılım hakkının sosyal hizmetlerde tam olarak uygulanmadığı ancak bu alanda geliştirilmesi gereken uygulamalar olduğu ifade edilmiştir.

İnce ve Aydoğan (2018) tarafından yapılan çalışmada, Türkiye'de çocukların toplumsal katılım hakkını incelemiştir. Araştırma, çocukların toplumsal olaylara ve projelere katılımı ile ilgili uygulamaları ve bu uygulamaların etkilerini araştırmıştır. Çalışmada, çocukların toplumsal hayata katılımının genellikle sınırlı olduğu ve toplumsal etkinliklerde çocukların yer almasının teşvik edilmesi gerektiği sonucuna varılmıştır. Özellikle çocukların fikirlerini açıkça ifade etmelerine olanak tanıyan projelerin artırılmasının faydalı olacağı vurgulanmıştır.

Fazlıoğlu (2007) tarafından yapılan araştırmada, ilköğretim okullarındaki öğretmen ve yöneticilerin Çocuk Hakları Sözleşmesi maddelerine özel yaşamlarında ve

okul ortamında ne ölçüde önem verdiklerini ve bu hakları ne düzeyde uyguladıklarını incelemeyi amaçlanmıştır. Araştırmanın örneklemini 318 öğretmen ve 50 yönetici oluşturmaktadır. Araştırma sonuçlarına göre, öğretmenler ve yöneticiler arasında çocuk haklarına ilişkin bilinç düzeyi açısından belirgin bir fark bulunmamaktadır. (Fazlıoğlu, 2007).

Demirtaş ve Çolak (2017) tarafından yapılan çalışmada, çocukların aile içindeki karar alma süreçlerine katılımını incelemişlerdir. Araştırmada, çocukların ailedeki kararlar alınırken görüşlerinin ne kadar dikkate alındığı ve bunun aile içindeki ilişkiler üzerindeki etkileri ele alınmıştır. Çalışma, çocukların aile içinde karar alma süreçlerine katılımının, onların aile bağlarını güçlendirdiğini ve çocukların kendilerini daha değerli hissetmelerini sağladığını bulmuştur. Ayrıca, çocukların ailedeki kararlar hakkında görüş bildirmelerinin onların özgüvenlerini artırdığı vurgulanmıştır.

Dinç (2015) tarafından yapılan araştırmada, 5-6 yaş aralığındaki çocukların ebeveynlerinin çocuk haklarına ilişkin görüşlerini, çocuk hakları eğitimine yönelik uygulamalarını ve bu uygulamalar sırasında karşılaştıkları sorunları ortaya koymak amaçlanmıştır. Araştırma, 15 anne ve 15 baba olmak üzere toplam 20 ebeveyni kapsamaktadır. Araştırma sonuçları, ebeveynlerin çocukların ifade etme, seçme ve karar verme ile kendilerine veya başkalarına zarar vermediği sürece istediklerini yapabilme haklarından bahsettiklerini göstermektedir.

Türkyılmaz (2015) çalışmasında, yerel yönetimlerin çocukların katılım hakkını ne ölçüde tanıdığını ve uyguladığını incelemiştir. Bu çalışmada, Türkiye'deki yerel yönetimlerin çocuklar için sunduğu katılım fırsatları ve bu fırsatların etkinliği araştırılmıştır. Çalışma, Türkiye'deki yerel yönetimlerin çocukların katılım hakkını genellikle teorik olarak benimsediğini ancak uygulama noktasında yetersiz kaldığını ortaya koymuştur. Belediye çocuk meclisleri gibi uygulamaların sınırlı olduğu ve çocukların yerel karar alma süreçlerine dahil edilmelerinin daha fazla teşvik edilmesi gerektiği ifade edilmiştir.

Yıldırım ve Yılmaz (2014) tarafından yapılan çalışmada, Türkiye'de çocuk hakları konusundaki farkındalığı artırmaya yönelik bir araştırma yapmış ve çocukların toplumsal katılım hakkını incelenmiştir. Araştırma, Türkiye'deki çocukların karar alma süreçlerine katılımının, genel olarak yetersiz olduğunu göstermiştir. Çocukların hakları konusunda

ailelerin ve öğretmenlerin farkındalıklarının arttığı ancak çocukların toplumsal hayatta aktif olarak yer almaları için daha fazla fırsat yaratılması gerektiği belirtilmiştir.

Özdemir (2012) çalışmasında çocukların eğitim süreçlerine katılım hakkını ele almıştır. Bu araştırma, çocukların okullarda eğitimle ilgili kararlar alırken ne derece katılımcı olduklarını incelemiştir. Okullarda çocukların katılımının genellikle sınırlı olduğunu, ancak öğrenci meclisleri gibi yapılar aracılığıyla katılım sağlanabileceğini belirtmiştir. Ayrıca, eğitimde çocukların fikirlerinin dikkate alınmasının, onların akademik başarıları üzerinde olumlu etkiler yarattığı sonucuna ulaşılmıştır.

Kent Kükürtcü (2011) tarafından yapılan “5-6 yaş çocukların ailelerinin ve öğretmenlerinin kullandıkları disiplin yöntemlerinin çocuk hakları ile ilişkisinin incelenmesi” isimli çalışmada, anne-babalar ve öğretmenlerin çocukların istenmeyen davranışları karşısında kullandıkları disiplin yöntemlerini tespit etmek ve bu yöntemlerin Çocuk Hakları Sözleşmesi ile ne kadar uyumlu olduğunu incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma sonucunda, anne-babalar ve öğretmenlerin Çocuk Merkezli Demokratik Yöntemlere eğilimli olmalarına rağmen, bazı disiplin yöntemlerinin Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin 2., 3., 5., 12., 18., 19., 28., 29., 31., 37. ve 42. maddeleriyle çeliştiği tespit edilmiştir.

Yavuzer (2010) çalışmasında, Türkiye’deki gençlik politikalarında çocukların katılım haklarının nasıl entegre edildiğini incelemiştir. Araştırmada, çocukların ve gençlerin toplumsal karar alma süreçlerine katılımının yetersiz olduğu ancak son yıllarda bazı ilerlemeler kaydedildiği bulunmuştur. Gençlik merkezlerinin çocukların görüşlerini toplamak için kullanılabileceği, ancak bu mekanizmaların henüz tam anlamıyla işlevsel olmadığı belirtilmiştir.

Demokratik tutumlar çocuklarda özgüven, sosyal beceri ve akademik başarıyı desteklerken, otoriter tutumlar kaygı, uyum sorunları ve düşük başarıya yol açmaktadır. Ebeveynlerin eğitim düzeyi ve bilinçli katılımı, çocukların bilişsel ve psikolojik gelişiminde kritik rol oynamaktadır. Kültürel farklılıklar ebeveyn tutumlarını ve çocuk gelişimi üzerindeki etkilerini şekillendirmektedir. Türkiye’deki çalışmalar, demokratik tutumların çocuklarda sosyal uyum ve psikolojik sağlığı geliştirdiğini göstermektedir. Baskıcı tutumlar, çocuklarda içe kapanıklık ve sosyal uyum sorunlarına neden olmaktadır. Yerel yönetimlerin ve okulların çocukların katılım haklarını uygulamada yetersiz kaldığı tespit edilmiştir. Çocukların karar alma süreçlerine dahil edilmesi,

akademik başarı ve motivasyonu artırmaktadır. Çocuk hakları eğitimi, çocukların demokratik bilincini ve toplumsal sorumluluklarını güçlendirmektedir. Çocukların politik ve toplumsal katılımı, daha eşitlikçi ve kapsayıcı kararların alınmasına katkıda bulunmaktadır. Çocukların aile içindeki kararlara katılımı, özgüven ve aile bağlarını güçlendirmektedir. Eğitim süreçlerinde çocukların fikirlerine yeterince yer verilmediği, ancak bunun önemli faydalar sağlayabileceği belirtilmektedir. Sosyal hizmetlerde çocukların katılımının rehabilitasyon süreçlerini etkili hale getirdiği vurgulanmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

1. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu bölümde araştırmanın modeli, araştırmanın evren ve örnekleme, veri toplama araçları, veri toplama süreci ve verilerin analizi ile ilgili bilgiler bulunmaktadır.

1.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ

Bu çalışma, karma yöntem kullanılarak yürütülmüştür. 1990'ların başlarından itibaren karma yöntem araştırması, sosyal bilimler alanında bağımsız ve ayrı bir disiplin olarak değerlendirilmeye başlanmıştır. Karma yöntem araştırma paradigması üzerine yapılan metodolojik incelemeler, son yıllarda yayımlanan birçok makale ve kitapta geniş yer bulmuştur (Brewer & Hunter, 1989; Greene vd., 1989; Reichardt & Rallis, 1994; Newman & Benz, 1998; Patton, 2002; Creswell, 2003; Johnson & Christensen, 2004 akt. Baki & Gökçek, 2012). Karma yöntem, araştırmacının bir araştırma sürecinde ya da ardışık çalışmalarda nitel ve nicel yöntemleri, yaklaşımları ve kavramları bir araya getirmesi olarak tanımlanır (Creswell & Plano, 2007). Nitel ve nicel verilerin tek bir çalışmada toplanması, analiz edilmesi ve yorumlanmasıdır (Leech vd., 2009). Genel olarak, bu yaklaşım nitel ve nicel araştırma yöntemlerini harmanlayarak her iki yöntemin zayıf yönlerini en aza indirmeyi hedefler. Araştırmacının hem nitel hem de nicel verilere ulaşabildiği durumlarda, bu yöntemin en uygun seçenek olduğu kabul edilmektedir (Creswell, 2013).

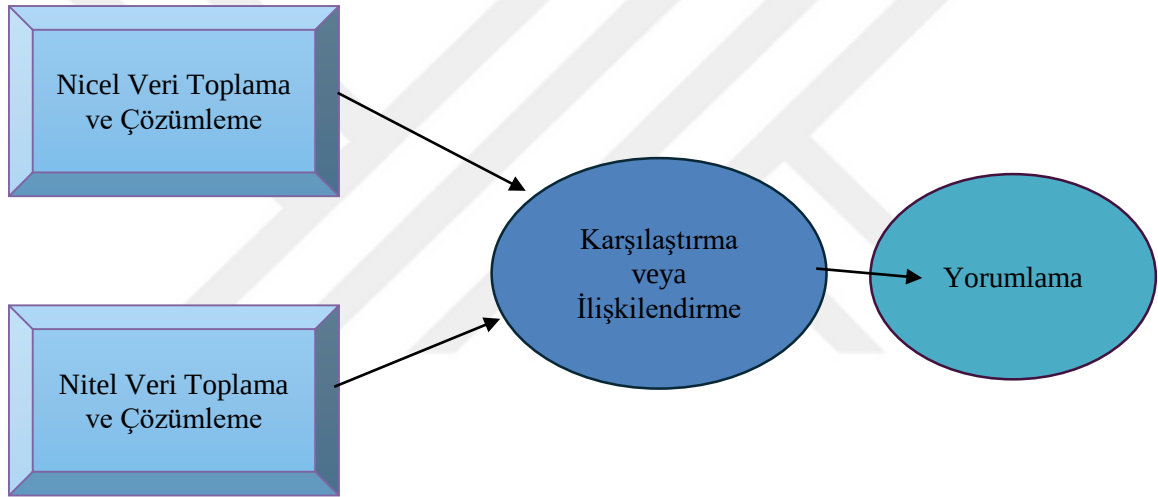
Teddlie ve Tashakkori (2003)'e göre, gerçek bir karma yöntem metodolojisi belirli özelliklere sahip olmalıdır. Öncelikle, çalışmanın tüm aşamalarında birden fazla yöntemin bir araya getirilmesi gereklidir; bu aşamalar problemin belirlenmesi, veri toplama, veri analizi ve sonuçların yazımı süreçlerini kapsar. Ayrıca, verilerin ve analizlerin birbirine dönüştürülmesi gerekir; örneğin, nitel verilerin içerik analizi yapıldıktan sonra bu verilerin nicelleştirilmesi ve ardından nicel bir analizin gerçekleştirilmesi gereklidir.

Creswell ve Plano Clark (2014) araştırma desenlerini, bilimsel çalışmalarda veri toplama, analiz etme, yorumlama ve sonuçları raporlama süreçlerini kapsayan yöntemler olarak tanımlamaktadır. Karma yöntemle ilgili literatürde çeşitli desen yaklaşımlarının bulunduğunu vurgulayan yazarlar, bu yaklaşımların genel olarak tipoloji tabanlı ve dinamik olmak üzere iki ana kategori altında incelenebileceğini ifade etmektedir.

Creswell ve Plano Clark (2014), tipoloji tabanlı yaklaşımlarını altı temel kategori altında sınıflandırmıştır. Bu kategoriler yakınsayan paralel desen, açıklayıcı sıralı desen, keşfedici sıralı desen, iç içe karma desen, dönüştürücü desen ve çok aşamalı desenden oluşmaktadır.

Bu araştırmada, nicel ve nitel verilerin eşit derecede öneme sahip olması, verilerin birlikte değerlendirilip yorumlanması nedeniyle yakınsayan paralel desen kullanılmıştır. Yakınsayan paralel desen; birbirinden bağımsız tutulan nicel ve nitel yöntemlerin eşit derecede önemsenerek her aşamada eş zamanlı uygulandığı, veri çözümlemelerinin bağımsız yapıldığı ve son aşama olan yorumlama sürecinde bu sonuçların birleştirildiği bir desen türü olarak tanımlanmıştır (Creswell & Plano Clark, 2014).

Şekil 2. Yakınsayan Paralel Desen

Kaynak: Özdemir vd., 2021.

Bu desende araştırmacı beraber topladığı nitel ve nicel verileri ayrı ayrı analiz eder ve bulguların birbirini doğrulayıp doğrulamadığına bakar. Yakınsayan paralel desende verilere eşit öncelik verilir; çözümleme sırasında nitel ve nicel veriler birbirinden ayrı tutulur ve daha sonra genel yorum yapmak için sonuçlar birleştirilir (Mazlum & Atalay Mazlum, 2017). Ebeveynlerin çocukların katılım hakkına ilişkin görüşlerinin hangi düzeyde olduğu nicel veriler ile ölçülürken, nitel veriler ile görüşler de alınarak bu değişimin altında yatan gerekçe ve detaylar ortaya konulmuştur.

Yakınsayan paralel desen olan bu araştırmanın nicel boyutunda tarama modeli kullanılarak anne babaların çocukların katılım hakkına ilişkin farkındalık düzeyleri belirlenmiştir. Tarama modeli bir grubun belirli özelliklerini ölçmeyi amaçlayan bir araştırma modelidir (Büyüköztürk vd., 2018). Araştırmanın nitel boyutunda ise temel nitel araştırma kullanılmıştır. Temel nitel araştırmasında belirli bir zaman içerisinde

sınırlandırılmış bir ya da birkaç durum, çoklu kaynakları içeren veri toplama araçları ile derinlemesine incelenir (Creswell, 2013). Bu araştırmada, anne babaların çocukların katılım hakkına yönelik görüşleri derinlemesine incelenmesi amaçladığı için temel nitel araştırması kullanılmıştır.

1.2. ARAŞTIRMANIN EVREN VE ÖRNEKLEMİ

Bu araştırmanın evrenini 2024-2025 eğitim-öğretim döneminde Afyonkarahisar il merkezinde bulunan, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı resmi bağımsız anaokulları ve ilkokulların anasınıflarında öğrenim görmekte olan 48-66 aylık çocukların ebeveynleri oluşturmaktadır. Afyonkarahisar İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden alınan bilgiler doğrultusunda 2024-2025 eğitim öğretim yılında Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı resmi bağımsız anaokulları ve ilkokulların anasınıflarında öğrenim görmekte olan 48-66 aylık çocukların anne babaları olan toplam 4371 kişi bu araştırmanın ulaşılabilir evrenini oluşturmaktadır. Araştırmanın örnekleme ise çocukları 6 ayrı anaokuluna devam eden toplam 200 anne baba dahil edilmiştir. Araştırmanın örneklem sayısını belirlemek için uygun örneklem büyüklükleri tablosu incelenmiş, ulaşılabilir evrenden rastgele örnekleme yöntemi ile örneklem belirlenmiştir. Nicel boyutta araştırmaya katılan anne babalara ilişkin demografik bilgiler Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. Nicel Boyutun Çalışma Grubuna İlişkin Demografik Özellikler

Değişkenler		n	%
Ebeveyn Cinsiyeti	Kadın	154	77
	Erkek	46	23
Ebeveyn Yaşı	30 ve altı	29	14,5
	31-35	87	43,5
	36-40	64	32
	41 ve üzeri	20	10
Ebeveyn Medeni Durumu	Evli	167	83,5
	Bekar	33	16,5
Ebeveyn Mesleği	Memur	67	33,5
	İşçi	45	22,5
	Çalışmıyor	63	31,5
	Serbest Meslek	25	12,5
Ebeveyn Öğrenim Düzeyi	Ortaokul	9	4,5
	Lise	53	26,5
	Lisans	105	52,5
	Lisans üstü	33	16,5

Tablo 2 (Devam). Nicel Boyutun Çalışma Grubuna İlişkin Demografik Özellikler

Değişkenler		n	%
Çocuğun Cinsiyeti	Kız	93	46,5
	Erkek	107	53,5
Çocuğun yaşı	36-48 ay	72	36
	49-60 ay	52	26
	61-66 ay	54	27
	67-72 ay	22	11
Çocuğun Daha önceden okula gitme durumu	Evet	118	59
	Hayır	82	41

Tablo 2'ye göre, araştırmaya katılan anne babaların %77'si kadın ve %23'ü erkektir. Anne babaların %14,5'i 30 ve altı yaşında, %43,5'i 31-35 yaş arasında, %32'si 36-40 yaş arasında ve %10'u 41 yaş ve üzerindedir. Anne babaların medeni durumlarına bakıldığında %83,5'i evli iken %16,5'i bekardır. Anne babaların %33,5'i memur, %22,5'i işçi, %31,5'i çalışmıyor ve %12,5'i serbest mesleğe sahiptir. Anne babaların %4,5'i ortaokul, %26,5'i lise, %52,5'i lisans, %16,5'i lisans ve üzeri ve %3'ü doktora mezunudur.

Araştırmanın nitel boyutundaki çalışma grubunu ise, kolay ulaşılabilir durum örnekleme ile belirlenmiş olup, nicel boyutta yer alan anne babalardan toplam 6 anne baba yer almıştır. Nitel boyutta araştırmaya katılan anne babalara ilişkin demografik bilgiler Tablo 3'de verilmiştir.

Tablo 3. Nitel Boyutun Çalışma Grubuna İlişkin Demografik Özellikleri

Kod	Cinsiyet	Yaşı	Öğrenim Düzeyi	Meslek
K1	Kadın	32	Lisans	Öğretmen
K2	Kadın	35	Lisans	Öğretmen
K3	Kadın	36	Lisans	İşçi
K4	Kadın	30	Lisans	Öğretmen
K5	Erkek	32	Lise	İşçi
K6	Kadın	35	Lisans	Ev hanımı

Tablo 3'e göre, çalışma grubunda beşi anne, biri baba olmak üzere toplam 6 katılımcı yer almaktadır. Annelerin hepsi lisans mezunu, baba lise mezunudur. Annelerden üçü öğretmen, biri işçi, biri ev hanımı iken baba işçidir.

1.3. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Araştırmada çocukların ve ailelerin demografik özelliklerinin belirlenebilmesi için araştırmacı tarafından hazırlanan Genel Bilgi Formu, anne babaların çocukların katılım hakkına yönelik görüşlerinin belirlenmesi için Coşgun (2019) tarafından geliştirilen Çocuk Katılımı Ölçeği ve Akyol (2020b) tarafından geliştirilen Ebeveyn Görüşme Formu kullanılmıştır.

1.3.1. Genel Bilgi Formu

Genel bilgi formu, araştırma kapsamında yer alacak ebeveynler hakkında bilgi almak amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Bu formda, çalışma grubunu oluşturan ebeveynlerin; cinsiyeti, yaşı, eğitim düzeyi, mesleği, ayrıca, ailelerin okul öncesi eğitim kurumuna devam eden çocuklarının yaş ve cinsiyetini belirlemeye yönelik sorular bulunmaktadır.

1.3.2. Çocuk Katılımı Ölçeği

Çocuk Katılımı Ölçeği (ÇKÖ) Coşgun (2019) tarafından ebeveynlerin çocukların katılımı hakkına yönelik görüşlerinin belirlenmesi amacıyla geliştirilmiştir. Çocuk Katılımı Ölçeği beşli likert tipinde, toplam 23 maddeden oluşmaktadır. Ölçek, katılımı manipülasyon (9 madde) katılımı saygı duyma (5 madde) ve katılımı paydaş olma (9 madde) olmak üzere toplam 3 alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçek; Engelleyici Kontrol (8 madde), Dikkat (9 madde) ve Çalışma Belleği (5 madde) olmak üzere 3 alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçekten alınabilecek minimum puan 23, maksimum puan ise 115'tir. Araştırmacı tarafından madde havuzu hazırlanmış ve uzman görüşüne sunulmuştur. Uzmanların dönütleri sonrasında 6 madde ölçekten çıkarılmıştır. Ölçeğin geçerliğine ilişkin kanıtlar farklı örneklemeler üzerinde hesaplanan hem açıklayıcı hem de doğrulayıcı faktör analizi ile toplanmıştır. 1115 kişiden oluşan ön uygulama örnekleminin KMO değeri .87 olarak hesaplanmıştır ve Barlett testi istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p=0,000$). Ölçeğin genel faktör doyumu değerlendirilmesinde McDonald ω güvenirlik katsayısından faydalanılmıştır. Çocuk Katılımı Ölçeği'nin genel faktör doyumunun incelenmesinde McDonald ω güvenirlik katsayısı kullanılmıştır. McDonald's ω güvenirlik katsayısının $\omega = 0,68$ ile $\omega = 0,74$ arasında değiştiği gözlemlenmiştir. Bu bulgular ışığında, ölçek maddelerinden elde edilen puanların güvenilir olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu çalışma kapsamında yapılan Cronbach Alpha katsayıları; Manipülasyon

alt boyutu için .75, Saygı alt boyutu için .56, Paydaş alt boyutu için .80 ve tüm ölçek için .81 olarak bulunmuştur.

1.3.3. Ebeveyn Görüşme Formu

Ebeveyn Görüşme Formu, Akyol (2020b) tarafından anne babaların çocukların evde ve okulda katılım hakkına yönelik görüşlerini belirlemek amacıyla geliştirilmiştir. Görüşme formunda toplam sekiz açık uçlu soru yer almaktadır.

1.4. VERİ TOPLAMA SÜRECİ

Araştırma kapsamında Afyon Kocatepe Üniversitesi Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kurulundan izin alınmıştır (EK 1). Daha sonra Afyonkarahisar İl Milli Eğitim Müdürlüğünden gerekli izinler alınmıştır (EK 2). Daha sonra belirlenen okullara gidilerek, okul müdürü ve öğretmenlerinden gerekli izinler alınmıştır. Örneklem grubundaki anne babalar araştırmanın amacı hakkında bilgilendirilmiştir. Katılımcılara toplanan verilerin yalnızca araştırmanın amacı için kullanılacağı, başka herhangi bir kurum ya da kişi ile paylaşılmayacağı belirtilmiştir. Uygulamaya başlamadan önce araştırmaya katılmanın zorunlu olmadığı ifade edilerek araştırma grubunun yalnızca gönüllü katılımcılardan oluşması sağlanmıştır. Genel Bilgi Formu ve Çocuk Katılımı Ölçeği öğretmenler aracılığıyla anne babalara gönderilmiş ve anne babalar tarafından doldurulmuştur. Anne babalardan ölçeği bir hafta içinde doldurmaları istenmiş ve bir hafta sonra araştırmacı tarafından toplanılmıştır.

Araştırmanın nitel kısmında yapılacak olan görüşmeler için katılımcı anne babalar araştırma hakkında bilgilendirilmiş ve gönüllü olduğunu söyleyen anne babalar ile yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Anne babaların uygun oldukları tarihler önceden belirlenmiş ve görüşme tarihleri için bir zaman çizelgesi oluşturulmuştur. Bu zaman çizelgesine göre görüşmeler okulun öğretmenler odasında gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler yaklaşık olarak 20-25 dakika sürmüş ve tüm katılımcılar ses kaydına izin verdikleri için bütün görüşmeler kayıt altına alınmıştır

1.5. VERİLERİN ANALİZİ

Bu araştırmanın nicel kısmından elde edilen veriler SPSS 21 programı kullanılarak değerlendirilmiştir. Anne babalara ve çocuklarına ilişkin demografik özelliklerin değerlendirilmesinde frekans ve yüzde gibi betimsel istatistikler kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen verilerin normal dağılıma sahip olup olmadığını

belirlemek için çarpıklık ve basıklık katsayılarına bakılmıştır. Ölçek alt boyutlarının ve toplamının basıklık ve çarpıklık değerleri Tablo 4’te verilmiştir.

Tablo 4. Basıklık ve Çarpıklık Değerleri Tablosu

		N	Çarpıklık (Skewness)	Basıklık (Kurtosis)
Çocuk Katılım Ölçeği	Manipülasyon	200	-,198	.082
	Saygı	200	-1,246	1,341
	Paydaş	200	-,457	-,564
	Toplam	200	-,245	-,047

Tablo 4’e göre basıklık ve çarpıklık değerleri incelendiğinde, değerlerin -1,5 ile +1,5 arasında olduğu tespit edilmiştir. Sosyal bilimlerde verilerin bu iki değer arasında olması verilerin dağılımının normal dağılım kabul edilmesi için yeterlidir (Tabachnick & Fidell, 2013). Ayrıca verilerin dağılımının Q-Q plot grafiğine göre de normal dağılım gösterdiği belirlenmiştir. Yapılan istatistiksel analizlerde anlamlılık düzeyi 0,05 olarak belirlenmiştir. Araştırmanın verileri normal dağılım gösterdiği için istatistiksel analizlerde parametrik testler kullanılmıştır.

Anne babalara ve çocuklarına ilişkin demografik özellikleri değerlendirmek amacıyla standart sapma, aritmetik ortalama, yüzde ve frekans gibi betimsel istatistikler kullanılmıştır. Veri setinde normallik ölçütlerini sağlayan boyutların puanlarının çeşitli demografik özelliklere göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirleyebilmek için bağımsız değişkenlerin kategori sayısına göre bağımsız örneklem T-testi, Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) kullanılmıştır. Ayrıca gruplar arası anlamlı fark çıkan maddelerde farkın hangi gruplar arasında olduğunu belirleyebilmek için Tukey testinden yararlanılmıştır.

Bu araştırmanın nitel kısmından elde edilen verilerin analizinde içerik analizi kullanılmıştır. Kuckartz (2019) tarafından geliştirilen içerik analizi basamakları (a) verilerin hazırlanması, (b) görüşme formunda yer alan sorulara uygun ana temaların belirlenmesi, (c) ana temalara uygun verilerin kodlanması, (d) alt temaların belirlenmesi, (e) verilerin yorumlanması ve (f) raporlaştırma gerçekleştirilmiştir. Birinci aşamada, elde edilen veriler düzenlenmiş ve yazılı metinlere dönüştürülen görüşmeler bir ön izlemeyden geçirilmiştir. İkinci aşamada, görüşme dökümlerinden yola çıkılarak araştırmacı ve bağımsız başka bir araştırmacı tarafından ana temalar belirlenmiş, üçüncü aşamada temalar doğrultusunda veriler kodlanmış, dördüncü aşamada kodlamalardan yola çıkılarak ana temalara uygun alt temalar oluşturulmuştur. Belirlenen temalar ve alt

temalar dışında, ayrı bir temanın oluşmadığı hakkında araştırmacılar tarafından görüş birliğine varılmıştır. Ayrıca bağımsız bir uzman kod ve temaları yeniden gözden geçirmiş ve temalar hakkında hep birlikte fikir birliği sağlanmıştır. Beşinci aşamada, temalar doğrultusunda elde edilen bulgular yorumlanmış ve altıncı aşamada sonuçlar raporlaştırılmıştır.

Bu araştırmada inandırıcılığın sağlanması için uzun süreli etkileşim, derinlemesine veri toplama, katılımcı teyidi ve uzman incelemesi gibi stratejiler kullanılmıştır (Lincoln & Guba, 1986, Akt. Yıldırım ve Şimşek, 2016). Araştırmacı görüşme dökümlerini birkaç kez okuyup, gözden geçirmiş, veri kaynakları ile uzun süreli etkileşim içinde olmuştur. Araştırmada kapsamında kurumlardan alınan izinler araştırmada belirtilmiştir. Araştırmanın katılımcılarına gerekli bilgilendirmeler yapılmış ve onam formları sunularak katılımcı teyitleri de sağlanmıştır. Anne babaların görüşlerinden doğrudan alıntılar yapılmış ve alıntılarda etik unsurlar doğrultusunda katılımcıların isimleri kullanılmadan K1, K2, vb. şeklinde kodlanmıştır (Creswell, 2013). Araştırmanın güvenilirliği için iki bağımsız araştırmacı tarafından görüşme dökümleri tek tek okunmuş ve kodlamalar yapılmıştır. Kodlayıcılar arasındaki güvenilirliği hesaplamak için Miles ve Huberman'ın (1994) önerdiği güvenilirlik formülü kullanılmıştır (Güvenirlik=Görüş Birliği/(Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı). Kodlayıcılar arası güvenilirlik ise .84 olarak hesaplanmıştır.

2. ARAŞTIRMANIN BULGULARI

Bu bölümde anne babaların çocukların katılım hakkına yönelik görüşlerinin belirlenmesi için elde edilen nicel ve nitel veriler iki ayrı başlıkta sunulmuştur.

2.1. ARAŞTIRMANIN NİCEL VERİLERİNE İLİŞKİN BULGULAR

Bu kısımda, araştırma sürecinde elde edilen nicel bulgulara ve bulgular doğrultusunda geliştirilen yorumlara yer verilmiştir.

Tablo 5'te anne babaların Çocuk Katılım Ölçeğinden almış oldukları puanların betimsel istatistik sonuçlarına yer verilmiştir

Tablo 5. Çocuk Katılım Ölçeğine İlişkin Betimsel İstatistik Sonuçları

		N	Min.	Max.	$\bar{X}$	ss
Çocuk Katılım Ölçeği (ÇKÖ)	Manipülasyon	200	11	43	28,80	5,82
	Saygı	200	16	25	23,53	1,75
	Paydaş	200	27	45	38,69	4,14
	Toplam	200	65	113	91,02	9,01

Tablo 5 incelendiğinde anne babaların ÇKÖ Manipülasyon alt boyutu puan ortalamaları 28,80, Saygı alt boyutu puan ortalamaları 23,53 ve Paydaş alt boyutu puan ortalamaları ise 38,69'dur. Anne babaların, ÇKÖ toplam puan ortalamaları ise 91,02'dir.

Anne babaların çocukların katılım haklarına yönelik görüşlerinin çocuk cinsiyeti değişkenine göre incelendiği analiz sonuçlarına Tablo 6'da yer verilmiştir.

Tablo 6. Anne Babaların Çocuklarının Cinsiyetlerine Göre ÇKÖ Puanlarına İlişkin Bağımsız Örneklem T-Testi Sonuçları

Çocuk Katılım Ölçeği	Çocuk Cinsiyeti	N	$\bar{X}$	ss	sd	t	p
Manipülasyon	Kız	93	28,65	6,25	198	-,325	,745
	Erkek	107	28,92	5,45			
Saygı	Kız	93	23,66	1,66	198	,992	,323
	Erkek	107	23,42	1,82			
Paydaş	Kız	93	38,60	4,52	198	-,278	,781
	Erkek	107	38,76	3,81			
Toplam	Kız	93	90,92	9,83	198	-,145	,885
	Erkek	107	91,11	8,27			

Tablo 6 incelendiğinde anne babaların ÇKÖ alt boyutlarından ve ölçek toplamından elde edilen puanların çocukların cinsiyetlerine göre anlamlı düzeyde farklılık göstermediği belirlenmiştir ($p > .05$). Bu sonuca göre çocukların cinsiyetlerinin anne babaların çocukların katılım hakkına yönelik görüşlerini etkileyen bir değişken olmadığı görülmektedir.

Anne babaların çocukların katılım haklarına yönelik görüşlerinin çocuk yaşı değişkenine göre incelendiği analiz sonuçlarına Tablo 7'de yer verilmiştir

Tablo 7. Anne Babaların Çocuklarının Yaşlarına Göre ÇKÖ Puanlarına İlişkin ANOVA Testi Sonuçları

Çocuk Katılım Ölçeği	Çocuk Yaşı	N	$\bar{X}$	ss	Varyansın Kaynağı	Kareler Topl.	sd	Kareler Ort.	F	p
Manipülasyon	36-48 ay	86	28,68	5,43	Grp. arası	8,40	3	2,80	,081	,970
	49-60 ay	38	28,60	6,97	Grp. içi	6751,59	196	34,44		
	61-66 ay	65	29,09	5,77	Toplam	6760,00	199			
	67-72 ay	11	28,63	5,55						
Saygı	36-48 ay	86	23,72	1,67	Grp. arası	20,87	3	6,95	2,316	,077
	49-60 ay	38	23,02	1,99	Grp. içi	588,88	196	3,00		
	61-66 ay	65	23,44	1,74	Toplam	609,75	199			
	67-72 ay	11	24,36	,92						
Paydaş	36-48 ay	86	38,94	3,98	Grp. arası	95,60	3	31,86	1,875	,135
	49-60 ay	38	39,60	3,83	Grp. içi	3331,17	196	16,99		
	61-66 ay	65	38,13	4,53	Toplam	3426,78	199			
	67-72 ay	11	36,81	3,54						
Toplam	36-48 ay	86	91,34	8,29	Grp. arası	34,62	3	11,54	,140	,936
	49-60 ay	38	91,23	9,49	Grp. içi	16122,25	196	82,25		
	61-66 ay	65	90,67	9,85	Toplam	16156,87	199			
	67-72 ay	11	89,81	8,44						

Tablo 7 incelendiğinde anne babaların ÇKÖ alt boyutlarından ve ölçek toplamından elde edilen puanların çocukların yaşlarına göre anlamlı düzeyde farklılık göstermediği belirlenmiştir ($p > .05$). Bu sonuca göre çocukların yaşlarının anne babaların çocukların katılım hakkına yönelik görüşlerini etkileyen bir değişken olmadığı görülmektedir.

Anne babaların çocukların katılım haklarına yönelik görüşlerinin çocukların daha önceden okula gitme durumları değişkenine göre incelendiği analiz sonuçlarına Tablo 8’de yer verilmiştir.

Tablo 8. Anne Babaların Çocuklarının Daha Önceden Okula Gitme Durumlarına Göre ÇKÖ Puanlarına İlişkin Bağımsız Örneklem T-Testi Sonuçları

Çocuk Katılım Ölçeği	Daha Önceden Okula Gitme Durumu	N	$\bar{X}$	ss	sd	t	p
Manipülasyon	Gitti	118	29,34	5,78	198	1,600	,111
	Gitmedi	82	28,01	5,84			
Saygı	Gitti	118	23,38	1,86	198	-1,494	,137
	Gitmedi	82	23,75	1,56			

Tablo 8 (Devam). Anne Babaların Çocuklarının Daha Önceden Okula Gitme Durumlarına Göre ÇKÖ Puanlarına İlişkin Bağımsız Örneklem T-Testi Sonuçları

Çocuk Katılım Ölçeği	Daha Önceden Okula Gitme Durumu	N	$\bar{X}$	ss	sd	t	p
Paydaş	Gitti	118	38,16	4,17	198	-2,147	,033*
	Gitmedi	82	39,43	4,01			
Toplam	Gitti	118	90,89	9,50	198	-,238	,812
	Gitmedi	82	91,20	8,29			

Tablo 8 incelendiğinde anne babaların ÇKÖ manipülasyon, saygı alt boyutlarından ve ölçek toplamından elde edilen puanların çocukların daha önceden okula gitme durumlarına göre anlamlı düzeyde farklılık göstermediği belirlenmiştir ($p > .05$). Tablo 7'ye göre, paydaş alt boyutundan elde edilen puanların çocukların daha önceden okula gitme durumlarına göre anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği belirlenmiştir ($p < .05$). Çocuğu daha önceden okula gitmeyen anne babaların paydaş alt boyutu puan ortalamaları ($\bar{X}=39,43$), çocuğu daha önceden okula giden ebeveynlerin puan ortalamalarından ($\bar{X}=38,16$) yüksektir.

Anne babaların çocukların katılım haklarına yönelik görüşlerinin cinsiyet değişkenine göre incelendiği analiz sonuçlarına Tablo 9'da yer verilmiştir.

Tablo 9. Anne Babaların Cinsiyetlerine Göre ÇKÖ Puanlarına İlişkin Bağımsız Örneklem T-Testi Sonuçları

Çocuk Katılım Ölçeği	Cinsiyet	N	$\bar{X}$	ss	sd	t	p
Manipülasyon	Kadın	154	28,62	5,76	198	-,783	,434
	Erkek	46	29,39	6,06			
Saygı	Kadın	154	23,53	1,68	198	-,037	,970
	Erkek	46	23,54	1,97			
Paydaş	Kadın	154	38,57	4,13	198	-698	,486
	Erkek	46	39,06	4,23			
Toplam	Kadın	154	90,73	8,70	198	-,836	,404
	Erkek	46	92,00	9,99			

Tablo 9 incelendiğinde anne babaların ÇKÖ alt boyutlarından ve ölçek toplamından elde edilen puanların cinsiyetlerine göre anlamlı düzeyde farklılık göstermediği belirlenmiştir ($p > .05$). Bu sonuca göre anne babaların cinsiyetlerinin çocukların katılım hakkına yönelik görüşlerini etkileyen bir değişken olmadığı görülmektedir.

Anne babaların çocukların katılım haklarına yönelik görüşlerinin yaş değişkenine göre incelendiği analiz sonuçlarına Tablo 10'da yer verilmiştir.

Tablo 10. Anne Babaların Yaşlarına Göre ÇKÖ Puanlarına İlişkin ANOVA Testi Sonuçları

Çocuk Katılım Ölçeği	Yaş	N	$\bar{X}$	ss	Varyansın Kaynağı	Kareler Topl.	sd	Kareler Ort.	F	p
Manipülasyon	30 ve altı	29	28,68	4,38	Grp. arası	79,45	3	26,48	,777	,508
	31-35	87	28,35	6,20	Grp. içi	6680,54	196	34,08		
	36-40	64	28,90	5,99	Toplam	6760,00	199			
	41 ve üzeri	20	30,55	5,45						
Saygı	30 ve altı	29	23,75	1,47	Grp. arası	22,43	3	7,47	2,496	,061
	31-35	87	23,48	1,80	Grp. içi	587,31	196	2,99		
	36-40	64	23,23	1,87	Toplam	609,75	199			
	41 ve üzeri	20	24,40	1,14						
Paydaş	30 ve altı	29	37,62	4,37	Grp. arası	79,58	3	26,52	1,553	,202
	31-35	87	38,63	4,30	Grp. içi	3347,19	196	17,07		
	36-40	64	38,78	4,18	Toplam	3426,78	199			
	41 ve üzeri	20	40,20	2,41						
Toplam	30 ve altı	29	90,06	8,55	Grp. arası	394,17	3	131,39	1,634	,183
	31-35	87	90,47	9,71	Grp. içi	15762,70	196	80,42		
	36-40	64	90,92	8,79	Toplam	16156,87	199			
	41 ve üzeri	20	95,02	6,19						

Tablo 10 incelendiğinde anne babaların ÇKÖ alt boyutlarından ve ölçek toplamından elde edilen puanların yaşlarına göre anlamlı düzeyde farklılık göstermediği belirlenmiştir ($p > .05$). Bu sonuca göre yaştan anne babaların çocukların katılım hakkına yönelik görüşlerini etkileyen bir değişken olmadığı görülmektedir.

Anne babaların çocukların katılım haklarına yönelik görüşlerinin medeni durum değişkenine göre incelendiği analiz sonuçlarına Tablo 11'de yer verilmiştir

Tablo 11. Anne Babaların Medeni Durumlarına Göre ÇKÖ Puanlarına İlişkin Bağımsız Örneklem T-Testi Sonuçları

Çocuk Katılım Ölçeği	Ebeveyn Medeni Durumu	N	$\bar{X}$	ss	sd	t	p
Manipülasyon	Evli	167	29,21	5,42	198	2,292	,023*
	Bekar	33	26,69	7,29			
Saygı	Evli	167	23,54	1,79	198	,180	,858
	Bekar	33	23,48	1,50			
Paydaş	Evli	167	38,72	4,21	198	,264	,792
	Bekar	33	38,51	3,85			
Toplam	Evli	167	91,48	8,93	198	1,631	,104
	Bekar	33	88,69	9,16			

Tablo 11 incelendiğinde ÇKÖ manipülasyon alt boyutundan elde edilen puanların anne babaların medeni durumlarına göre anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği belirlenmiştir ($p < .05$). Evli anne babaların manipülasyon alt boyutu puan ortalamaları ($\bar{X}=29,21$), bekar anne babaların puan ortalamalarından ($\bar{X}=26,69$) yüksektir. ÇKÖ saygı, paydaş ve ölçek toplamından elde edilen puanların anne babaların medeni durumlarına göre anlamlı düzeyde farklılık göstermediği görülmüştür ($p > .05$).

Anne babaların çocukların katılım haklarına yönelik görüşlerinin meslek değişkenine göre incelendiği analiz sonuçlarına Tablo 12’de yer verilmiştir.

Tablo 12. Anne Babaların Mesleklerine Göre ÇKÖ Puanlarına İlişkin ANOVA Testi Sonuçları

Çocuk Katılım Ölçeği	Ebeveyn Mesleği	N	$\bar{X}$	ss	Varyansın Kaynağı	Kareler Topl.	sd	Kareler Ort.	F	p
Manipülasyon	Memur	67	29,08	5,00	Grp. arası	87,56	3	29,18	,857	,464
	İşçi	45	29,40	6,43	Grp. içi	6672,43	196	34,04		
	Çalışmıyor	63	27,84	6,16	Toplam	6760,00	199			
	Serbest Meslek	25	29,36	5,91						
Saygı	Memur	67	23,44	1,97	Grp. arası	4,81	3	1,60	,520	,669
	İşçi	45	23,42	1,76	Grp. içi	604,94	196	3,08		
	Çalışmıyor	63	23,55	1,66	Toplam	609,75	199			
	Serbest Meslek	25	23,92	1,28						
Paydaş	Memur	67	37,86	3,67	Grp. arası	149,37	3	49,79	2,978	,033* (Tukey) 4>1
	İşçi	45	38,82	4,33	Grp. içi	3277,40	196	16,72		
	Çalışmıyor	63	38,66	4,60	Toplam	3426,78	199			
	Serbest Meslek	25	40,72	3,15						
Toplam	Memur	67	90,40	8,04	Grp. arası	322,69	3	107,56	1,331	,265
	İşçi	45	91,64	10,04	Grp. içi	15834,17	196	80,78		
	Çalışmıyor	63	90,06	9,53	Toplam	16156,87	199			
	Serbest Meslek	25	94,00	7,85						

Tablo 12 incelendiğinde ÇKÖ paydaş alt boyutundan elde edilen puanların anne babaların mesleklerine göre anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği belirlenmiştir ($p < .05$). Serbest mesleğe sahip anne babaların paydaş alt boyutu puan ortalamaları ($\bar{X}=40,72$), memur anne babaların puan ortalamalarından ($\bar{X}=37,86$) yüksektir. ÇKÖ manipülasyon, saygı ve ölçek toplamından elde edilen puanların ebeveynlerin meslek durumlarına göre anlamlı düzeyde farklılık göstermediği görülmüştür ($p > .05$).

Anne babaların çocukların katılım haklarına yönelik görüşlerinin öğrenim düzeyi değişkenine göre incelendiği analiz sonuçlarına Tablo 13’de yer verilmiştir.

Tablo 13. Anne Babaların Öğrenim Düzeylerine Göre ÇKÖ Puanlarına İlişkin ANOVA Testi Sonuçları

Çocuk Katılım Ölçeği	Ebeveyn Eğitim Düzeyi	N	$\bar{X}$	ss	Varyansın Kaynağı	Kareler Topl.	sd	Kareler Ort.	F	p
Manipülasyon	Ortaokul	9	26,22	8,21	Grp. arası	131,83	3	43,94	1,299	,276
	Lise	53	27,96	6,17	Grp. içi	6628,16	196	33,81		
	Lisans	105	29,35	5,56	Toplam	6760,00	199			
	Lisans üstü	33	29,09	5,23						
Saygı	Ortaokul	9	22,66	2,12	Grp. arası	23,34	3	7,78	2,600	,043* (Tukey) 2>1
	Lise	53	24,03	1,41	Grp. içi	586,41	196	2,99		
	Lisans	105	23,36	1,89	Toplam	609,75	199			
	Lisans üstü	33	23,51	1,50						
Paydaş	Ortaokul	9	39,11	4,40	Grp. arası	36,22	3	12,07	,698	,554
	Lise	53	39,15	4,84	Grp. içi	3390,55	196	17,29		
	Lisans	105	38,68	3,71	Toplam	3426,78	199			
	Lisans üstü	33	37,84	4,24						
Toplam	Ortaokul	9	88,00	10,57	Grp. arası	108,70	3	36,23	,443	,723
	Lise	53	91,15	9,92	Grp. içi	16048,17	196	81,87		
	Lisans	105	91,40	8,80	Toplam	16156,87	199			
	Lisans üstü	33	90,45	7,82						

Tablo 13 incelendiğinde ÇKÖ saygı alt boyutundan elde edilen puanların anne babaların öğrenim düzeylerine göre anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği belirlenmiştir ($p < .05$). Lise mezunu anne babaların saygı alt boyutu puan ortalamaları ($\bar{X}=24,03$), ortaokul mezunu anne babaların puan ortalamalarından ($\bar{X}=22,00$) yüksektir. ÇKÖ manipülasyon, paydaş ve ölçek toplamından elde edilen puanların anne babaların eğitim düzeylerine göre anlamlı düzeyde farklılık göstermediği görülmüştür ($p > .05$).

2.2. ARAŞTIRMANIN NİTEL VERİLERİNE İLİŞKİN BULGULAR

Bu kısımda, araştırma sürecinde elde edilen nitel bulgulara ve bulgular doğrultusunda geliştirilen yorumlara yer verilmiştir. Anne babalar ile yapılan görüşmelerin analizinden elde edilen bulgular aşağıda sunulmuştur. Görüşmelerden elde edilen verilerin içerik analizi sonucunda belirlenen ana temalar ve alt temalar aşağıda Tablo 14’de sunulmuştur.

Tablo 14. Ana temalar ve Alt Temalar

Ana Temalar	Alt temalar
Anne babaların çocuk katılımına ilişkin görüşleri	Çocuk katılımı Beceriler
Anne babaların çocukların ailede katılım hakkına ilişkin görüşleri	Ailede katılım Birlikte verilen kararlar Ailenin rolü
Anne babaların çocukların okulda katılım hakkına ilişkin görüşleri	Okulda katılım Okulun rolü Etkinliklere katılım

Tablo 14’e göre, görüşmelerden elde edilen veriler; anne babaların çocuk katılımına ilişkin görüşleri, anne babaların çocukların ailede katılım hakkına ilişkin görüşleri ve anne babaların çocukların okulda katılım hakkına ilişkin görüşleri olmak üzere toplam üç temaya ayrılmıştır. anne babaların çocuk katılımına ilişkin görüşleri teması; çocuk katılımı ve beceriler olmak üzere toplam iki alt temaya ayrılmıştır. Anne babaların çocukların ailede katılım hakkına ilişkin görüşleri teması; ailede katılım, birlikte verilen kararlar ve ailenin rolü olmak üzere toplam üç alt temadan oluşmaktadır. Anne babaların çocukların okulda katılım hakkına ilişkin görüşleri teması ise okulda katılım, okulun rolü ve etkinliklere katılım olmak olarak üç alt temaya ayrılmıştır.

2.2.1. Anne ve Babaların Çocuk Katılımına İlişkin Görüşleri Temasına İlişkin Bulgular

Tablo 15. Anne ve Babaların Çocuk Katılımına İlişkin Görüşleri Teması

Alt Tema	Kategoriler	Katılımcı
Çocuk katılımı	İşbirliği	K1, K4
	İletişim	K1
	Gelişim	K3, K6
	Öğrenme	K3
	Dahil edilmeme	K2, K5
Beceriler	Sosyal ve bilişsel beceri	K2, K3, K4, K5, K6
	Motor beceri	K1, K3, K6
	Özbakım becerisi	K6

Tablo 15’e göre, anne babaların çocuk katılımını işbirliği, iletişim, gelişim, öğrenme ve dahil edilmeme şeklinde tanımladıkları görülmektedir. K3 katılımın gelişim ve öğrenme süreçleri açısından önemini “Hem öğrenip hem sosyalleşmesi açısından katılımın önemli olduğunu düşünüyorum.” şeklinde açıklarken, K1 “Çocuklarla işbirliği

ve iletişim halinde olduklarını düşünüyorum.” diyerek katılımın farklı bir boyutunu vurgulamıştır. Katılımcılardan K6 katılımın gelişim açısından önemini vurgulamıştır:

“Çocuğun katılımı bütün gelişim alanlarını destekleyici bir süreç içeriyor. Çocuk okul öncesi eğitime katıldıkça her yönü ile gelişip serpiliyor. Sosyalleşme becerileri artıyor, dil gelişimi hızlanıyor, uyumlanma becerileri hızlı bir gelişim gösteriyor.”

K2 ise *“Çocukların katılım süreçlerine çok fazla dahil edilmediğini düşünüyorum”* şeklinde görüş bildirmiştir.

Tablo 15’e göre, anne babaların büyük bir kısmı çocuk katılımının gerçekleşmesi için çocuklarda sosyal ve bilişsel becerilerin geliştirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Anne babaların bir kısmı ise motor ve özbakım becerilerinin geliştirilmesi gerektiğini vurgulamıştır. K2 *“Sosyal ve bilişsel becerilerinin gelişmesi ve özgüvenli bir çocuk olması gereklidir diye düşünüyorum.”* şeklinde sosyal ve motor becerilere ve K1 *“Çocukların düşünme ve el becerilerinin geliştirilmesi gerektiğini düşünüyorum.”* diyerek bilişsel ve motor becerilere vurgu yapmıştır. K5 sosyal ve bilişsel becerilerin geliştirilmesi gerektiğine dair düşüncesini

“Sosyal ve bilişsel alanlarda desteklenebilirler.” diyerek belirtmiştir. K6 katılımın gerçekleşmesi için çocukların gelişim alanlarının desteklenmesi gerektiğini açıklamıştır:

“Okula özbakım becerileri yaşının çok gerisinde olarak katılan bir çocuk yaşatlarının yanında kendini yetersiz hissedebilir ve bu onun okula karşı olumsuz bir tutum geliştirmesine sebep olabilir. Sosyalleşme becerileri okul öncesinde desteklenmiş olursa okula uyumu kolaylaşır. İnce motor ve kaba motor becerilerinin desteklenmiş olması etkinliklerde başarı oranını ve katılımını kolaylaştırır, başarıya duygusunu pekiştirir.”

2.2.2. Anne Babaların Çocukların Ailede Katılım Hakkına İlişkin Görüşleri Temasına İlişkin Bulgular

Tablo 16. Anne ve Babaların Ailede Katılım Hakkına İlişkin Görüşleri Teması

Alt Tema	Kategoriler	Katılımcı
Ailede katılım	Fikir almak	K2, K4
	Birlikte karar vermek	K1, K5
	Yemek seçimi	K5, K6
	Ev işlerine yardımcı olmak	K3

Tablo 16 (Devam). Anne ve Babaların Ailede Katılım Hakkına İlişkin Görüşleri Teması

Alt Tema	Kategoriler	Katılımcı
Birlikte verilen kararlar	Sosyal aktivite	K1, K2, K5, K6
	Yemek	K1, K2, K6
	Oda düzeni	K3, K4
	Kıyafet	K4, K6
	Oyuncak	K2
Ailenin rolü	Bilgili olma	K4, K5
	İletişim kurmak	K3, K6
	Fiziksel ve bilişsel becerileri geliştirme	K1
	Saygı duyma	K2

Tablo 16 incelendiğinde, anne babalar ailede çocuk katılımının çocukların fikirlerini almak, birlikte karar vermek, yemek seçimi ve çocukların ev işlerine yardımcı olmaları şeklinde gerçekleştiğini belirtmiştir. Fikir almak şeklinde görüş bildirenlerden K4 “*Evde odasında bir değişiklik yaparken fikri almak.*” derken, K2 “*Kıyafet, yemek ve oyuncak seçimi konusunda çocuğumuzun fikrini alıyoruz.*” şeklinde ifade etmiştir. Ailede katılıma karar vermek şeklinde örnek veren K1 “*Evde gidilmesi gereken yere birlikte karar vermek ve ortak bir karar almak.*” demiştir.

Anne babalardan K3 “*Evdeki katılım ise yemek masasını hazırlamak*” diyerek ev işlerine yardımcı olmaktan bahsetmiştir. K5 yemek seçimini “*Yemek menüsünde küçük değişiklikler yapması katılımına örnek olabilir*” şeklinde açıklamıştır.

Tablo 16’ya göre, anne babaların büyük bir kısmı evde çocukları ile birlikte sosyal aktivitelere karar verdiklerini ifade etmiştir. Anne babalar sırasıyla yemek, oda düzeni, kıyafet ve oyuncaklar gibi konularda da karar verdiklerini söylemiştir. K1 çocukları ile birlikte yemek, sosyal aktivite konularında karar verdiklerini söylemiştir: “*Zaman zaman akşam yemeğinde ne olması gerektiğine, dışarıya çıkacaksa nereye gideceğimize birlikte karar veririz.*” K6 farklı konularda çocukları ile birlikte karar verdiklerinden bahsetmiştir.

“*Ailemiz ile alınabilecek çocuğun seviyesine uygun her karara beraber ortak karar veriyoruz. Alınacak bir kıyafet, eşya, gidilecek gezi, yenecek akşam yemeği, sabah kahvaltısı, gidilecek tatil rotası gibi*”.

Başka bir katılımcı oda düzeni ve kıyafet seçimine karar verdiklerini anlatmıştır “*Odasında ki oyuncak kutularını gibi küçük eşyaları nereye koyacağına kendisi karar verir. Okul kıyafetlerini seçerken birlikte karar veririz.*” (K4).

Tablo 16 incelendiğinde, anne babalar çocuklarının katılım süreçlerini geliştirmek için sırasıyla bilgili olmaları, çocukları ile iletişim kurmaları, çocuklarının fiziksel ve bilişsel becerileri geliştirmeleri ve çocuklarına saygı duymaları gerektiğini düşündüklerini ifade etmiştir. K4 ailenin bilgili olması gerektiğini “*Ailenin katılım ile ilgili bilgi sahibi olması çocuğa bakışını ve davranışlarını da etkiler.*” şeklinde açıklamıştır. K6 çocuk ile kurulan iletişimin katılım sürecini etkilediğine “*Aile çok büyük bir etken ailenin tutumu, iletişim dili...*” diyerek değinmiştir. Başka bir katılımcı ailede çocuk katılımının gerçekleşmesi için saygı duymanın önemine değinmiştir:

“*Aile, katılım süreçlerine ne kadar saygı duyar ve uygularsa çocuk da o düzeyde katılım durumundan etkilenir diye düşünüyorum.*” (K2)

2.2.3 Anne Babaların Çocukların Okulda Katılım Hakkına İlişkin Görüşleri Temasına İlişkin Bulgular

Tablo 17. Anne ve Babaların Okulda Katılım Hakkına İlişkin Görüşleri Teması

Alt Tema	Kategoriler	Katılımcı
Okulda katılım	Etkinlik yapmak	K1, K2, K3
	Görüşlerini almak	K4, K5
	Yemek seçmek	K6
Okulun rolü	Çocuk merkezli uygulama	K3, K4, K5
	Öğrenme ortamında düzenleme	K2, K6
	Farklı yaklaşımlar	K6
Etkinliklere katılım	İstekli	K2, K4, K5, K6
	Aktif	K1, K3

Tablo 17’ye göre, anne babalar çocukların katılımına örnek olarak sırasıyla etkinlik yapmayı, görüşlerini almayı ve yemek seçmeyi vermiştir. K3 okulda yapılan bir etkinliğe örnek olarak “*Okulda öğretmenin yönlendirmesi etkili, örneğin resim yapmak*” demiştir. Anne babalardan K1 “*Okulda öğretmenin verdiği bir sunumu yapabilmesi*” şeklinde okuldaki katılım sürecini açıklamıştır. Okuldaki katılımı çocukların görüşlerini almak olarak açıklayan katılımcılardan K4 “*Okulda öğretmenin herhangi bir konuda fikrini alması*” derken, K5 “*Okulda bazı durumlarda kararın çocuğa bırakılması. Örneğin sabah kahvaltı açık büfe şeklinde, neler yemek istediğini çocuk seçiyor*” demiştir.

Tablo 17 incelendiğinde okulda katılım hakkının gerçekleşmesi için anne babalar çocuk merkezli uygulamaların gerçekleştirilmesi, öğrenme ortamında düzenlemeler yapılması ve farklı yaklaşımlardan yararlanılması gerektiğini belirtmiştir. K3 çocukların

ilgi ve isteklerinin dikkate alınması gerektiğini “*Etkinlik süreçlerinde ilgileri ve istekleri dikkate alınabilir.*” diyerek vurgulamıştır. Çocukların görüşlerinin alınması gerektiğini düşünen katılımcılardan biri K5 “*Etkinliklere katılım konusu ile ilgili süreçlerde fikirleri daha çok alınabilir.*” demiştir. Başka bir katılımcı da aynı noktaya değinmiştir: “*Çocuklar için dilek kutusu yapılabilir.*” (K4). K2 okulda çocuk katılımının sağlanması için öğrenme ortamında düzenlemeler yapılması gerektiğini “*Sınıf içi ve sınıf dışı düzenlemeler yapılabilir. Örneğin çocukların ulaşabildiği raflar, çekmeceler gibi*” diyerek açıklamıştır. K6 öğrenme ortamındaki düzenlemeler ile birlikte farklı yaklaşımlardan da yararlanılabileceğini açıklamıştır:

“Çocukların eğlenebilecekleri okula karşı pozitif bir geliştirecekleri destekleyici bir ortam olmalı. Oyun bazlı ama aynı zamanda gelişimsel süreçleri içermeli. Çocuğun kendi başına yapabilmesi için alanlar oluşturulmalı, günlük yaşam becerilerine bolca yer verilmeli. Bunlar yapılırken eğitim pedagojilerinden destek alınmalı. Montessori gibi eğitim programları süreçte dahil edilmeli”.

Tablo 17’ye göre, anne babaların büyük bir kısmı çocukların okuldaki etkinliklere istekli olarak katıldıklarını ifade etmiştir. K5 “*Etkinliklere seyerek ve isteyerek katılıyor.*” şeklinde bahsederken K4 “*Eğlenerek katıldığını gözlemliyorum.*” demiştir. K3 ise çocuğunun aktif bir şekilde etkinliklere katıldığını “*Aktif bir şekilde katılıyor, aynı zamanda birçok şey öğrenip keyif aldığını gözlemliyorum.*” diyerek açıklamıştır.

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Çocukların karar verme becerilerine sahip, hak ve sorumluluklarını bilen, düşüncelerini ifade edip ve kararlar alabilen aktif vatandaşlar olabilmeleri için anne babaların çocukların kendilerini ilgilendiren durumlar ile ilgili görüşlerini ifade edebilmeleri konusunda onları desteklemelidir (Akyol, 2020b; Erbay, 2010). Çocukların katılım hakkına ilişkin ilk deneyimlerini kazandığı ve paylaştığı (Adhikari, 2016) aile bireylerinin çocuk katılımına yönelik görüşlerinin belirlenmesi önemlidir. Bu araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, çocukların cinsiyetlerinin ve yaşlarının anne babaların çocukların katılım hakkına yönelik görüşlerini etkileyen bir değişken olmadığı görülmüştür. Bu duruma göre, anne babaların çocukların katılım hakkına ilişkin görüşlerinin çocuklarının yaşına ve cinsiyete göre değişmediği görülmektedir. Çocukların katılım hakkı yaşları ve olgunluk düzeylerine göre görüşlerine gereken önemin verilmesini ve kendilerini ilgilendiren durumlar ile ilgili karar alma süreçlerine dâhil olabilmelerini (Çocuk Hakları Avrupa Konseyi, 2016) içermekle birlikte bu araştırmaya katılan anne babaların çocuklarının görüşlerine önem vermeye çalıştıkları düşünülmektedir. Ayrıca günümüzde anne-baba çocuk ilişkilerine verilen önemin artması, anne babaların ebeveynlik rollerine ilişkin farkındalıklarının artması da bu sonucu etkilemiş olabilir. Alanyazında anne babaların çocuk haklarına yönelik tutumlarının çocukların cinsiyetine (Gözlet ve Kandemir Özdiç, 2024; Kızılırmak ve Alkan Ersoy, 2015) ve yaşlarına göre (Adhikari, 2016; Williams vd., 2019; Taşkın, 2019) farklılaşmadığı sonucuna ulaşılan çalışmalar bulunmaktadır. Bu araştırmanın sonucundan farklı olarak anne babaların çocuklarının yaşlarına göre katılım haklarına (Coşgun, 2019) ve çocuklarının cinsiyetlerine göre çocuk haklarına (Turan Şahiner ve Sakarya, 2022; Yeşilkayalı ve Demirtaş, 2016) yönelik tutumlarının farklılaştığı sonucunu elde edilen araştırmalar görülmektedir. Bu durumun, farklı öğretim kademelerindeki çocukların ailelerini kapsamaları ile birlikte görüşlerdeki farklılığın oluşmasından kaynaklanabileceği düşünülmektedir.

Bu araştırmada, çocukların daha önceden okula gitme durumlarının anne babaların çocuk katılımının manipülasyon, saygı alt boyutlarına ilişkin görüşlerini etkilemediği, paydaş boyutuna ilişkin görüşlerini etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Çocuğu daha önceden okula gitmeyen anne babaların çocuğu daha önceden okula giden anne babalara göre katılımda paydaş olmaya yönelik daha fazla olumlu görüşlere sahip olduğu belirlenmiştir. Çocuğu daha önce okula gitmeyen anne babalar evde çocukları ile

birlikte daha fazla zaman geçirme fırsatına sahip oldukları için ev ortamında çocukların görüşlerine daha fazla önemsemelerini sağlamış olabilir. Aynı zamanda okul öncesi çocuklarının evde katılım haklarının gerçekleşmesinde yaş, çocukların sağlık durumu (Soref vd., 2012; Williams vd., 2019) gibi farklı etmenlerin de bulunması bu sonucu etkilemiş olabilir.

Mevcut araştırmada anne babaların, çocukların katılım hakkına yönelik görüşlerinin yaşlarına ve cinsiyetlerine göre değişmediği belirlenmiştir. Dokumacı ve Epçaçan (2023) cinsiyetin anne babaların çocuk haklarına yönelik algılarını etkilemediğini belirlemiştir. Tek Ayaz (2024) benzer şekilde ebeveynlerin yaşlarının çocuk katılımına yönelik farkındalıklarını etkilemediği sonucuna ulaşmıştır. Anne babaların yaşlarının çocuk haklarına yönelik tutumlarını etkilemediği başka çalışmalar da (Arslan, 2019; Aydoğdu ve Dilekmen, 2016; Kesayak ve Karatekin, 2020) bulunmaktadır. Bu çalışmadan elde edilen sonuçtan farklı olarak ebeveynlerin yaşlarının çocuk haklarına ilişkin algılarını etkilediği (Coşgun, 2019; Dokumacı ve Epçaçan, 2023; Kesayak, 2018) sonucunu elde edilen çalışmalar da bulunmaktadır.

Bu araştırmada, anne babaların katılımı manipülasyona yönelik görüşlerinin medeni durumlarına göre değiştiği görülmüştür. Evli anne babaların, bekar anne babalara göre evde katılımı manipülasyona ilişkin daha fazla süreçler gerçekleştirdikleri görülmektedir. Bu durum evli anne babaların evde çocukların karar verme süreçlerine daha az dahil ettikleri şeklinde yorumlanabilir. Bekar anne babaların ev ile ilgili kararlarda çocukları ile birlikte ortak daha fazla süreci paylaşmalarının bu sonucu etkilediği düşünülebilir. Bu araştırmaya benzer şekilde Coşgun (2019) da anne babaların medeni durumuna göre katılımı manipülasyona ilişkin görüşlerinin farklılaştığı sonucuna ulaşmıştır. Bu araştırmadan farklı olarak çocuğu ilkökula giden anne babaların çocuk haklarına yönelik tutumlarının medeni durumlarına göre değişmediği sonucunu elde eden çalışmalar da mevcuttur (Kızılırmak ve Alkan Ersoy, 2015; Yeşilkayalı ve Demirtaş, 2016).

Mevcut araştırmada, anne babaların katılımı paydaş olmaya yönelik görüşlerinin mesleklerine ve eğitim düzeylerine göre değiştiği sonucuna ulaşılmıştır. Serbest mesleğe sahip anne babalar, memur anne babalara göre katılımı paydaş olmaya yönelik daha fazla olumlu görüşlere sahiptir. Bu sonuç, anne babaların yaşam koşullarındaki, çalışma şartlarındaki, anne babalık rollerine ilişkin bakış açısındaki farklılıktan kaynaklanmış olabilir. Nitekim bu sonucun aksine anne babaların çocuk haklarına yönelik tutum ve

algılarının mesleklerine göre değişmediğini belirten çalışmalar da bulunmaktadır (Dokumacı ve Epçaçan, 2023; Taşkın, 2019). Bu araştırmada, lise mezunu olan anne babalar, ortaokul mezunu anne babalara göre katılımda saygıya yönelik daha fazla olumlu görüşlere sahip oldukları belirlenmiştir. Bu farklılığın sadece iki öğrenim düzeyi arasında olması çocukların katılım hakkının gerçekleştirilmesine ilişkin eğitimin önemli olduğunu göstermekle birlikte lisans mezunu anne babaların görüşlerinde farklılık çıkmaması da dikkat çekici bir sonuçtur. Farklı kişisel ve sosyo-kültürel özellikler, aile yapıları gibi faktörlerin de bu durumu etkilediği düşünülebilir. Bu araştırmaya benzer şekilde anne babaların eğitim düzeyi yükseldikçe çocuk haklarını uygulama düzeyleri (Kesayak ve Karatekin, 2020; Şahiner ve Sakarya, 2022), çocuk haklarına yönelik tutumları (Gözlet ve Kandemir Özdiç, 2024), çocukların katılım hakkına ilişkin farkındalıklarının (Coşgun, 2019; Tek Ayaz, 2024) da arttığı görülmüştür. Tüm bu araştırmaların sonuçları, bu araştırmanın sonuçlarını destekler niteliktedir.

Bu çalışmada anne babalar çocuk katılımını işbirliği, iletişim, gelişim, öğrenme ve dahil edilmeme şeklinde tanımladıkları görülmektedir. Anne babaların katılımı tanımlarken karar vermeye ya da görüşlerini ifade etmeye değinmedikleri dikkat çekmektedir. Bu durum anne babaların çocukları küçük yaşta olduğu için karar verme yeterliliğine sahip olmadıkları düşüncesinden kaynaklanmış olabilir (Akyol, 2020b). Alanyazında çocukları okul öncesi dönemde olan anne babaların çocuklarının karar verme süreçlerine sınırlı bir şekilde yer verdikleri sonucuna ulaşan araştırmalar bulunmaktadır (Diç, 2015; Hart vd., 2001). Bu araştırmaya katılan anne babaların büyük bir kısmı katılımın gerçekleşmesi için çocukların sosyal ve bilişsel becerilerinin geliştirilmesi gerektiğini belirtirken, bazı anne babalar da motor ve özbakım becerilerinin geliştirilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Bu sonuç, anne babaların okul öncesi dönemin gelişimsel açıdan kritik bir dönem olması ile ilgili farkındalıklarından kaynaklanmış olabilir. Fakat çocukların kendi görüşlerini ifade edip, karar alma süreçlerine dahil olmaları gelişimsel düzeylere dayalı değil ailelerin sundukları desteğe ve deneyimlere göre değişmektedir (Lansdown, 2010).

Mevcut araştırmada, anne babalar ailede çocuk katılımının çocukların fikirlerini almak, birlikte karar vermek, yemek seçimi ve çocukların ev işlerine yardımcı olmaları şeklinde gerçekleştiğini ifade etmiştir. Anne babaların bir kısmının çocukların fikrini aldıklarını ve birlikte karar verdiklerini belirtmeleri çocuk katılımı ile ilgili bir farkındalığa sahip olduklarını göstermektedir. Anne babaların büyük bir kısmı evde

çocukları ile birlikte sosyal aktivitelere karar verdiklerini ifade etmiştir. Anne babalar yemek, oda düzeni, kıyafet ve oyuncaklar gibi konularda da çocukları ile birlikte karar verdiklerini söylemiştir. Anne babaların çocukların ev yaşantılarını ilgilendiren farklı konularda çocukları ile birlikte karar vermeye çalıştıkları görülmektedir. Bu sonuca benzer şekilde Akyol (2020b) tarafından gerçekleştirilen araştırmada, anne babaların evde çocukları ile birlikte sosyal aktiviteler, yemek seçimi, oyun, kıyafet, evi işi gibi konularda karar verdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Avcı ve Akar Gençler (2017) tarafından yapılan çalışmada da bu araştırmaya benzer şekilde, ebeveynler çocuklarının oyun, oyun malzemesi, beslenme, giyim, boş zaman, aktiviteler, ev ortamı gibi konularda karar verdiklerini belirtmiştir. Bu araştırmaya katılan anne ve babalar çocuklarının katılım süreçlerini geliştirmek için sırasıyla bilgili olmaları, çocukları ile iletişim kurmaları, çocuklarının fiziksel ve bilişsel becerileri geliştirmeleri ve çocuklarına saygı duymaları gerektiğini düşündüklerini belirtmiştir. Alanyazında anne babaların çocuk haklarına ilişkin bilgi düzeylerinin çocuk haklarını uygulama düzeylerini (Dokumacı ve Epçaçan, 2023; Uzun, 2024) ve çocuk katılımına ilişkin daha önce bilgi almalarının çocuk katılımına ilişki farkındalıklarını (Tek Ayaz, 2024) etkilediği belirtilmiştir. Bu araştırmada yer alan anne babalar evde katılımın desteklenmesi için çocukları ile iletişim kurup onlara saygı duymaları gerektiği ile ilgili farkındalığa sahip oldukları fakat çocuklarına söz hakkı verebilecekleri durumlar ile ilgili rehberliğe gereksinim duydukları söylenebilir. Anne babalar çocukların ailede alınan karar alma süreçlerine dahil edilmesi gerektiğini düşünmektedir (Akyol, 2020b; Kurtde Fidan ve Özaydın, 2019) fakat çocukların kendi görüşlerini oluşturabilmeleri ve ailede katılım hakkının gerçekleşmesi için çocuklara gelişen kapasiteleri doğrultusunda anne babalar tarafından rehberlik edilmesi gereklidir (Stattin vd., 2011).

Bu araştırmada anne babalar okulda katılım hakkının gerçekleşmesi için çocuk merkezli uygulamaların gerçekleştirilmesi, öğrenme ortamında düzenlemeler yapılması ve farklı yaklaşımlardan yararlanılması gibi akademik süreçlere odaklanmış ve çocuklarının okuldaki etkinliklere aktif bir şekilde katıldıklarını belirtmiştir. Anne babaların okuldaki katılıma ilişkin akademik becerilere odaklandıkları sonucuna ulaşan araştırmalar, bu araştırmadan elde edilen bulguları desteklemektedir (Akyol, 2020b; Özcan Koçak, 2020).

Bu araştırmada ulaşılan sonuçlar doğrultusunda şu öneriler sunulmuştur:

Uygulayıcılara yönelik öneriler:

- Çocuk hakları alanında çalışan akademisyenler, uzmanlar, eğitimciler ve sivil toplum örgütleri tarafından aileleri çocukların katılım hakkı ile ilgili bilinçlendirmeye yönelik aile eğitimi programları geliştirilebilir ve bu programların etkileri üzerine ortaklaşa projeler gerçekleştirilebilir.

- Çocukların katılım hakkına yönelik ailelerin bilinçlenmesini sağlamak amacıyla internet, televizyon, sosyal medya gibi platformlarda çocuk katılımı ile ilgili kamu spotları hazırlanabilir.

- Anne babalar için çocuğun katılım hakkı, ev ve okul yaşamında görüşlerinin dikkate alınmasını ele alan seminerler, toplantılar düzenlenebilir.

- Okul öncesi öğretmenleri tarafından çocuk katılımını konu alan aile katılım etkinlikleri gerçekleştirilebilir.

Araştırmacılara yönelik öneriler:

- Anne babaların, çocukların, eğitimcilerin, çocuklar üzerine çalışan uzmanların çocuk katılımı üzerine görüşlerinin karşılaştırılmasına dayalı çalışmalar gerçekleştirilebilir.

- Çocuk katılımını ele alan aile eğitimi programları geliştirilerek bu programların anne babaların çocukların katılım haklarına ilişkin farkındalığı üzerindeki etkisini inceleyen araştırmalar gerçekleştirilebilir.

- Anne babaların ebeveyn tutumları, çocuk haklarını gerçekleştirme düzeyi, çocuk haklarına yönelik farkındalıkları gibi farklı değişkenlerin çocuk katılımına yönelik farkındalıklarını inceleyen araştırmalar gerçekleştirilebilir.

.

KAYNAKÇA

- Acehan, S., Bilen, A., Ay, M. O., Gülen, M., Avcı, A. ve İçme, F. (2013). Çocuk istismarı ve ihmalinin değerlendirilmesi. *Arşiv Tarama Dergisi*, 22(4), 591-614.
- Adhikari, H. (2016). Children's participation decision making process in the family affairs of female commercial sex workers (FCSWS) and its' impact. *Journal of Alternative Perspectives in the Social Sciences*, 8(1), 99-111.
- Akengin, H. (2008). "A Comparative Study on Children's Perceptions of The Child Rights in The Turkish Community of Turkey and Northern Cyprus." *Education*, 129, 224-238.
- Akgül, M. Ş. (2014). *İlkokul öğrenci velilerinin çocuk haklarına ilişkin görüşlerinin değerlendirilmesi*, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Gaziosmanpaşa Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Akyol, T. (2020a). Çocuğun Katılım Hakkı. İçinde; *Çocuk Hakları* (Ed: Can Yaşar M. ve Aral, N.), Ankara: Vize Yayıncılık.
- Akyol, T. (2020b). Anne Babaların Çocukların Katılım Hakkına Yönelik Görüşleri. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, 11(Ek), 331-346.
- Akyüz, E. (2001). Çocuk hakları sözleşmesinin temel ilkeleri ışığında çocuğun eğitim hakkı. *Milli Eğitim Dergisi*, 151, 1-26.
- Akyüz, E. (2016). *Çocuk hukuku*. Ankara: Pegem Yayınları.
- Akyüz, E. (2018). *Çocuk hukuku: Çocuk hakları ve korunması*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Alabay, E. (2017). Okul öncesi dönem çocuğu olan ebeveynlerin ebeveynlik tutumlarının incelenmesi. *Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi*, 1(2), 156-174.
- Alderson, P. (2000). *Children as Researchers: The Effects of Participation Rights on Research Methodology*. *International Journal of Children's Rights*, 8(2), 183-200.
- Alderson, P. (2008). *Young children's rights: Exploring beliefs, principles and practice*, 2nd edition, London: Jessica Kingsley Publishers.
- Arslan, Ç. (2019). *Çocuğu Ortaokuluna Devam Eden Ebeveynlerin Çocuk Haklarına İlişkin Tutumlarının İncelenmesi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Van.
- Avcı, N. ve Akar Gençler, N. (2017). Ebeveynlerin gözünden çocuğun kendi yaşamına katılma hakkı. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(53), 546-555.
- Avcı, N. ve Yol, F. (2018). *Mother-child communication in terms of the child's right to participation: playground dialogues*. Efe, R., Koleva, I., Atasoy, E., & Cürebal, İ. (Eds.) *Developments in educational sciences* (pp.335-353). Sofia: St. Kliment Ohridski University Press Sofia.
- Aydaşo, D. (2023). *Çocuk Hakları Krizi: Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme ve Uygulanması Analizi*, (Yüksek Lisans Tezi), Aankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Aydoğdu, F. ve Dilekmen, M. (2016). Ebeveyn Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi, *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(2).
- Ayhan, T., ve Tuğluk, M. N. (2021). Çocuk Hakları Programının Ebeveynlerin Çocuk Hakları Tutumuna Olan Etkisi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(115), 365-384.
- Baki, A., ve Gökçek, T. (2012). Karma Yöntem Araştırmalarına Genel Bir Bakış, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(42), 001-021.
- Başaran, İ. E. (2005). *Eğitim psikolojisi: gelişim, öğrenme ve ortam*. Nobel Yayınları.

- Baumrind, D. (1966). "Effects of Authoritative Parental Control on Child Behavior." *Child Development*, 37(4), 887-907.
- Baumrind, D. (1967). Child care practices anteceding three patterns of preschool behavior. *Genetic Psychology Monographs*, 75(1), 43-88.
- Baumrind, D. (1991). Parenting styles and adolescent development. *The Encyclopedia of Adolescence*, 2, 746-758.
- Bergen, D. (2011). "Children's Political Participation and Civic Education." *Journal of Children and Youth Services Review*, 33(3), 452-459.
- Bessell, S. (2013). Children's participation and its importance in public policy. *Journal of Social Policy*, 42(4), 631-649.
- Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi, (2009). Çocuk Haklarına Dair Sözleşme genel yorum no: 12 Çocuğun dinlenilme hakkı. Cenevre: Elli Birinci Oturum.
- Brewer, J. & Hunter, A. (1989). *Multimethod research: A synthesis of styles*. Newbury Park, CA: Sage.
- Britto, P. R., & Ulkuer, N. (2012). Child Development in Developing Countries: Child Rights and Policy Implications: Policy Implication of MICS3. *Child Development*, 83(1), 92-103.
- Bronfenbrenner, U. (1979). *The Ecology of Human Development: Experiments by Nature and Design*. Harvard University Press.
- Brown, T. A. (2014). *Confirmatory Factor Analysis for Applied Research*. Guilford Publications.
- Burger, K. (2017). The role of social and psychological resources in children's perception of their participation rights. *Children and Youth Services Review*, 79, 139-147.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2018). *Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Pegem Akademi
- Can Yaşar, M., Şenol, F. B. (2020). Change In Sentiments, Attitudes And Concerns Towards Inclusive Education: A Perspective From Of Preservice Preschool Teachers. *International Journal of Eurasian Education and Culture*, 5(9), 1126-1144.
- Ceylan, Ö. (2017). *Anne Baba Tutumları ile Çocuğun Sosyalleşme Süreci Arasındaki İlişki: Okul Öncesi Örneği*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Chawla, L. (2002). Participatory approaches in urban planning for children. *Environment and Urbanization*, 14(2), 43-59.
- Cherney, İ. (2010). Mothers', fathers', and their children's perceptions and reasoning about nurturance and self-determination rights. *The International Journal Of Children's Rights*, 18(1), 79-99.
- Cizrelioğulları, M. N. ve Kilili, R. (2021). Ebeveyn Tutumlarının Çocukların Yetenek ve Becerilerine Etkisi, [The effect of parental attitude on children's abilities and skills]. *European Journal of Educational and Social Sciences*, 6(1), 130 – 142.
- Clark, A. (2014). The Children's Rights and Education Project. *International Journal of Children's Rights*, 22(2), 157-176.
- Coady, M. (2009). "Children's Rights in Health Care: Participation, Policy, and Practice." *Journal of Health Care for the Poor and Underserved*, 20(2), 91-100.
- Committee on the Rights of the Child, (2001). *General comment No. 1: The Aims of Education*, http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC%2fGC%2f2001%2f1&Lang=en (08.11.2024).
- Committee on the Rights of the Child, (2002). *General comment No. 2: The Role of Independent National Human Rights Institutions in the Protection and Promotion of the Rights of the Child*, http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC%2fGC%2f2002%2f2&Lang=en (08.11.2024).

- Committee on the Rights of the Child, (2003a). *General comment No. 3 (2003): HIV/AIDS and the rights of the children*, http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC%2fGC%2f2003%2f3&Lang=en (08.11.2024).
- Committee on the Rights of the Child, (2003b). *General comment No. 4: Adolescent health and development in the context of the Convention on the Rights of the Child*, http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC%2fGC%2f2003%2f4&Lang=en (08.11.2024).
- Committee on the Rights of the Child, (2003c). *General Comment No. 5 (2003): General Measures of Implementation of the Convention on the Rights of the Child*. http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC%2fGC%2f2003%2f5&Lang=en (08.11.2024).
- Committee on the Rights of the Child, (2005a). *General Comment No. 6 (2005): Treatment of Unaccompanied and Separated Children Outside Their Country of Origin*. http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC%2fGC%2f2005%2f6&Lang=en (08.11.2024).
- Committee on the Rights of the Child, (2005b). *General comment No. 7 (2005): Implementing child rights in early childhood*. http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC%2fC%2fGC%2f7%2fRev.1&Lang=en (08.11.2024).
- Committee on the Rights of the Child, (2006a). *General Comment No. 8 (2006): The right of the child to protection from corporal punishment and other cruel or degrading forms of punishment*. http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC%2fC%2fGC%2f8&Lang=en (08.11.2024).
- Committee on the Rights of the Child, (2006b). *General Comment No. 9 (2006) : The rights of children with disabilities*. http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC%2fC%2fGC%2f9%2fCorr.1&Lang=en (08.11.2024).
- Committee on the Rights of the Child, (2007). *General Comment No. 10 Children's rights in juvenile justice*. http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC%2fC%2fGC%2f10&Lang=en (08.11.2024).
- Committee on the Rights of the Child, (2009a). *General Comments No. 11 Indigenous children and their rights under the Convention*. http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/TBSearch.aspx?TreatyID=5&DocTypeID=11 (08.11.2024).
- Committee on the Rights of the Child, (2009b). *General Comments No.12 The right of the child to be heard*. http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC%2fC%2fGC%2f12&Lang=en (08.11.2024).
- Committee on the Rights of the Child, (2011). *General comment No. 13 The right of the child to freedom from all forms of violence*. http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC%2fC%2fGC%2f13&Lang=en (08.11.2024).
- Committee on the Rights of the Child, (2013a). *General comment No. 14 (2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (art. 3, para. 1)*. http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC%2fC%2fGC%2f14&Lang=en (08.11.2024).
- Committee on the Rights of the Child, (2013b). *General comment No. 15 on the right of the child to the enjoyment of the highest attainable standard of health (art. 24)*.

- http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC%2fC%2fGC%2f15&Lang=en (08.11.2024).
- Committee on the Rights of the Child, (2013c). *General comment No. 16 on State obligations regarding the impact of the business sector on children's rights*. http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC%2fC%2fGC%2f16&Lang=en (08.11.2024).
- Committee on the Rights of the Child, (2013d). *General comment No. 17 on the right of the child to rest, leisure, play, recreational activities, cultural life and the arts*, http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC%2fC%2fGC%2f17&Lang=en (08.11.2024).
- Committee on the Rights of the Child, (2013d). *General comment No. 17 on the right of the child to rest, leisure, play, recreational activities, cultural life and the arts* http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC%2fC%2fGC%2f17&Lang=en (08.11.2024).
- Committee on the Rights of the Child, (2014). *Joint general recommendation/general comment No. 31 of the Committee on the Elimination of Discrimination against Women and No. 18 of the Committee on the Rights of the Child on harmful practices*. http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CEDAW%2fC%2fGC%2f31%2fCRC%2fC%2fGC%2f18&Lang=en (08.11.2024).
- Committee on the Rights of the Child, (2014). *Joint general recommendation/general comment No. 31 of the Committee on the Elimination of Discrimination against Women and No. 18 of the Committee on the Rights of the Child on harmful practices*, http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CEDAW%2fC%2fGC%2f31%2fCRC%2fC%2fGC%2f18&Lang=en (08.11.2024).
- Committee on the Rights of the Child, (2016). *General comment No. 20 on the implementation of the rights of the child during adolescence*. http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC%2fC%2fGC%2f20&Lang=en (08.11.2024).
- Committee on the Rights of the Child, (2016). *General comment No. 19 on public budgeting for the realization of children's rights*. http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC%2fC%2fGC%2f19&Lang=en (08.11.2024).
- Committee on the Rights of the Child, (2016). *General comment No. 20 on the implementation of the rights of the child during adolescence*, http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC%2fC%2fGC%2f20&Lang=en (08.11.2024).
- Committee on the Rights of the Child, (2016). *General comment No. 19 on public budgeting for the realization of children's rights*, http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC%2fC%2fGC%2f19&Lang=en (08.11.2024).
- Committee on the Rights of the Child, (2017). *General comment No. 21 on children in street situations*. http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC%2fC%2fGC%2f21&Lang=en (08.11.2024).
- Committee on the Rights of the Child, (2017). *General comment No. 21 on children in street situations*, http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC%2fC%2fGC%2f21&Lang=en (08.11.2024).
- Comrey, A. L. & Lee, H. L. (1992). *A First Course in Factor Analysis*. (2nd ed.) Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.

- Coşgun, G. (2019). *Ebeveynlerin çocuk katılımı hakkına yönelik görüşlerinin incelenmesi*, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Covell, K., & Howe, R. B. (1999). The impact of children's rights education: A Canadian study. *International Journal of Children's Rights*, 7(2), 171-183.
- Creswell, J. W. (2003). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches* (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Creswell, J. W. (2013). *Qualitative inquiry & research design choosing among five approaches* (3rd ed.). Thousand Oaks, CA: SAGE.
- Creswell, J. W., & Clark, P. V. L. (2014). *Karma Yöntem Araştırmaları: Tasarımı Ve Yürütülmesi* (2. Baskıdan Çeviri) (Çev. Ed.: Y. Dede Ve S. B. Demir). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Çalışkan Sarı, A. ve Şahin-Acar, B. (2018). Annenin ebeveyn tutumlarının ve çocuğun annesinin tutumlarıyla ilgili algısının çocuğun duygu tanıma becerilerindeki rolü. *Nesne*, 6(12), 27-50.
- Çelik, M., ve Yalçın, M. (2019). Sosyal Hizmetlerde Çocukların Katılım Hakkı, *Sosyal Hizmetler ve Çocuk Hakları Dergisi*, 7(2), 61-74.
- Çelik, S. (2012). Ebeveyn Tutumlarının Çocukların Psikolojik Sağlık Durumu Üzerindeki Etkisi, *Psikoloji Çalışmaları Dergisi*, 22(4), 151-161.
- Çocuk Hakları Avrupa Konseyi (2016). *Council of Europe Strategy for the Rights of the Child* (2016-2021). <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000016066cff8>.
- Darling, N., & Steinberg, L. (1993). Parenting style as context: An integrative model. *Psychological Bulletin*, 113(3), 487-496.
- Davis, J. (2007). Analysing participation and social exclusion with children and young people. Lessons from practice. *International Journal of Children's Rights*, 15(1), 121-146.
- Day, D. M., Peterson-Badali, M. & Ruck, M. D. (2006). The relationship between maternal attitudes and young people's attitudes toward children's rights. *Journal of Adolescence*, 29, 193-207.
- Deb, S. ve Mathews, B. (2012). Children's rights in india: parents' and teachers' attitudes, knowledge and perceptions. *The International Journal of Children's Rights*, 20(2), 241- 264.
- Deci, E. L., & Ryan, R. M. (1985). *Intrinsic Motivation and Self-Determination in Human Behavior*. Springer Science & Business Media.
- Decoene, J., & DeCock, R. (1996). *The children's rights Project in the primary school in Bruges*. E. Verhellen (Ed.), *Monitoring children's rights*. The Hague: Kluwer Law International, pp. 627-636.
- Demir, M. (2006). Ebeveyn Tutumları ve Çocuk Davranışları, *Türk Psikoloji Dergisi*, 21(59), 1-20.
- Demirtaş, Z., ve Çolak, F. (2017). Çocukların Aile İlişkilerindeki Katılım Hakkı, *Aile ve Toplum Dergisi*, 5(3), 15-29.
- Derman Taner, M. ve Başal, H. (2013). Okulöncesi Çocuklarında Gözlenen Davranış Problemleri İle Ailelerinin Anne-Baba Tutumları Arasındaki İlişki, *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(1), 115-144.
- Detrick, S. (1999). *A commentary on the united nations convention on the rights of the child*. Martinus Nijhoff Publishers.

- Dillen, A. (2006). Children between liberation and care: Ethical perspectives on the rights of children and parent child relationships. *International Journal of Children's Spirituality*, 11(2), 237-250.
- Dinç, B. (2015). Okulöncesi Eğitim Kurumuna Devam Eden Çocukların Ebeveynlerinin Çocuk Hakları Eğitimi Konusundaki Görüşleri, *Eğitimde Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 3(1), 7-25.
- Dirican, R. (2018). Tarihi Süreçte Çocukluk ve Çocuk Hakları, *Çocuk ve Gelişim Dergisi*, 2(2), 51-62.
- Doğan, İ. (2000). *Akıllı küçük-çocuk kültürü ve çocuk hakları üzerine sosyo-kültürel bir inceleme*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Dokumacı S., ve Epçaçan, C. (2023). Ebeveynlerin Çocuk Haklarına İlişkin Algılarının İncelenmesi. *Journal of Preschool and Elementary Education*, 4(1), 1-15.
- Dunst, C. J., Trivette, C. M., & Hamby, D. W. (2007). Meta-analysis of family-centered helping practices. *Research and Practice for Persons with Severe Disabilities*, 32(3), 154-178.
- Durualp, E., Kadan, G., ve Durualp, E. (2017). Çocukların Gözüyle Çocuk Hakları, *ÇAKÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(2), 29-54.
- Ejeh, M. U., & Akinola, O. B. (2009). Children's rights and participation in schools: exploring the awareness level and views of Nigerian primary school children. *Elementary Education Online*, 8(1), 176-182.
- Epstein, J. L. (2001). *School, Family, and Community Partnerships: Preparing Educators and Improving Schools*. Westview Press.
- Erbay, E. (2010). *Türkiye’de çocuk hakları*. Ankara: Maya Akademi.
- Erbil, F. (2016). *Çocuk algısı ve çocuk katılımı*. A. Kaya, G. Vural, A. Aydın (Ed.), Değerler eğitimi eğitimde farklılık ve katılım hakkı, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 107-125.
- Erdoğan, B. (2015). Ebeveyn Tutumlarının Çocukların Sosyal Becerileri Üzerindeki Etkisi, *Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi Dergisi*, 13(2), 54-60.
- Ersay, E. Ve Kanat, K. (2021). *Aile Eğitim ve Katılımı*, Assum Basım ve Mücellit 1.Baskı, İstanbul: Lisans Yayıncılık.
- Ersoy, A. (2011). İlköğretim öğrencilerinin çocuk haklarına ilişkin algıları. *İlköğretim Online*, 10(1), 20-39.
- Ersoy, A. F. (2016). Vatandaşlık ve demokrasi eğitimi dersine ilişkin sosyal bilgiler öğretmenleri ve öğrencilerinin algısı. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(3), 67- 83.
- Ersoy, A.F. (2010). *Okul öncesinde demokrasi eğitimi ve çocuk hakları*. H. Deveci (Ed.). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Yayınları, s.69-92.
- Fan, X., & Chen, M. (2001). Parental involvement and students' academic achievement: A meta-analysis. *Educational Psychology Review*, 13(1), 1-22.
- Fazlıoğlu, Z. (2007). *Çocuk Hakları Sözleşmesinde Yer Alan “Çocuk Hakları” Konusunda Öğretmenlerin ve Yöneticilerin Bilinç Düzeyleri*, (Yüksek Lisans Tezi), Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Fidan, N. K. ve Özaydın, A. (2019). Ebeveynlerin çocuk haklarına ilişkin metaforik algıları. *Sbe Dergisi*, 9(2), 361-378.
- Fidan, N. K. ve Özaydın, A. (2019). Ebeveynlerin Çocuk Haklarına İlişkin Metaforik Algıları, *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 9(2), 361-378.
- Franklin, B.1(993). *Çocuk Hakları*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Genç, S. Z. ve Güner, F. (2016). Çocuk hakları bağlamında medyaya ilişkin aile görüşleri (Çanakkale ili örneği). *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(26/2).

- Gözlet, T., ve Kandemir Özdiñ, N. (2024). Anne Adaylarının Çocuk Haklarına Yönelik Tutumlarının İncelenmesi. *Journal of Multidisciplinary Studies in Education*, 8(3), 108-120.
- Graham, J. (2006). "Children's Rights and Psychological Wellbeing." *Psychology and Developmental Review*, 20(4), 352-360.
- Greene, J. C., Caracelli, V. J., & Graham, W. F. (1989). "Toward a conceptual framework for mixedmethod evaluation designs". *Educational Evaluation and Policy Analysis*, 11(3), 255-274.
- Gültekin, M. ve Gürdoğan Bayır, Ö. (2016). Haklarımız var: çocukların gözünden çocuk hakları hakları, *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(24), 971-1005.
- Hançer, G. (2019). *Çocuk hakları ve çocuk istismarı konusunda sosyal bilgiler öğretmen adaylarının görüşleri* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kastamonu.
- Harris, J. R. (1998). "The Nurture Assumption: Why Children Turn Out the Way They Do." Free Press.
- Hart, A. R. (1992). *Children's participation: from tokenism to citizenship*. İtalya: Unicef.
- Hart, R. (2016). *Çocukların Katılımı: Kuram ve Uygulamada Toplum Gelişimi ve Çevre Korumasında Genç Yurttaşları İçermek* (Çev: T. Şener Kılınç). Ankara: Nobel Akademi Yayıncılık.
- Hart, R. A. (1997). "Children's Participation: The Theory and Practice of Involving Young Citizens in Community Development and Environmental Care." *Earthscan*.
- Hart, S. N., Pavlović, Z., & Zeidner, M. (2001). The ISPA cross-national children's rights research project. *School Psychology International*, 22(2), 99-129.
- Hodgkin, R., & Newell, P. (2007). *Implementation Handbook for the Convention on the Rights of the Child*. UNICEF.
- Holt, J. C. (1974). *Escape from Childhood: The Needs and Rights of Children*, Hardcover, E. P. Dutton, pp. 286.
- İdare, F. Ş. (2018). *Okul Öncesi Eğitim Ortamlarında Çocuk Katılımı İle İlgili Çocukların ve Öğretmenlerinin Görüşlerinin İncelenmesi*, (Yüksek lisans tezi), Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- İnce, T., ve Aydoğan, F. (2018). Çocukların Toplumsal Katılım Hakkı, *Toplumsal Araştırmalar Dergisi*, 8(2), 25-38.
- Johnson, R. B., & Christensen, L. B. (2004). *Educational research: Quantitative, qualitative, and mixed approaches*. Boston, MA: Allyn and Bacon.
- Kabanov, V. L. (2020). On the thirtieth anniversary of the creation of the Convention on the Rights of the Child: History and new challenges. *Social Sciences and Childhood*, 1(1), 88-99.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2010). *Benlik, aile ve insan gelişimi: kültürel psikoloji*. İstanbul: Koç Üniversitesi.
- Karakoç, F. (2018). *Çocuğun temel hakları. çocuk hakları içinde* (s. 110-123). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Kaya, A., Bozaslan, H. ve Genç, G. (2012). Üniversite öğrencilerinin anne-baba tutumlarının problem çözme becerilerine, sosyal kaygı düzeylerine ve akademik başarılarına etkisi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18, 208-225.
- Kaya, S. Ö. (2011). *Öğretmen Adaylarının Çocuk Hakları İle İlgili Görüşleri*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.

- Kent Kükürtcü, S. (2011). *5-6 Yaş Çocuklarının Ailelerinin ve Öğretmenlerinin Kullandıkları Disiplin Yöntemlerinin Çocuk Hakları İle İlişkinin İncelenmesi*, (Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kesayak, Y. (2018). *Ailede Çocuk Haklarının Uygulanma Düzeyine İlişkin Ebeveyn Görüşleri*, (Yüksek lisans tezi), Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kastamonu.
- Kesayak, Y. ve Karatekin, K. (2024). Ebeveynlerin Ailede Çocuk Haklarını Uygulama Düzeylerinin İncelenmesi. *Türkiye Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 5(2), 312-335.
- Kızıllırmak, K. (2015). *Ankara il merkezinde yaşayan 61-72 aylar arasında çocuğu olan annelerin, çocuk hakları ve anne olmaya ilişkin bilgi düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kızıllırmak, K. ve Alkan Ersoy, Ö. (2015). İlkokul birinci sınıfa devam eden çocukların annelerinin çocuk haklarına yönelik tutumlarının incelenmesi (Ankara örnekleme). *Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 1(2), 523-541.
- Kiely, P. (2005). *The voice of the child in family group conferencing model*. In J. Mason & T. Fattore (Eds), *Children taken seriously: In theory, policy and practice*. London: Jessica Kingsley.
- Koç, E. (2018). Ergenlik Döneminde Anne-Baba Tutumlarının Ergen Davranışlarına Etkisi, *Eğitim Bilimleri Dergisi*, 28(2), 210-225.
- Koran, N. (2017). *Sınıflarda Katılım Hakkı: Okul Öncesi Öğretmenlerinin Çocuk Katılımını Desteklemeye Yönelik Anlayışları ve Geliştirilmesi*, (Doktora tezi), Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kosher, H. (2018). What children and parents think about children's right to participation. *The International Journal Of Children'S Rights*, 26(2), 295-328.
- Kozikoğlu, İ. (2019). Okul öncesi öğretmenlerinin çocuk hakları ve çocuk katılım hakkına ilişkin görüşlerinin incelenmesi, *Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi*, 3(2), 380- 405.
- Kurt, S. L. (2015). Çocuk Haklarına İlişkin Temel Uluslararası Belgeler ve Türkiye Uygulaması, *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 16(36).
- Kurtdede Fidan, N. ve Özaydın, A. (2019). Ebeveynlerin çocuk haklarına ilişkin metaforik algıları. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 9(2), 361-378.
- Lamborn, S. D., Mounts, N. S., Steinberg, L., & Dornbusch, S. M. (1991). Patterns of competence and adjustment among adolescents from authoritative, authoritarian, indulgent, and neglectful families. *Child Development*, 62(5), 1049-1065.
- Lansdown, G. (2001). *Promoting children's participation in democratic decision-making*. Innocenti Insight. UNICEF.
- Lansdown, G. (2004). *Regional analysis of children and young people's participation in South Asia: implications for policy and practice*. UNICEF ROSA, Kathmandu.
- Lansdown, G. (2005). *Can you hear me? the right of young children to participate in Decisions Affecting Them*. Working Paper 36. The Hague: Bernard van Leer Foundation.
- Lansdown, G. (2005). *The evolving capacities of the child*. United Nations Children's Fund (Unicef).
- Lansdown, G. (2010). *The realisation of children's participation rights: critical reflections*. B. Percy-Smith and N. Thomas (Ed.) *A Handbook of Children's Participation: Perspectives from Theory and Practice* Abingdon: Routledge, pp. 11-23.
- Leinonen, J., Brotherus, A. & Venninen, T. (2014). Children's Participation in Finnish Pre-school Education -Identifying, Describing and Documenting Children's Participation. *Nordic Early Childhood Education Research Journal*, 7(8), 1-16.

- Lopez, Y., Hayden, J., Cologon, K., & Hadley, F. (2012). *Child participation and disaster risk reduction*. International Journal of Early Years Education, 20(3), 300-308.
- Lundy, L. (2007). "A Critical Review of the Child's Right to Participate in Decision-Making." *International Journal of Children's Rights*, 15(3), 283-302.
- Maccoby, E. E., & Martin, J. A. (1983). Socialization in the context of the family: Parent-child interaction. In P. H. Mussen (Ed.), *Handbook of Child Psychology: Vol. 4. Socialization, Personality, and Social Development* (pp. 1-101). New York: Wiley.
- Maconochie, H. (2013). *Young children's participation in a sure start children's centre*. (Unpublished Doctoral Dissertation.) Sheffield Hallam University, Sheffield, England.
- Mason, J. (2008). A children's standpoint: needs in out-of-home care. *Children & Society*, 22(5), 358-369.
- Mayne, F., Howitt, C. & Rennie, L. J. (2018) A Hierarchical Model of Children's Research Participation Rights Based on Information, Understanding, Voice, and Influence. *European Early Childhood Education Research Journal*, 26(5), 644-656.
- Mazlum, M. M. ve Atalay Mazlum, A. (2017). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yönteminin Belirlenmesi, *Route Educational and Social Science Journal*, 4(4), 1-21.
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Morrow, V. (1999). If you were a teacher, it would be harder to talk to you: Reflections on qualitative research with children in school. *International Journal of Social Research Methodology*, 2(4), 297-313.
- Müftü, G. (2001). Çocukların hakları. *MEB Milli Eğitim Dergisi*, 151.
- Nelson, L. J., & DeBacker, T. K. (2007). "The Role of Parenting in Adolescents' Academic Motivation and Achievement." *Journal of Adolescence*, 30(4), 471-486.
- Newman, I., ve Benz, C.R. (1998). *Qualitative-Quantitative Research Methodology: Exploring the Interactive Continuum*. Carbondale: Southern Illinois University Press.
- Özcan Koçak, N. (2020). *Ebeveynlerin okul öncesi eğitim kurumundan beklentilerinin ve bu beklentilerinin karşılanma durumunun incelenmesi (Aksaray ili örneği)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aksaray.
- Özdemir, A., Tanoba, T., Karaokur Akdağ, Ş., Tonyalı, Ö. (2021). Türkiye’de Eğitim Bilimleri Alanında Yapılan Karma Yöntem Tezlerde Tipolojik ve Yöntemsel Eğilimler, *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 54, 23-53.
- Özdemir, M. (2012). Çocuk Hakları ve Eğitimde Çocukların Katılımı, *Eğitim Bilimleri Dergisi*, 15(2), 211-220.
- Özdemir, O., Özdemir, P. G., Kadak, M. T., ve Nasıroğlu, S. (2012). Kişilik gelişimi. Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar, *Current Approaches in Psychiatry*, 4(4), 566-589.
- Özel, C. (2023). *Ebeveynlerin Çocuk Haklarına Yönelik Tutumları İle Çocuk Haklarını Uygulama Düzeyleri İlişkisinin İncelenmesi*, (Yüksek Lisans Tezi), Giresun Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Giresun.
- Öztürk, A., ve Bayraktar, S. (2013). Anne Baba Tutumlarının Çocukların Duygusal Gelişimi Üzerindeki Etkisi, *Çocuk ve Ergen Psikiyatri Dergisi*, 9(1), 35-45.
- Patton, M. Q. (2002). *Qualitative research and evaluation methods (3rd ed.)*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Pecnik, N., Bolic, J. M. & Milaković, A. T. (2016). Fulfillment of the child's participation rights in the family and the child's psychosocial adjustment: children's and parents' views. *Researchgate*, 23(3), 399-421.
- Piaget, J. (1952). *The Origins of Intelligence in Children*. International Universities Press.

- Pinchbeck, Ivy, & Hewitt, Margaret. (1969). *Children in English Society: From Tudor Times to the Eighteenth Century*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Polat, O. (1997). *Çocuk ve hakları*. Analiz Yayınları.
- Pulat, S. (2024). *Çocuk Edebiyatı Yapıtlarının Çocuk Haklarına Dair Sözleşne Kapsamında İncelenmesi*, (Yüksek Lisans Tezi), Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Burdur.
- Reichardt, C. S. & Rallis, S. F. (1994). *The Qualitative-Quantitative Debate: New Perspectives (Eds)*. San Francisco: Jossey-Bass Publishers.
- Richters, K.S. (2010). *Child temperament, parenting styles, and internalizing and externalizing behaviors as part of a comprehensive assessment tool*. The Graduate School University of Wisconsin-Stout.
- Roggman, L. A., Boyce, L. K., Cook, G. A., & Jump Norman, V. (2008). Developmental parenting: A guide for early childhood practitioners. *Brookes Publishing Co*.
- Sak, R., Şahin-Sak, İ. T., Atli, S., ve Şahin, B. K. (2015). Okul öncesi dönem: anne baba tutumları, *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(3), 972-991.
- Sandberg, A., & Eriksson, A. (2010). Children's participation in preschool—on the conditions of the adults? Preschool staff's concepts of children's participation in preschool everyday life. *Early Child Development and Care*, 180(5), 619-631.
- Seven, S. (2008). *Çocuk ruh sağlığı (1. Baskı)*. Ankara: Pegem Net Yayıncılık.
- Sheridan, S., & Pramling-Samuelsson, I. (2001). Children's conceptions of participation and influence in pre-school: a perspective on pedagogical quality. *Contemporary Issues in Early Childhood*, 2(2), 169-194.
- Shier, H. (2001). Pathways to participation: Openings, opportunities, and obligations. *Children & Society*, 15(2), 107-117.
- Smith, J. (2020). *Çocuk Hakları ve Koruma*. Ankara: Eğitim Yayınları.
- Snyder, J., Stoolmiller, M., Wilson, M., & Yamamoto, M. (2003). Child anger regulation, parental responses to children's anger displays, and early child antisocial behavior, *Social Development*, 12, 335–360.
- Soref, B., Ratzon, N. Z., Rosenberg, L., Leitner, Y., Jarus, T., & Bart, O. (2012). Personal and environmental pathways to participation in young children with and without mild motor disabilities. *Child: Care, Health and Development*, 38(4), 561–571.
- Stattin, H., Persson, S., Burk, W., & Kerr, M. (2011). Adolescents' perceptions of the democratic functioning of their families. *European Psychologist*, 16(1), 32-42
- Steinberg, L. (1992). Authoritative Parenting and Adolescent Adjustment: A Reinterpretation, *American Psychologist*, 47(6), 1205-1215.
- Stewart, C. J. & Cash, W. B. (1985). *Interviewing: Principles and Practices*, W.C. Brown Publishers (Dubuque, Iowa), 4th Edition.
- Sutton, P. B. (2003). *The relationship between parents' attitude toward children's rights, parenting styles, and children's right to sexuality education*. Unpublished Dissertation, Alliant International University, Fresno. California, USA.
- Sümer, N., Aktürk, E. G., ve Helvacı, E. (2010). Anne-Baba Tutum ve Davranışlarının Psikolojik Etkileri: Türkiye'de Yapılan Çalışmalara Toplu Bakış, *Türk Psikoloji Yazıları*, 13(25), 42-59.
- Sümer, N., Gündoğdu Aktürk, E., ve Helvacı, E. (2010). Anne-baba tutum ve davranışlarının psikolojik etkileri: Türkiye'de yapılan çalışmalara toplu bakış, *Türk Psikoloji Yazıları*, 13(25), 42-59.
- Şahin, S. ve Polat, O. (2012). Türkiye'de ve Dünyadaki Gelişmiş Ülkelerde Çocuk Katılım Hakkı Algısının ve Uygulamalarının Karşılaştırılması. *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 275-282.

- Şalcı, O. (2018). Türkiye'de Yapılan Anne-Baba Çocuk Yetiştirme Tutumlarına Yönelik Lisansüstü Çalışmaların İncelenmesi, *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Özel(4), 78-87.
- Şallı İdare, F. (2018). *Okul Öncesi Eğitim Ortamlarında Çocuk Katılımı ile İlgili Çocukların ve Öğretmenlerinin Görüşlerinin İncelenmesi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Şanlı, D. Ve Öztürk, C. (2015). Anne Babaların Çocuk Yetiştirme Tutumları ve Tutumlar Üzerine Kültürün Etkisi, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 8(4), 240-246.
- Tabachnick B. G. & Fidell, L. S. (2013). *Using Multivariate Statistics* (6th ed.). Boston: Pearson.
- Tashakkori, A., Teddlie, C. (Eds). (2003). *Handbook of mixed methods in social and behavioral research*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Taşkın, A. (2019). *Çocuk hakları konusunda ebeveyn tutumları ile ortaokul öğrencilerinin farkındalık düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,, Giresun.
- Tatlı, S., Selimoğlu, H. ve Bademci, D. (2012). Çocukları okul öncesi eğitime devam eden annelerin aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumlarının incelenmesi. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(3), 101-114.
- Teddlie, C. ve Tashakkori, A. (2009). *Foundations of mixed methods research: Integrating quantitative and qualitative approaches in the social and behavioral sciences*. Thousand Oaks: Sage.
- Tek Ayaz, S. (2024). *Ebeveynlerin Çocuk Katılım Hakkına Yönelik Farkındalıkları*. International Interdisciplinary Congress of Women In Science-II. April 27-28, 2024/ Sivas-TÜRKİYE.
- Tereseviciene, M. (2001). Students' perceptions of their rights in lithuania. *School Psychology International*, 22(2), 152-173.
- Theis, J. (2010). *Children as active citizens: An agenda for children's civil rights and civic engagement*. In: B. Percy-Smith and N. Thomas (eds.), *A Handbook of Children and Young People's Participation: Perspectives from theory and practice*. London: Routledge.
- Thomas, N., & Percy-Smith, B. (2010). Introduction. In N. Thomas & B. Percy-Smith (Eds.), *A handbook of children and young people's participation: Perspectives from theory and practice* (pp. 1-7). Routledge.
- Tisdall, E. K. M. (2012). Children and young people's participation: Towards a framework for promoting children's participation. In M. Freeman (Ed.), *Children's Rights: The Theory and Practice of Children's Rights* (pp. 487-503). Oxford University Press.
- Tisdall, K. (2008). Children's Rights and the Family, *Journal of Family Studies*, 14(2), 153-164.
- Tomanovic, S. (2003). Negotiating children's participation and autonomy within families. *International Journal Of Childrens Rights*, 11(1), 51-71.
- Tuğan, N. H. (2022). İletişim Araştırmalarında Üçüncü Bir Yöntembilimsel Yaklaşımın Olanakları: Karma Yöntem Araştırması ve İletişim Çalışmaları, *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 2022(57), 112-137.
- Turan Şahiner, F. Ve Sakarya, S. (2022). Ebeveynlerin Çocuk Haklarına Yönelik Davranışları Uygulama Düzeyleri İle Ebeveyn Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, *Socrates Journal of Interdisciplinary Social Studies*, 8(15), 63-83.

- Turanlı, K. (2004). *Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi Çerçevesinde Çocuğum Ekonomik Sömürüden Korunma Hakkı*, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Türkyılmaz, S. (2015). Çocukların Yerel Yönetimlerde Katılımı, *Yerel Yönetim ve Çocuk Hakları Dergisi*, 3(1), 34-49.
- Uçuş, Ş. ve Şahin, A. E. (2012). Çocuk hakları sözleşmesi'ne yönelik öğretmenlerin ve okul yöneticilerinin görüşleri, *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3(1), 25-41.
- UNICEF. (1998). *Çocuk haklarına dair sözleşme uygulama elkitabı*. Ankara: Ajans Türk Basın ve Basım.
- UNICEF. (2004) *Çocuk Hakları Sözleşmesi*, Ankara: UNICEF.
- UNICEF. (2009). *State of the World's Children: Celebrating 20 Years of the Convention on the Rights of the Child*. Unicef, https://www.unicef.org/rightsite/sowc/pdfs/SOWC_Spec%20Ed_CRC_Main_%20Report_EN_090409.pdf. (08.11.2024).
- United Nations Children's Fund (2009). *Çocuk katılımı el kitabı*. Ankara: UNICEF Turkey.
- United Nations Children's Fund. (2006). A guide to general comment 7: implementing child rights in early childhood'. United Nations Committee on the Rights of the Child United Nations Children's Fund and Bernard van Leer Foundation.
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. (2006). *A guide to general comment 7: Implementing child rights in early childhood*. United Nations Committee on the Rights of the Child United Nations Children's Fund and Bernard Van Leer Foundation.
- United Nations. (1989). *Convention on the Rights of the Child*. Retrieved from <https://www.unicef.org/child-rights-convention>.
- Uzun, A. E. (2024). Ebeveynlerin çocuk haklarına yönelik farkındalıklarının incelenmesi: Nitel bir çalışma, *Disiplinlerarası Çocuk Hakları Araştırması Dergisi*, 4(1), 48-63
- Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*. Harvard University Press.
- Washington, F. (2010). *5 – 6 Yaş Grubu Çocuklarına Uygulanan Aile Katımlı Çocuk Hakları Eğitimi Programının Etkililiğinin İncelenmesi*, (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Weckström, E., Karlsson, L., Pöllänen, S., & Lastikka, A-L. (2021). Creating a culture of participation: Early childhood education and care educators in the face of change. *Children & Society*, 35(4), 503–518.
- Williams, U., Law, M., Hanna, S., & Gorter, J. W. (2019). Personal, environmental, and family factors of participation among young children. *Child: Care Health and Development*, 45(3), 448–456.
- Wolfe, J. B. (1998). *The relation between mother's and children's understanding of rights*. Unpublished Dissertation, Toronto University, Toronto, Canada.
- Yavuzer, H. (2010). Türkiye'de Gençlik Politikaları ve Çocukların Katılım Hakkı, *Gençlik Çalışmaları Dergisi*, 12(1), 39-54.
- Yavuzer, H. (2016). *Çocuk Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yeşilkayalı, E. ve Demirtaş, V. Y. (2016). İlköğretim öğrencilerinin ebeveynlerinin çocuk haklarına yönelik tutumları, *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(13), 119-140.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, A., ve Yılmaz, K. (2014). Çocuk Hakları ve Çocukların Katılımı: Türkiye'deki Durum, *Çocuk Çalışmaları Dergisi*, 6(1), 29-42.

- Yılmaz, A. (2010). Ebeveyn Tutumlarının Çocukların Akademik Başarıları Üzerindeki Etkisi, *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 35(156), 80-92.
- Yılmaz, A. ve Demir, B. (2022). *Aile İlişkilerinde Tutum Modelleri*, İstanbul: Aile ve Toplum Yayınları.
- Yılmaz, T., ve Kaya, B. (2019). Çocukluk döneminde ebeveyn tutumlarının yetişkinlikteki etkileri, *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 8(1), 65-78.
- Yurtsever, M. (2009). *Ebeveyn çocuk hakları tutum ölçeğinin geliştirilmesi ve anne babaların çocuk haklarına yönelik tutumlarının farklı değişkenler açısından incelenmesi*, (Yayımlanmamış doktora tezi), Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Zeytinoğlu, S., ve Kozcu, Ş., (1990). *Fiziksel Çocuk İstismarı Konusunda Bir Araştırma*, Aile Yazıları 3. Birey Kişilik ve Toplum, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Bilim Serisi: 5/3, Ankara: Devran Matbaası.

EKLER DİZİNİ

	<u>Sayfa</u>
Ek 1: Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kurulu İzin Belgesi	87
Ek 2: MEB İzni.....	88
Ek 3: Ölçek Kullanım İzni.....	93

Ek 1: Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kurulu İzin Belgesi

Ek 2: MEB İzni

Ek 2: MEB İzni

Ek 2: MEB İzni

Ek 2: MEB İzni

Ek 2: MEB İzni

Ek 3: Ölçek Kullanım İzni

